

Bijlage 6 Verbatimverslagen interviews 'Een doos vol gevoelens'

'Een doos vol gevoelens' - interview 1

Uitleg onderzoek en instelling

- **De doelgroep van de klas**, hebben we het net al een beetje over gehad, 4/5 jaar geloof ik hè?

Ja, de instroom kan vanaf drie, hè. En mijn kinderen zijn nu allemaal 4 en 5.

- En is 5 ook het maximum?

In mijn groep wel, ja. We hadden te weinig kinderen voor de A: dat zijn de 3/4 jarigen en de B zijn de 4/5 jarigen. Ik heb het laagste niveau. Er zijn nog twee B groepen, maar die hebben iets hoger niveau.

- En het zijn kinderen met spraak- taal...

Hoor-, spraak- en taalproblemen. In de meest brede zin van het woord.

- Daar kan natuurlijk heel veel onder vallen. En qua cognitief niveau, zeg maar?

Het is wel zo dat de kinderen in aanleg normaal begaafd zijn en dat er een discrepantie is tussen verbaal en non-verbaal.

- En hebben zij daardoor ook een ontwikkelingsachterstand.

Ja, op spraak- taalgebied wel, hè.

- Maar verder... Dat heeft geen invloed op ...

Nou, kijk. Dat is het moeilijke als een kind hier na drie jaar binnen komt, hè. Je ziet wel de doorstroom vaak vanaf de D-groepen, dat is dus vergelijkbaar groep 3 of eind groep 2, dat is hier C, dat je een doorstroom krijgt naar of andere SBO of terugplaatsing naar het regulier. Dat is bij deze... Als ze hier komen hebben ze wel flinke spraak-taalproblemen, maar een kind op die leeftijd te testen, ja... Ik denk dat je hetzelfde hebt bij jullie...

- En de test is dan ook vaak niet ...

Nee, precies. Dus dat is ook heel veel observeren. En, we krijgen ook heel veel kinderen van een andere instelling, hè, die daar eerst op de diagnosegroep hebben gezeten en dan bij ons komen. Maar we krijgen kinderen ook rechtstreeks, door verwijzing van... Ja ze komen wel via een centrale intakecommissie binnen. Maar in aanleg, zo moet ik het zeggen, zijn ze normaal begaafd.

- Ja. En we gaan dus praten over 'Een doos vol gevoelens'. En de eerste vraag is dan: **Waarom wordt er voor deze methodiek gekozen?**

Ik weet niet of... Heb jij al een gesprek gehad met de intern begeleider? In eerste instantie... Wij hebben andere methoden hier op school: 'Beter omgaan met jezelf', dat blijkt veel te talig te zijn. En er is nu een groep bezig binnen school om te kijken van: wat sluit beter aan bij onze kinderen. Met als gevolg - nu praat ik eigenlijk voor de onderbouw, want daar werk ik in - we hebben gekeken wat bij ons nu het beste aansluit en dat is 'Een doos vol gevoelens', een stuk 'Leefstijl' en het 'Blauwe boek voor kleuters'. Ik moet daarbij aantekenen: wij werken ervaringsgericht en wat bij ons centraal staat is RMM methode, Reflectieve Moedertaal Methode, dat is ingaan op de naaste ontwikkeling van kinderen, dus daar spelen wij op in. Het is niet zo dat wij 'Een doos vol gevoelens', hoe moet ik dat zeggen... Systematisch afwerken...

- Nee, dat is meestal niet zo.

Nee, maar ik noem maar iets. Je merkt kinderen die bij ons binnenkomen - dan praat ik over mijn eigen groep: vaak faalangstig, hebben al vaak veel meegemaakt - hè. Nou, je begint dan heel basaal met - je ziet de kinderen verdrietig zijn. Daar steek je dan op in: en dan komt het verdriet: "wanneer ben je verdrietig?". Nou, dan halen we vanuit de situatie: een kind komt huilend binnen. Van daaruit ontstaat een gesprekje, en dan haal je de kapstokken eigenlijk van, dan haal je de dingen erbij die daarbij aansluiten. Wat jij net zei van: wij kiezen voor een methode wat dan de leidsters ontziet en makkelijker maakt. Wij hebben juist van: wij laten de methodes juist los en gaan uit van het kind. Dat vraagt heel veel inventiviteit van de leerkrachten. Dus het is niet zo van... Je kijkt wat ook aansluit. Wij hebben wel van... Als je kijkt naar de leerlijn, de basisgevoelens van blij, verdrietig, boos, bang. Die komen aan de

orde. En in die hoge groepen, bijvoorbeeld de C-groepen bij ons, dat zijn dan de 6, soms 7 jarigen. Vergelijkbaar groep 2, ook jaloers zijn, breder.

- *Want dan heb je eigenlijk weer het gevolg op 'Een doos vol gevoelens'; 'Een huis vol axen' is dat geloof ik. Hebben jullie die ook in huis?*

Ja, die hebben wij ook in huis.

- *Want de vraag is dus ook, in mijn onderzoek wordt ook gekeken naar wat is het voor- en nadeel van het gebruik van een methodiek. Dat komt dalk in de lijst ook aan de orde, misschien hebben we er dan inmiddels al over gesproken. Dat is ook een vraag die binnen mijn instelling ook speelt. Wil je wel een methodiek gebruiken, past dat wel bij je visie en bij de manier waarop je met de kinderen wil werken, inderdaad. Maar daarnaast is de vraag: welke materialen zou je dan toch in huis moeten hebben, om inderdaad te kunnen inspelen, wat jij net zegt.*

Dat is eigenlijk precies wat jij zegt, wij staan niet methodiek... Het is wel zo, je hebt een basis, die is onderbouwd. Dat wel. Maar, je gebruikt wat op dat moment aansluit en kan. Ik heb dat al gezegd. Waar ik heel veel ook in kan vinden, maar dat is met name die 'Leefstijl', de platen zijn duidelijk. Hele concrete situaties. En dat is bijvoorbeeld als je bij 'Een doos vol gevoelens' kijkt, die kleinere plaatjes. Dat is al veel meer... Dan moeten ze al wat taliger zijn ook, op een gegeven moment. En ik vind met 'Leefstijl' daar heb hele herkenbaar en basale...

Een speelgoed afpakken, als je nieuw op school bent - hoe voel je je dan. Als je wordt gevraagd om mee te spelen. Ik gebruik trouwens ook, ik weet niet of ik dat tegen jou heb gezegd, ik gebruik ook Bennie, Bennie is een grote vertelpop.

- *Hoe schrijf je Bennie? Met een y?*

Dat maakt niet uit, het is een eigen naam, die ik...

Dat is een pop van Living Puppets, dat zijn grote vertelpoppen, zo groot. Je kunt zijn hoofd bewegen. Je kunt ook met de handen. Ik gebruik die ook altijd als ik bijvoorbeeld een nieuw kind krijg. Dat werkt ook heel erg drempelverlagend, want het is veiliger om tegen een pop te praten. Toen ik Bennie introduceerde in de klas. Die heb ik na een aantal weken, na een week of 5 nieuwe schooljaar. Want toen wist ik ook hoe de kinderen waren binnen gekomen. Dat liet ik Bennie, ook hè... Want ik had verteld dat ik een vriendje had en die wilde graag een keer komen kijken. En ik liet Bennie ook de gevoelens van dat hij het spannend vond en nog niets zeggen, dat hele herkenbare.

Dus, die pop gebruik ik ook heel veel.

- *Ja, want ik heb naast 'Een doos vol gevoelens' bijvoorbeeld ook 'Puk & Ko' bekeken en 'Stip' dat is een nieuwe methode. Het lijkt een beetje op 'Leefstijl', denk ik, maar dan is die gemaakt voor het ZML onderwijs. De overeenkomst is dat ze inderdaad allebei een handpop gebruiken. 'Puk & Ko' is eigenlijk een kinderopvang methodiek, echt voor peuters en kleuters. En dan kun je inderdaad ook met je hand in het hoofd en daarmee praten. Dus dat is inderdaad ook iets wat ik aan het kijken ben, van nou, hoe kan je inderdaad zo'n pop inzetten, wil je dat uit zo'n methodiek halen, of ga je dat zelf creëren, zeg maar. Hoe kan je dat inzetten en hoe gaan de kinderen daarop reageren?*

Nou, mijn ervaring is en ook met name kinderen die sociaal-emotioneel, uh... In de knoop zitten of heel faalangstig... Die pop geeft een stuk veiligheid. Ik vind het ook altijd heel wonderbaarlijk, op het moment dat ik die pop heb, ben ik er niet meer. Ze zien mijn mond wel bewegen, maar het is die pop. En waar ik wel voor zorg is: de pop is geen verlengde van mij, dus het is niet zo dat ik met klassenregels of... Daar gebruik ik de pop niet voor.

- *Nee, oké*

Het is echt, de pop staat op niveau van hun. Ook de gevoelens, ook... Maar ik gebruik hem dus niet om...

- *Ja. Dus het is een soort extra groepsgeenootje, zeg maar, klasgeenootje bijna.*

Ja. Nee, want het was ook op een gegeven moment, ze hebben dan de naam op de stoel. Ze hebben voor Bennie ook de naam gestempeld. En hij heeft een eigen stoel als hij er is, ja.

- *Ja, leuk.*

Dus daar zijn de ervaringen ook heel goed mee. Maar, ja, in de onderbouw ben ik de enige die zo'n pop gebruikt. Ik heb er ook een aantal workshops voor gevolgd. En de logopediste waar ik mee werk die heeft er ook één, die gebruikt hem ook.

- En is het nodig om daar zo'n cursus voor te volgen, is dat een waardevolle...?

Nou, cursus, het zijn workshops. Ja, voor mij wel, want je moet hem op de eerste plaats leren bespelen. Wat ik in het begin deed: veel te groot, weet je wel... Dan ging ik praten en dan die mond heel...

Je kunt eigenlijk heel klein, van kijken. Je kunt er heel veel... En als je praat ook klein houden.

Je moet hem ook eigenlijk een karakter geven van tevoren. Je moet er over nadenken. Je kunt namelijk niet... Ik noem maar iets: als het een hele schreeuwerige pop is dan kun je dat de keer daarop niet ineens anders doen. Je moet een beetje ook over het karakter nadenken. Hij heeft ook een eigen belevingswereld, hij heeft een eigen lievelingskleur. Wat ik wel tegen de kinderen zeg: het is een pop, hij is gemaakt in de fabriek. Dus dat maak ik wel duidelijk. En hij heeft mijn stem. Ik maak dat wel duidelijk. Maar hij woont bij mij. Dus, dat heb ik wel allemaal in die workshop geleerd. Hoe je hem moet bewegen en nou wat ik zei, het moet geen verlengde van jezelf worden. Dus dat het een eigen karakter heeft. Dat je ook niet, als je een duopartner bijvoorbeeld hebt, dat die allemaal met dezelfde pop spelen. Dan kun je beter verschillende poppen hebben. Want, stel dat wij samen een klas hebben en wij gebruiken één pop. Dan zou ik bijvoorbeeld heel veel, als jij er niet bent, jou moeten mailen of jou moeten laten weten wat er met die pop gebeurd. Want er gaat veel vertrouwelijke informatie naar die pop vanuit die kinderen. Dus om op de hoogte te zijn, moet je dat allemaal weten. Dus dan zou je eigenlijk beter twee poppen kunnen gebruiken.

- Oké. Nou, dat is heel interessant.

Je kunt wel eens kijken op internet, want het is www.livingpuppets.nl. En het zit in Duiven en daar staat van alles op. Ze staan bijvoorbeeld vaak trouwens op beurzen. Je hebt ook anderen, je hebt ook de Koenkwaats. Maar deze vind ik, ja... Ik heb hem nu niet op school, ik heb hem nu thuis, anders kon ik hem laten zien. Maar je hebt jongens en meisjes, je hebt zelfs gekleurde poppen ook. En dieren heb je ook.

- Nou, leuk. Ja, we begonnen eigenlijk met de vraag...

Sorry...

- Nee, dat maakt niet uit.

Nee, maar, ik bedoel, omdat ik zeg van... Het is niet alleen de methode ik gebruik er dus een heleboel dingen bij.

- Ja, want de vraag was eigenlijk: **waarom is er binnen deze school dan voor 'Een doos vol gevoelens' gekozen als materiaal dan, om hier te hebben, niet als... hè. Ik zit te denken of ik daar nu alles van weet.** Het is ook wel iets waar je op kunt terugrijpen, hè. Kijk, die basisgevoelens zitten daar allemaal in. Ik vind de platen ook duidelijk - de grotere platen. En de verwerkingsmogelijkheden ook. Maar bijvoorbeeld die kleinere kaartjes die erbij zitten met die situatieschetsen, hè. Nou, die gebruik ik bijvoorbeeld niet, die zijn gewoon veel te moeilijk.

- Ik weet wel dat er een aantal plaatjes zijn waar bijvoorbeeld maar één kind op staat. En er zijn moeilijkere plaatjes waar meerdere personen op staan, die heb ik toen al eruit gehaald.

Ja, maar die moeilijkere plaatjes worden bij ons in de C- en in de D-groepen, ook nog gebruikt, of, de D-groep, dat is dan eigenlijk groep drie, worden die ook gebruikt.

- Even kijken, we hebben gesproken al over **wat er verder nog wordt gebruikt**. 'Beter omgaan met jezelf en de ander', 'Leefstijl', het 'Blauwe boek' en dan dus Bennie.

Eén grote vraag binnen mijn onderzoek is: **wat heeft de leerkracht nodig, naast het gebruik van die methodiek om die sociaal-emotionele ontwikkeling te kunnen bevorderen?**

(lange stilte) Ja, ik denk een heel stuk empathie.

- Ja, ze moeten zich vaak kunnen inleven natuurlijk in de belevingswereld van de kinderen.

Ja, ik heb nu ook een kind die zit in een pleeggezin. Dat je een voorstelling kunt maken van wat er allemaal in zo'n koppie om moet gaan, hè. Zo van hè, je bent weggehaald bij papa en mama.

En dan als je dat afzet tegen ook de ervaringen van anderen kinderen. Die komen met andere verhalen. En die snappen het soms ook niet. Ik denk dat je dat... Ja, een hele goede empathie. En ook heel voorzichtig moet zijn in geen oordelen.

- En net als wat simpele dingen, zoals ruzietjes oplossen en uhm...

Dan gebruik ik... Ken je de ABC-methode. Ja, ik teken... Ik visualiseer ook heel veel. Ik teken: wat is er gebeurd, bijvoorbeeld hij sloeg met een schep. En wat deed dat: ja, huilen en pijn. En hoe kun je dat nou anders doen. Wat zou je kunnen doen. Dat heeft ook een stuk met gevoelens te maken. Je ziet vaak bij onze kinderen, door het gebrek aan taal zijn ze fysieker ingesteld. En dat je uittekent.

- *Ja, dat heb ik ook van meerdere scholen gehoord.*

En daar kun je later ook weer aan relateren. Dan houd je het schriftje er weer bij: "weet je nog? Dit zou je kunnen doen. Dat je de juf roept of ...". Dus ja, ik... Wat ik probeer te voorkomen is dat ik het ga oplossen. Want dat is natuurlijk heel makkelijk van: "nou jij dit speelgoed en jij dat...". Klaar. Wel proberen om in gesprek te gaan, is er ruzie om speelgoed. Hoe kunnen we dat samen oplossen?

- *Ja, hum...*

Volstaat dat antwoord?

- *Ja, dat zit ik even te denken.(stilte)*

Ja, in hoeverre vind je dat die methodieken nodig zijn om de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen te kunnen bevorderen. Hoe noodzakelijk zijn de methodieken daarvoor, of de materialen, misschien moet ik het zo zeggen, de materialen.

Nou, dan begeef ik me misschien op glad ijs. Maar ik vind wel, kijk, naar mate je meer ervaring hebt, kun je de methodieken ook meer loslaten. Dat is gewoon zo. Ik bedoel, ik sta dertig jaar bijna voor de klas. Ik heb heel een heleboel leerlijnen in mijn hoofd. Ik weet hoe het aanvankelijk lezen gaat. Ik kan me voorstellen bij nieuwe mensen... Je hebt houvast nodig, een rode draad moet je hebben.

- *Dus eigenlijk haal je dan overal een beetje het beste uit en dat gebruik je daarna, misschien zelfs zonder dat je die materialen nodig hebt, omdat het in je hoofd zit.*

Ja, en nogmaals, daar kom ik wel terug op de manier hoe wij werken. Dat ervaringsgericht en die RMM methode, dat... In die naaste ontwikkeling...

- *Heb ik dat trouwens goed opgeschreven?*

RMM, Reflectieve Moedertaal Methode. Dat wordt door de hele school gebruikt. En dat is eigenlijk... Je vangt eigenlijk wat een kind wil zeggen. Dat staat centraal, waar het kind mee komt. Dat vang je en van daaruit... Want, dat is hun directe belevingswereld, breidt je de taal uit.

En daar hebben wij ook al jaren scholing in hoor, dat loopt ook door en dat geldt ook voor het hele team. Dat zul je trouwens bij een andere instelling voor ESM ook, komt dat ook terug.

- *Ja, uhm... Hier hebben we het misschien al een beetje over gehad, maar hoe is de methodiek ingebed in het groepsprogramma? Niet echt dus, dan, denk ik...*

Niet welkijks, nee. Niet dat je zegt van, nou, dan hebben we het over sociaal-emotionele ontwikkeling.

- ***En tijdens wat voor soort activiteiten of momenten zou je hem het eerst gebruiken?***

Aan de hand van wat er gebeurd in de klas. Op het moment dat ik ruzie heb in de zandbak, weet ik, van 'Leefstijl' is een hele mooie plaat met dat wegpakken. Daardoor maak je het bespreekbaar.

- *Maar op dat moment loop je niet naar binnen om dat te pakken.*

Nee, maar dan zorg ik wel dat ik dezelfde dag dat bespreekbaar maak, want ik heb die dingen voor handen. Daarom zeg ik: ik weet ook een heleboel... Hè, hoe 'Een doos vol gevoelens' in elkaar zit, van 'Leefstijl' dat boek. Dus...

- *Maar op welk moment van de dag pak je het dan terug?*

Als ik buiten aan het spelen ben en het zou zich zo dan voordoen, nou, op het moment dat ik binnen kom. Tenzij ik gymles heb en ik moet naar de gym toe. Maar dan zou ik het erna doen, dezelfde dag nog.

- *Maar dan zitten de kinderen aan tafel bijvoorbeeld of in de kring, of...?*

Ja, en dan...

- *Jullie komen terug van het buiten spelen, bij wijze van spreken, en dan ga je, drinken, of...?*

Dan ga ik in de kring. Nou, dan pak ik terug wat er buiten is gebeurd. Ik laat die plaat zien. Nou daar komt allicht een reactie op dan, want dat hebben ze net meegemaakt. En dat kun je dan van daaruit... En het kan goed dat we dan twee of drie dagen daar over doorpraten. Snap je. Op dat moment speelt het en leeft het bij de kinderen.

- *Ja, ja.*

Daar kan een gesprek uit ontstaan. Wij maken ook visuele weerslagen van gesprekken. En van daar bijvoorbeeld, wat voel je dan? Je wordt boos, of verdrietig.

- *Ja.*

Nou, dat is nieuwe taal. Die nieuwe taal halen we eruit en dat wordt weer uitgebreid. Ik kan het je wel laten zien dalijk hoor.

- *Ja, maar je krijgt echt een wisselwerking van...*

Ja, maar steeds vanuit een directe beleving. Omdat het bij onze kinderen, maar zeker ook bij de kleinere, het moet concreet zijn. Als het te abstract is, dan komt het gewoon niet binnen.

- Nee. Uhm... De vraag is **hoe het aangepast wordt bij kinderen met een ontwikkelingsachterstand of verstandelijke beperking**, maar dat is dan hier niet van toepassing.

Nee.

- Daarnaast heb ik uit de sociaal-emotionele ontwikkeling een aantal kopjes gehaald en de reden daarvoor is dat ik wil weten **welke onderdelen van de ontwikkeling je met bepaalde methodieken kan bevorderen**. Dus als ik methodiek naast elkaar leg, wil ik weten hoeveel onderdelen je van de sociaal-emotionele ontwikkeling je daarmee kan stimuleren. Dus dat is de reden daarvan.

Dus we kunnen eigen als het ware aankruisen waarbij je het kan gebruiken en daarnaast wil ik weten hoe je dat dan gebruikt. En dan kijken we echt even alleen naar 'Een doos vol gevoelens'.

Een **eigen identiteit** - besef van ik?

Ik zou bijna zeggen: in de tweede plaats.

- Leg dat eens uit.

Het thema 'ik', daar begin ik ook vaak mee, nou... Als tweede thema aan het begin van het schooljaar. Maar ze moeten het besef hebben van 'ik' en 'de ander', kijk en bij een kind van 3 is dat gewoon heel moeilijk: 'de ander'. Daar is 'ik'...

Dus, daar ben ik nog niet zo... Kijk als ik dan met 'Een doos vol gevoelens', ben ik veel meer met driejarigen met zichzelf bezig dan het bij de ander. Snap je?

- Ja. Maar dan meer, dan denk ik, als je over situaties praat, dan praat je minder over wat doet 'die ander', maar meer over wat doe 'ik'.

Ja. Bij een driejarige. Maar als ik echt kijk naar eigen besef bij 'Een doos vol gevoelens' dan zeg ik: nee. Dan neig ik alweer meer naar 'Leefstijl', die hebben daar ook een heel mooi...

- Ja. Uhm... We kunnen ze op zich gewoon afgaan: **zelfstandigheid**?

Nee.

- **Zelfbeschrijving**, dat is misschien een beetje vaag omschreven. Zelfbeschrijving is van: wie ben jij. Ik ben Marjolein en kinderen zeggen dan vaak, uhm... Ik houd van auto's, of zo.

Nee, vind ik niet. 'Een doos vol gevoelens' hebben we het dan over hè?

- Ja. **Besef van jongen of meisje**. (stilte) Het zijn eigenlijk een soort unisex figuren, hè. Je kan ze zien als jongen en meisje.

- **Socialisering** - aan wensen en eisen van de omgeving voldoen?

Ja. Dan zit je alweer verder dan met die situaties.

- Want hoe kan je dat met 'Een doos vol gevoelens' bespreken. Wat doe je dan?

Dan heb je die kaartjes hè, en die situatieschetsen. En die korte verhaaltjes die je dan voorleest.

- Ja, die er achterop staan.

Ja.

- En dan praat je bijvoorbeeld over... (stilte) Over regels? Of over... Ja, dan vul ik het al in.

Regels. Maar ook van... Uhm... Hoe een ander het ervaart. Kijk jij kunt wel vinden dat... Maar hoe ervaart de ander het?

- Nou, dat komt ook een beetje terug bij, ik heb het maar even **'theory of mind'** genoemd. Die vul ik dan nou meteen daar bij in. Besef van jouw eigen gevoelens en gedachten, maar ook weten dat een ander andere gevoelens en gedachten heeft. Dat is dan dit ook, hè.

Ja.

- Moeten we dat nog aanvullen? Of is dat gewoon hoe ervaart een ander iets.

Nou, regels ook, wat je zegt. Maar dat is ook, hè, hoe je ouders, hoe papa en mama op dingen reageren, als je iets kapot maakt. Ik heb ook wel eens meegemaakt met bang, er zit een verhaaltje in met bang. Dat een kind zei: "mijn papa wordt boos als ik bang ben. Ik moet in bed blijven".

Nou, dat vind ik heel ernstig als een kind dat vertelt: hij is bang, maar hij mag niet bang zijn.

Papa zegt van: "niet nodig, houd maar op. Je mag niet naar beneden komen".

Nou, en ik ga daar dan op in, van: "nou, wat doe je dan, of vertel je dan tegen iemand anders...?", dat... Maar dat zijn wel, vind ik... Als een kind dat op een gegeven moment al aangeeft. Dat zijn wel heftige dingen.

Het is ook regels, maar ook hoe een ander daarop reageert.

- Ja. Uhm... **Empathie**? Meeleven met een ander?

Ook weer als je al verder zit met die kaartjes. De basisdingen vind ik het niet, dan neig ik steeds meer naar 'Leefstijl', want 'Leefstijl' doet daar veel meer in.

- **Behulpzaamheid?** Helpen.

Nee.

- **Delen met elkaar?**

Dat vind ik weer een stuk van wat doe je er zelf mee, hè. Je kunt dat verder... Ik zou dat verder uitbouwen. Maar kijk je puur naar de methode, dan zeg ik nee.

- *Daar zijn de materialen niet voor gemaakt?*

Nee.

- **En spelen met anderen?** Dan kom je misschien weer op die situaties.

Ja, maar dat is allemaal summier, hè. Het zijn allemaal van... Je hebt dan de situaties met bang, verdrietig. Maar ik vind, nee, nee.

- **Nee. Uhm... Emoties beleven?**

Ja.

- *Ja, dat is natuurlijk vrij voor de hand liggend die vraag. Heb je nog speciale dingen die je daarvoor gebruikt? Voor emoties beleven. Kijk, je hebt natuurlijk de materialen. Maar heb je een bepaalde manier van een activiteit opzetten, waarvan je denkt: "nou, dit doe ik altijd als ik emoties bespreekbaar wil maken".*

Welk stukje eigen ervaring pas je toe op die materialen die 'Een doos vol gevoelens' biedt?

Ja, waar ik altijd veel aandacht aan besteed is het kunnen aflezen van een gevoel bij een ander. Dat is vaak ook heel moeilijk.

- *Ja, dat is eigenlijk de volgende: **emotieherkenning**.*

Oo. Want, bijvoorbeeld als ik een correctie geef en ik zie kinderen verschrikt kijken, dan zeg ik: "kijk nou eens naar mijn gezicht. Kijk ik boos? Nee. Is mijn stem boos? Nee. Maar je doet nu iets wat niet mag. Ik ben niet boos op jou, maar dit mag niet".

- *Ja, ik ben niet boos op jou als persoon, maar wel op jouw gedrag.*

Ja, precies. Maar je doet nu iets wat niet mag. Of, "luister: ik vind jou lief, maar wat je nu doet, vind ik niet goed". Maar ik zorg er wel voor dat ze ook kijken hoe mijn mimiek is. Maar ook naar, met name bij een ander. Wat zie je nou? Tranen, hij is verdrietig. Nou, hoe komt dat? Dat ze ook leren om dat te zien.

- *Ja, want wij hebben bijvoorbeeld... Ik heb twee kringactiviteiten gemaakt aan de hand van 'Een doos vol gevoelens'. En dan begin je, wat in de handleiding aangegeven staat, met de emoties blij en boos, dat was de meest duidelijke... En wij hadden dan vanuit Weerklank was dit het gebaar van boos. Dat hebben we toen geïntroduceerd: ik ben boos. En dat is heel erg blijven hangen bij de kinderen. En nog steeds zeggen ze dat. En dan weten ze heel goed van: nu ben je boos.*

Ik werk ook vaak met spiegels. Probeer nou eens boos te kijken. Hoe ze zelf... Soms weten ze het niet hoor. Blij wel, maar boos...

- *Bijvoorbeeld bij 'Een doos vol gevoelens' zitten die maskers bij. Die maskers van die emoties, maar als een kind een masker op heeft, dan zien ze zelf niet wat die ander ziet, zeg maar. Dat is heel gek, hè. Je hebt een masker op, maar jij voelt niets, die andere kinderen zien het wel. Maar voor jezelf is het eigenlijk nog geen... Dan zou je misschien wel weer een spiegel kunnen gebruiken.*

Ja, met een spiegel. Ja, wij hebben een hele grote spiegel... Ik doe dat ook heel veel met de spiegel. Zie je nou zo gaandeweg nou, ik aan het praten ben, denk ik, ja die gebruik ik ook. Ik kan het zo standaard...

- *Ja, met de spiegel adviseren ze zelf ook, volgens mij, in de handleiding: zorg dat er spiegels aanwezig zijn. Dat kinderen kunnen oefenen met hoe ziet dat eruit, hè. Dat er een gevoelshoek is bijvoorbeeld, hè. Maar ze zeggen ook: zorg dat materialen voor de kinderen beschikbaar zijn in de ruimte. Dat ze gewoon materialen kunnen pakken. Doe je dat of pak je echt zelf de materialen erbij wanneer dat je inderdaad een situatie hebt, waarbij je: hier pak ik even de spullen erbij. Of zijn sommige dingen in de klas voor de kinderen...*

Blijvend aanwezig. Blijvend aanwezig, ja.

- **En hoe?**

In een bepaalde hoek. Soms als kinderen ook niet de taal hebben dat ze zo'n uh... Ik heb toen op een gegeven moment pollepels gemaakt, dat ze die mogen pakken.

- Dat zit ook bij 'Leefstijl', volgens mij, oh nee, bij 'STIP' zitten pollepels. Maar die ken je dus niet. Bij het tweede deel. Bij het eerste deel zit een soort kopvoeter. Dat is een blauwe pop met een kop met twee benen eraan en die kan je steeds verder uitbreiden. Dus die kan je ogen geven en een mond. En die mond kan je veranderen, zeg maar. Er komt steeds meer bij aan kleren en aan lijf in de loop van die twee jaar. En daarna komen er volgens mij pollepels.

Oké.

- Uhm... **Zelfcontrole**, dus controle over je eigen... Frustraties, over je...

Op dat moment gebruik ik 'Een doos vol gevoelens' niet. Maar ja, ik denk bij oudere kleuters dat dat wel kan, de jongere niet.

- Nee. En hoe kan je dat dan vormgeven?

Bij de ouderen?

- Ja.

Nou, wat ik zei. Je zou dan in feite ook een emotie kunnen laten pakken.

- Dus van...

Wat voel je nu? Ja. Zo heb ik bijvoorbeeld ook, ja dat heeft weer te maken met de kinderen die binnen dat autistisch spectrum vallen. Dat is één van de moeilijkste dingen, die emoties hè. En ook kinderen die heel boos worden. En dan is het... Ik heb verschillende kinderen gehad, dan had ik een apart plekje, daar konden ze dan naar toe gaan en rustig worden. Dan hoefden ze niet allemaal taal...

Als ik boos ben... En er hing daar ook een gezichtje met boos. Vaak is het ook onmacht. Maar boos zijn. En een neutraal gezicht van nou ben ik rustig nou kan ik weer komen. Om een time-out te creëren voor ze, en prikkelarm. Want vaak hebben ze dan die taal niet. Bij kinderen binnen het autisme is dit één van de moeilijkste dingen.

- Dan moet ik weer denken aan de PAD-methodiek. Maar die ken je misschien ook niet.

Oh, nee. Dat moet ik dalk opschrijven.

- Uhm... **Gewetensvorming**. Dat is een stukje: weten wat de regels zijn en je daaraan houden. Ook als je ouders, of iemand uit het zich is.

Nee, vind ik 'Een doos vol gevoelens' niet.

- **Agressie**. Dat komt misschien een beetje bij zelfcontrole.

Ja, ik denk agressie ook een stukje, en zeker bij onze kinderen van de boosheid. Boos. Agressie. En dan het niet kunnen zeggen.

- En doe je daar met 'Een doos vol gevoelens iets mee?

Ja. De boosheid. En ik probeer dan, dat heb je ook weer de hele tijd in de ABC-methode, dat je de kinderen handvatten gaat geven. Van: wat is er gebeurd? Nou, hij kan het niet zeggen. Wat kun je dan doen? Dan kun je er een juf bij halen, of degene die surveilleert. Of...

- Ja, ja. Uhm... **Weerbaarheid?**

Nee.

- **Omgang met leeftijdsgenoten?**

Nee. Ik vind niet echt...

- Nee, oké. Duidelijk. Uhm... Dit is natuurlijk een lastige vraag. **Hoe kun je de effecten van een methodiek meten?**

Dat kun je niet. Ik kan het niet.

- **Waarom niet?**

Nee, niet echt. Ik heb geen meetinstrument. Ja, ik kan wel, ik kan heel basaal... Uh... De emoties laten zien, dat ze die kunnen benoemen. Of uh hè...

- **Om te checken of dat ze het zich eigen hebben gemaakt?**

Ja, dat. Maar ik heb geen meetinstrument.

- Uhm... **Nou, er worden dus ook geen effecten gemeten dan?**

Nee. Die worden niet gemeten.

- **Welke effecten ervaar je?**

Ik zie hoe mijn groep veranderd. Wij hebben een leerlingvolgsysteem waarin welbevinden en betrokkenheid, uh. Ja, daar zie ik hoe de kinderen, dat zijn wel meetinstrumenten. Hoe ze in hun vel zitten. Hun betrokkenheid op dingen. En ja, daar spelen emoties ook een rol in.

- En welke, hoe noem je dat, het is een soort leerlingvolgsysteem, wilde ik zeggen.

Ja, leerlingvolgsysteem, welbevinden en betrokkenheid. Maar dat komt uit het EGO onderwijs, hè.

- Ja en dat vul je dan in...

Ja, dat vullen wij twee keer per jaar in. En aan de hand daarvan pleeg je ook weer interventies. Dat is ook weer heel breed, hoe is het zelfbeeld van het kind, ja, dat wordt ook in de groepsbesprekingen wordt dat meegenomen. En dat gaat ook door de hele school.

- Daaraan kan je dus wel zien wat er veranderd, maar je kan dus niet 'Een doos vol gevoelens' daar uit filteren, zeg maar?

Nee.

- Maar je kan wel zien, in het algeheel wat je doet...

Ja. Ja. Maar je pleegt wel, als je groep of een kind, dan pleeg je interventies. Dan ga je daar meer aandacht aan besteden. Kijk, ik noem maar iets, als de betrokkenheid niet goed is. Dat je dan... Ik doe als interventie, ik ga vijf minuten per dag naar dat kind kijken. En dat is een hele directe interventie dan. Wat gebeurt er dan en hoe kan je dat dan veranderen.

- Ja. Ja.

Maar dat kun je ook met een groep doen.

- Ja. Uhm. **Wat denk je dat een werknemer nodig heeft om, in dit geval de methodiek 'Een doos vol gevoelens' te kunnen uitvoeren, te kunnen gebruiken.**

Nou, ik denk dat het belangrijk is dat je eerst de handleiding goed leest. Dat je brainstormt met je collega's, van hoe zit de methode in elkaar. Waar stuit je op, wat vindt je wel bruikbaar, wat vind je niet bruikbaar. Dat er in een team, dat je weet ook van, wat zal bruikbaar zijn, wat niet. Ermee gaan werken. En zo is dat bij ons eigenlijk ook zo gebeurd.

- Maar dus wel afstemmen, van dat je het allemaal op dezelfde manier gebruikt, of er mag ook eigen dingen in zitten.

Er mag ook eigen dingen inzitten, ja, ja. Ja, en ik denk toch... Wat heeft iemand nodig. Ik denk ook altijd dat het belangrijk is dat je zelf weet hoe je in emoties staat. Kijk, ik kan bijvoorbeeld makkelijk excuses maken aan een kind. Van: sorry, dat heb ik verkeerd gedaan. Ik denk dat dat belangrijk is. Als ik op school kom en ik heb knallende koppijn, dan ben ik ook iets prikkelbaarder. En dan kan ik wel eens een keer mopperen. Maar dat ik leer zeggen ook tegen... Dat kinderen dat ook ervaren.

- Dan denk ik ook aan een rolmodel.

Ja, maar wel weten hoe je zelf in je emoties staat.

- Ja.

Dat je weet dat je dingen hebt, maar wat dat met een ander kan doen.

Ja, rolmodel klopt. Maar ook van, niet altijd rolmodel. Dat ze weten dat papa en mama en de juf ook maar mensen zijn. En dat het niet altijd terecht is wat ze laten zien. En dat dat vaak een stukje van hun is en niet de schuld van hun. Want kinderen betrekken alles op zichzelf.

- Ja. Ja. Uhm. **We hebben dit al een beetje gehad. Maar wat hebben ze buiten de methodiek nog meer nodig om de sociaal-emotionele ontwikkeling te bevorderen?** Ja, volgens mij is dat dezelfde vraag. Die hebben we eigenlijk al gehad.

Nou eigenlijk ook die punten die jij allemaal noemde.

- Welke punten?

Nou, of dat terug kwam in de methode. Ja, dat zijn alle onderdelen van de sociaal-emotionele ontwikkeling. Zelfstandigheid, en...

- Dus die onderdelen kennen dan?

Ja. En sociaal-emotioneel is zo breed. Hè, samen spelen en noem maar op. Dat zit allemaal in die sociaal-emotionele ontwikkeling. Dus. En dan zijn die emoties een stukje daarvan hè.

Met zo'n zelfstandigheidstraining, ja, daar zitten we al mee met kinderen vanaf 3 jaar.

- Ja, ik denk dit zijn allemaal dingen die je doet, alleen...

Niet aan de hand van 'Een doos vol gevoelens'

Nee. Maar je... Ik doe ook aan zelfstandigheidsbevordering, maar omdat ik denk zoals ik het doe dat goed is.

Nee, nee. Maar wij hebben een groepsplan.

- *We hebben het niet afgestemd, snap je?*

Ja, maar wij hebben bijvoorbeeld wel een groepsplan en daar zit een stuk zelfstandigheid in. Hè, dat een kind op een gegeven moment 's morgens op school komt en zijn tas uitpakt. En terug hangt. En gaat het niet, nou, dan hebben we bijvoorbeeld een visualisatie voor een kind van de stapjes. We werken met picto's. Dat is wel allemaal op elkaar afgestemd.

- *Ja. Ja. En een groepsplan?*

Een groepsplan moet je zien als een plan van wat er dat jaar aan de orde komt in die groep. En daar zit ook een stuk zelfstandigheid, uh... Ook inleving. Zelfstandigheid met taakjes, niet alleen aankleden, maar uh, hoe een kind met een taakje omgaat. Nou daar zit bij ons ook een duidelijke opbouw in. In de C-groep bijvoorbeeld, werken ze met bijvoorbeeld een weektaak. Dan moeten ze drie werkjes in die week afhebben.

- *Ja, ja.*

En in de A-groep is dat nog veel vrijer, maar dan hebben ze bijvoorbeeld op het einde van het jaar één moet-werkje op een dag. Wanneer ze dat doen mogen ze zelf weten. Maar één werkje moet dan gedaan zijn, zo iets. Het heeft ook allemaal te maken met succes, dan, ja.

Maar daar zit wel een leerlijn in, alleen niet aan de hand van een methode en dat staat in het groepsplan wel beschreven.

- *Ja. Uhm. **Hebben werknemers een training gevolgd met betrekking tot de methodiek. In dit geval voor 'Een doos vol gevoelens'?***

Nee.

- *Uh... Want jullie hebben wel "leefstijl" en voor 'Leefstijl' moet je officieel ook een training volgen.*

Ja, maar goed. Ik heb dit, omdat ik ben zelf heel erg enthousiast over 'Leefstijl' en ik heb het ook bij de werkgroep neergelegd. Wat het punt nu is... Wij zijn zo erg met die RMM bezig, die scholing en je moet prioriteiten stellen. Je kunt de mensen niet te veel belasten door die RMM. Daarnaast is het verplicht voor de nieuwe werknemers dat je, dat is een interne cursus, de ASS opleiding volgt. Ja, ASS, dat is voor de autisten, want die krijgen we ook steeds meer bij ons op school. Dan heb je de gebaren. Dus het is dan veel wat de mensen op hun bord krijgen.

- *Ja. Je hebt maar een aantal moment per jaar en je kan niet alle uren volplannen met cursussen en trainingen.*

Nee, maar bijvoorbeeld die RMM, dat zijn dan zoveel bijeenkomst per jaar. Maar dan worden er video-opnames gemaakt en dan heb je een visor en die ga je bespreken, dus ja, dat vraagt gewoon heel veel tijd om dat goed, uh...

- *Ja.*

Nu zijn we met communicatieve vaardigheden bezig geweest en met woordenschatuitbreiding en dat wordt komend jaar weer uitgebreid, dus dat is helemaal onderbouwd. En die ASS cursus wordt bijvoorbeeld op de woensdagmiddag gegeven. Dus, ja... Je kunt mensen ook niet overladen.

En die 'Leefstijl', ja, daar zul je toch als team...

- *Hebben jullie die 'Leefstijl'-cursus nog niet gevolgd?*

Nee, nee.

- *Maar jullie hebben wel de materialen ervan?*

Wat ik zei, we hebben de boeken/de platen, en via collega's heb ik de werkboekjes gekregen van hun kinderen. Dus ik weet wat de verwerking is.

- *Ja, want je kan een aantal materialen volgens mij gewoon bestellen.*

Ja, maar de echte didactiek...

- *Die krijg je pas als je de training volgt*

En ook de didactische handleiding, die krijg je ook pas als je de training volgt. Dus die heb ik nog nooit... Ja, ik heb hem op een onderwijsbeurs gezien.

- *Ik denk dat er wel dingen in zitten die wij kunnen gebruiken alleen 'Leefstijl' is veel te groot voor onze kleine organisatie en is veel te duur om per werknemer voor 500 euro per persoon een training te volgen.*
Ja!

- *Kijk, een aanbeveling kan zijn: die materialen zijn interessant om in huis te hebben. Koop voor 20 euro die boekjes bijvoorbeeld.*

Ja, maar de onderliggende... Maar wat ik zei: ik vind het toch belangrijk dat je een handleiding hebt. Wat is de visie van die makers en van waaruit is gewerkt. En dan kun je dat voor jezelf... Maar ik vind wel dat je dat moet weten, het moet niet natte vinger werk van... Oh, dat is wel leuk.

- *Nee, nee.*

Maar, ik praat mezelf nu... Ik vind wel dat ik dat zou moeten weten, alleen ik kan het niet. Alleen wat ik nu kan gebruiken, en dat is... Bijvoorbeeld de taal bij die platen, want je hebt versjes en zo, die pas ik aan, want die is te moeilijk. Maar de platen an sich, daar kan ik gewoon heel veel mee. Maar ik zou zo graag daar dieper in willen, maar dat gaat niet.

- *Nee. Uhm... Een vraag vanuit mij en de stage-instelling is ook **hoe kunnen we de kennis die dalgik hier uit het onderzoek komt en eventueel kennis van methodieken, hoe kunnen we die actueel houden?***

Bedoel je vanuit jouw onderzoek of bedoel je binnen een team?

- *Hoe kan er dalgik binnen het team de kennis die komt vanuit mijn onderzoek, die ik dalgik misschien wel ga presenteren aan mijn collega's, hoe kan die kennis actueel gehouden worden voor nieuwe werknemers en het jaar daarna, het jaar daarna, het jaar daarna, enz. Wat is jouw visie op hoe je daar aandacht aan kan besteden?*

Ja, dat is toch een stukje inplannen in een jaarkalender, dat dat terug komt.

- *Ja. En hoe noodzakelijk is dat?*

Dat is heel noodzakelijk. Ik kan het voorbeeld nemen aan hoe hier is gewerkt met 'Beter omgaan met jezelf...', dat is dood gestorven.

- *Dat is dan het gevolg als je het niet doet?*

Ja, als je het niet doet, maar ook als mensen teveel tegen de taligheid aan lopen. Want daar is toen best veel tijd in geïnvesteerd, want die methode is ook aangepast, hè. Maar zelfs dan...

- *Ja. Maar wat is dan de reden dat het uiteindelijk zo dood bloedt?*

Ik denk doordat men gaandeweg steeds meer die RMM voorop ging zetten en het ervaringsgericht en dan merk je, je kunt niet zomaar methodes loslaten. En die methode heeft natuurlijk wel een opbouw. Je kunt niet zomaar: dit pak ik daaruit en dit pak ik daaruit. Dat is net als met het 'Blauwe boek voor kleuters', daar zit ook een opbouw in. Dus ik haal daar bijvoorbeeld wel gevoelens uit, ik vind daar wel platen in staan van bijvoorbeeld jaloezie, wat moeilijkere emoties. Maar, als je kijkt naar het rollenspel en zo, daar zit een hele duidelijke opbouw in daar, dat wordt steeds moeilijker. En dat is met 'Beter leren omgaan met jezelf...' ook en het ging veel meer tijd en dan komt de methode weer voorop te staan. Ik denk wel, een controle moet erop zijn. Dat als iets wordt ingevoerd dat er ook een ingeplande evaluatie is. Hoe gaat het, hoe moet het anders.

- *Dat is heel belangrijk ja.*

En ik denk, wat je zegt, hoe houd je dat actueel? Dat moet je op een vergaderrooster zetten, of een studiedag aan besteden. Dat weer alle neuzen dezelfde kant uit kijken. En naarmate een school groter wordt... Kijk, als je een kleiner team hebt, is dat ook nodig, maar hier hebben we 24 groepen, tel uit. En daar zitten parttimers in.

- *Ja, en wij hebben 10 groepen, denk ik. Een aantal groepen zijn EMB, daar is dit niet op van toepassing. Er zijn denk ik maar 4 groepen binnen kindercentrum De Elzengaard waar je met kinderen kan praten en kan werken aan sociaal-emotionele ontwikkeling. Omdat hun ontwikkeling daar om vraagt, zeg maar. Dus voor ons is het inderdaad een klein team. En kijk, ik heb me alleen gericht op mijn groep. Dus we hebben ook weer één keer in de vier weken teamoverleg en daar kun je inderdaad zoiets bijvoorbeeld op de agenda zetten. Dus dat is denk ik wel mogelijk om het te overleggen. Maar het is goed om te weten hoe dat op andere plaatsen gebeurt.*

*Dan komen we al op het laatste blaadje. **Wat is het voordeel van het gebruiken van een methodiek?***

Nou, dat je wel... Je hebt duidelijke doelen. Je weet waar je naar toe kunt werken. Het is toch, mag je aannemen, allemaal onderbouwd. Dat je ook zorgt dat de dingen aan de orde komen, dat je geen dingen overslaat. Nou, dan praat ik wel breed over methodes hoor, als ik kijk met 'Een doos vol gevoelens', maar dat bedoel je. Dan blijf ik hierbij.

- ***En wat is het nadeel?** In dit geval, ik heb er straks even nog bijgezet dat een aantal plaatjes kleiner zijn. Maar dat is even puur over het materiaal.*

Ja. Teveel tekst bij die verhaaltjes, want daar ga je toch al naar ouderen toe.

- *Ja, dat geldt dus weer voor de situatieplaatjes?*

Uh. Ik vind toch dat je er zelf meer bij moet zoeken. Je moet het breed maken.

- *Is het niet voldoende?*

Nee. Vind ik niet.

- *Is het wel waardevol?*

Ja, ik vind... Ja, dat ook weer wel. Ik gebruik... Het komt ieder jaar terug. En het zij ook, wat je zei de figuurtjes zijn geen jongens of meisjes. Daar kun je de kinderen op terug laten grijpen, hè. Dat ze weten: dat staat daarvoor. Dus ja...

- *Ja. Dus de conclusie is eigenlijk: het is wel een methodiek die je kan gebruiken. Naar eigen inzicht wel, waar dat je hem in wil zetten. Maar je hebt meer nodig?*

Ja, ja, ja, zonder meer.

- *Maar het is wel waardevol om het te hebben staan, zodat je de platen, die dan wel duidelijk zijn.*

Dan moet ik ook zeggen dat de latere versie, met meer kleuren, spreekt ook meer aan.

- *Ja, dat klopt. Dat is wel een verschil met de eerste. Ja, ze hebben nu ook een emo-meter. Die kan je ook bestellen in een setje van 30, geloof ik.*

Een emotiemeter?

- *Ja. Maar ik weet niet hoe die eruit ziet.*

Ja, die ken ik. Maar die gebruiken wij ook wel in de klas. Bij sommigen, bijvoorbeeld bij autistische kinderen ook. Maar zelf gemaakt hè, dat is vanuit de ASS werkgroep. Het is ook heel veel zelf uitdokteren en wat aanslaat bij de kinderen. Het is...

- *Ja.*

Het is niet zo van: dit is het en dit gebruiken we zo. Want zo heb ik aan de hand van zo'n emotiemeter heb ik met slechthorenden een meter gemaakt van: hoe het horen is. Kan ik het wel goed horen of niet. Dat ze dat kunnen schuiven zo. Ook bijvoorbeeld dat ze kunnen aangeven, bijvoorbeeld als ze een oorontsteking hebben, dat ze niet zo goed kunnen horen. Dat. Dus dat heb ik eigenlijk aan de hand van zo'n metertje, aan de hand daarvan...

- *Ja, dus je eigen creativiteit is dan toch weer...*

Ja, en van je collega's.

- *Ja, ja. Denk je dat we alles besproken heb dat belangrijk is voor...*

Maar ik denk wel, dat zeg ik er even bij. Ik denk wel dat het is hoe ik erin sta. Dat als je een collega spreekt, daar zullen veel overeenkomsten zijn, maar toch ook weer anders.

- *Ja, maar goed, dat mag ook, hè. Daarom doe je meerdere interviews en meerdere instellingen, om...*

Ja goed, maar ik ben dus niet representatief voor de hele school.

- *Nee, maar goed. Maar je bent misschien wel heel ervaren daarin. Dus dat kan natuurlijk wel weer een...*

Ik wil u bedanken voor het interview en voor de tijd die u voor mij hebt gemaakt!

‘Een doos vol gevoelens’ - interview 2

Uitleg onderzoek en instelling.

- Wat is de **doelgroep** van uw klas?

Groep 1/2. Kinderen met gedragsproblematiek en een licht verstandelijke beperking. Het doel is om ze klaar te stomen voor groep 3.

- Ik begrijp dat ‘Schatkist’ de hoofdmethode is die hier op school wordt gebruikt? En wat is dan de rol van ‘Een doos vol gevoelens’ bij jullie?

Als we hem nodig hebben, als er wat gebeurd of als er weer eens extra aandacht op iets gevestigd moet worden, dan pakken we hem er weer eens bij.

- Maar de vier basisemoties hangen hier wel standaard op het bord?

Ja.

- Een vraag is: **waarom is er binnen deze school voor de methodiek gekozen**, maar het is hier dan meer een materiaal in dit geval. Heeft u daar enig idee van?

Nee. Maar het is gewoon een hele goede methode. En daar kun je zelf zoveel bijhalen. Het is ook niet zo’n voorgeschreven... Van: je moet dit doen, je moet dat doen, je moet zus doen, je moet zo doen. Je kunt je eigen...

- Je eigen inbreng?

Ja. Je eigen inbreng.

- Daarnaast wordt er ‘Schatkist’ gebruikt, **is er nog iets anders wat jullie gebruiken?**

Op de hele school wordt de ‘Jij & ik club’ gebruikt. Dat is een kleutermethode, die wordt over de hele school gebruikt, maar die wordt bij ons niet gebruikt. Daar hebben we eigenlijk geen tijd voor, want er zit al voldoende in ‘Schatkist’.

- Dus die is eigenlijk niet meer nodig. Is die ook bewerkelijk?

Nee, dat is een verhaal voorlezen en dan met de kinderen praten over het verhaal. Dat is een hele simpele methode.

- **Hoe gebruiken jullie de methodiek in jullie groepsprogramma?** In dit geval ‘Een doos vol gevoelens’, tijdens wat voor activiteiten...

Kringactiviteiten. En je kunt erop terug roepen als er wat gebeurd in de klas, hè, als er problemen zijn. Maar dan wordt het meeste ‘het pestproject’ erbij gehaald. Oh ja, die moet je er nog even bij zetten.

- Bij incidenten schrijf ik dan maar even op.

Ja, maar bij incidenten wordt heel veel ‘het pestproject’ erbij gehaald hè. En dan de gedragsregels, kinderen halen die er ook elke keer bij als er iets gebeurd: “hé, dat is niet zeg of doe iets aardigs”. Ja? Dat is vooral de belangrijkste regel: zeg of doe iets aardigs. En doet een kind wat aardigs, dan zeggen ze: “oh, hij doet zeg of doe iets aardigs!”.

- En wat voor iets aardigs doen ze dan? Waar moet ik dan aan denken?

Een complimentje geven, iemand helpen, iemand kan zijn stoel niet op de tafel krijgen, die wordt dan geholpen. “Hé, jij doet zeg of doe iets aardigs”. Ja. Op die manier... Of je deelt iets met speelgoed of met eten, noem maar op. Dat soort dingen.

- Dus ze hebben het zich helemaal eigen gemaakt?

Ja, ik werk hier al tien jaar en ik werk al tien jaar met die regels en dat het werkt echt super. Dan zegt er één van: “jij hebt nieuwe schoenen!” en dan zegt een ander: “dat is aardig om te zeggen!” Zo krijg je dat al... Zo krijg je toch een hele andere...

- Een hele andere omgang met elkaar hè? Ja, leuk! Bij ‘Een doos vol gevoelens’ zit een handleiding en daarin staan tips hoe je het kan aanpassen bij een jonge doelgroep en in het speciaal onderwijs. **Heb je zelf dingen waarvan je denkt: op die manier pas ik het aan of gebruik ik de materialen zodat het beter aansluit bij kinderen...**

Zo ben ik er niet in thuis. Ik pak de spullen en ik doe daar mijn eigen ding mee.

- Zijn er dan bepaalde dingen waar je rekening mee houdt bij deze groep?

Ja, je moet natuurlijk altijd met gevoelens rekening houden, dat je niet te diep gaat bij een kind dat dat niet wil, bijvoorbeeld. En je moet daar toch altijd je eigen weg in zoeken, hè. Je kan natuurlijk wel net zo lang doorgaan totdat iedereen zit te snikken en te huilen en te jammeren, maar dat is niet de bedoeling.

- Ja. Maar net zoals... In de handleiding staat bijvoorbeeld: als je begint met het introduceren van die vier gevoelsfiguren, kies dan als eerste blij en boos, want die zijn het meest duidelijk. En begin met één; kies er één, ga er daar mee aan de slag. En dan komt daarna de tweede erbij... Doet u dat ook zo?

Nee, want dan hebben we er vaak al op een andere manier. Want ik gebruik dat niet structureel hè. Dus dan heb je er al mee gewerkt, dus dat is niet...

- Niet nodig?

Nee. Maar als je echt met sociaal-emotioneel, dan begin je natuurlijk toch altijd met blij en dan komt boos daar tegenover. En verdrietig is natuurlijk ook iets wat kinderen heel goed kennen, dat begrip. En dat komt vooral ter sprake als er een oma overleden is, of de hond, noem maar op, hè als er wat gebeurd is... Een zusje in het ziekenhuis... Dan krijg je die gesprekken daarover.

- Ja. Uhm... Ik heb dan voor mijn collega's de sociaal-emotionele ontwikkeling uitgezocht en daar heb ik een aantal kopjes bij, daarvan wil ik weten **in hoeverre je 'Een doos vol gevoelens' kan gebruiken om die onderdelen te bevorderen**. Dus bijvoorbeeld: **het ontwikkelen van een eigen identiteit**, en beseft van ik ben iemand en ik kan zelf dingen beïnvloeden. Dus ik wil eigenlijk weten of je 'Een doos vol gevoelens' daar bij kan gebruiken.

Ja, ik zou daar wel een draai aan kunnen geven, maar ik weet niet of iedereen dat zou kunnen.

- Maar hoe zou je dat doen dan?

Nou, door te laten zien... Een kind is heel boos. Nou jij bent nou zo boos, zie je dat? Misschien moet hij dan wel vreselijk lachen om dat plaatje. En bij het ene kind zal dat dan wel werken en bij het andere niet.

- Dus dat is uitproberen?

Ja, dat is uitproberen. Maar jullie zijn natuurlijk altijd bezig om kinderen een ik-gevoel te geven, dat kan natuurlijk op honderdduizend manieren, dat hoeft niet alleen bij 'Een doos vol gevoelens'. Dat kun je al met complimenten, met ja...

- Ja en een vraag is natuurlijk ook: in hoeverre heb je een methodiek nodig om bepaalde dingen te kunnen doen. Maar naar aanleiding van wat ik onderzoek wordt daar dalk ook over gesproken...

Jij gaat vanuit de andere kant, ik gebruik de methodiek dus echt wanneer ik hem nodig heb.

- Ja, en dat is ook prima. De vraag van mijn instelling is ook, dat komt aan het einde van de vragenlijst, wat is het voordeel en het nadeel van het gebruiken van een methodiek. Want wil je wel als kindercentrum werken met een methodiek? Dus het is juist prima als u zegt: het is prettig materiaal om te hebben, maar ik gebruik het niet structureel. Ik wil liever een eerlijk antwoord, want het is een objectief onderzoek...

Het wordt hier vooral bij de logopedielessen gebruikt. Dus dat is één op één, maar we pakken hem er wel eens bij.

- En als je denkt aan **het bevorderen van de zelfstandigheid bij kinderen**? Zou je dan 'Een doos vol gevoelens' pakken?

Je bedoelt echt zelfstandigheid. Nee, dan zou ik niet weten wat ik daarmee zou moeten doen.

- **En zelfbeschrijving**, beschrijving van zichzelf, dus wie ben jij? Uhm...

Ja, dat kun je natuurlijk wel hè. Wat ik net zei: ben jij nou boos? Ben je blij? Ben je verdrietig? Wat ben jij vaak? Weet jij dat je vaak boos bent?

- **Genderidentiteit**, dus beseft of je een jongen of een meisje bent? Zou je daar 'Een doos vol gevoelens' bij gebruiken?

Uhm... Nee, nee.

- Oké. **En socialisering**, dat betekent aan wensen en eisen van de omgeving voldoen. Dus in een groep heb je regels en daar moeten kinderen aan voldoen.

Nee, dan pak ik hem ook niet. Dan kom ik echt weer bij onze eigen pestproject, gewoon onze regels. Een pestproject zit vaak al een stukje in elke sociaal-emotionele methode. Daar begin je vaak mee, hè, omgang met elkaar. En dat vind ik in 'Een doos vol gevoelens' veel minder. Maar daar kun je natuurlijk net zo'n draai aan geven, want als je blij bent, dan weet je dat je meer contacten met kinderen gaat krijgen dan wanneer je altijd boos bent, dan lopen ze wel om je heen. Dus ook daar kan je een draai aan geven.

- Ja, ja. Even onder het kopje **'Theory of Mind'** dat betekent dat je gedachten en gevoelens hebt, maar ook weet dat iemand anders zich anders voelt. Dat moeten kinderen op een gegeven moment leren hè. Maar dat is ook dat socialiseren hè. Hé, je doet nu iemand pijn, vind die ander dat leuk? Maar daar zou je natuurlijk met de symbolen, met deze picto's... Als jij dat doet, dan wordt hij dus zo. Is dat leuk? Nee, kijk maar, hij moet huilen. Ja? Dus dat kan wel.

- Ja. **Empathie**, meeleven met elkaar?

Ja, daar kun je natuurlijk zelf al heel veel aan doen, hè, in de kring. Elk dingetje belangrijk maken voor de hele groep van één bepaald kind. Een kind heeft een nieuwe tas en mag dat aan iedereen laten zien, is daar heel blij om. Een kind heeft een zusje in het ziekenhuis, dan sturen we met de hele klas een kaart, want ze is zo verdrietig. Of je mag iets moois maken en dan mogen we allemaal kijken. Dat zou wel leuk zijn voor jouw broertje boven zijn bed. Oma dood? Dan lees ik het boekje voor van Kikker en het vogeltje, oma van Nijntje die dood gaat, met zijn allen. Wij leven daar helemaal in mee. Ben je naar de begrafenis geweest? Vertellen... Papa en mama ruzie... Ook daar gaan we met z'n allen... Op die manier... Dat is ook een kwestie van groepsgevoel kweken hè.

- En dan komen al die emotiefiguren weer...

Ja, en dan komen al die emoties weer, die kan je natuurlijk de hele dag aanwijzen, hè. Maar dat ik nou met die doos vol gevoelens zitten, dat gebeurt dus heel weinig.

- Ja, maar die emotiefiguren, worden die ook heel vaak aangewezen?

Ja, jawel.

- Hebben de kinderen daar ook...?

Maar ook door de kinderen zelf hè: kijk nou eens naar dat gezicht, ja die is boos. Zie je het nou?

- Ja, ja...

Maar ook spelletjes mee doen hè. Want in de andere klas hebben ze de vier aparte platen, uitvergroet.

Ja, wij hebben er ons eigen werk van gemaakt. Leg ze in vier hoepels. Je vertelt een verhaaltje... Hoe voel je je nu? Ga daar bij staan. Ja, het klinkt alsof ik het zo allemaal uit mijn mouw schud, maar dat is natuurlijk ook een brok ervaring op een gegeven moment.

- Ja, natuurlijk. **En behulpzaamheid? Elkaar helpen?**

Ja, dat kun je ook op honderd andere manieren, daar hoeft ik deze methode niet voor nodig te hebben, maar je kunt het altijd gebruiken. Want die wordt blij, weer iets om blij van te worden. Of die wordt er boos om als je dat doet.

- **Delen is dan denk ik een beetje hetzelfde?**

Ja, maar ik gebruik heel veel prentenboeken. Want er is zo'n brok van sociaal leven met elkaar. Als je alleen maar een Jip en Janneke verhaaltje... Dat kan je er al voor nemen. Er zijn zoveel prenten boeken. Het kleinste visje van de zee... De kikkerboeken... Nou, moet je nog meer sociale...? Ja?

- Ja, dat klopt. Uhm... **Spelen met de anderen.** Zou je daar 'Een doos vol gevoelens bij gebruiken?

Ja, dan kan je wel zeggen: hoe hebben jullie nu gespeeld, wijs eens aan. Is die ander blij geworden door samen te spelen? Ja, ik kan met elk ding wel iets doen...

- Ja, maar doe je het ook in de praktijk?

Nee, dat doe je niet zo vaak. Dat kun je op een andere manier ook doen. Even evalueren met elkaar. En dan zou ik bij jullie heel veel met picto's werken. Maar dat kan ook met alle picto's. Dat kun je ook nog met een foto van een verdrietig kind en een blij kind.

- Nee, maar dit is voor ons ook al duidelijk hoor.

En een smile is natuurlijk nog weer een abstractere vorm, hè?

- Maar juist ook het **herkennen van die gezichtsuitdrukking** is natuurlijk wel belangrijk. Uhm... Emoties beleven is misschien voor de hand liggend dat je het daarvoor gebruikt. Kunt u misschien nog voorbeelden geven van hoe u dat in de praktijk... In zo'n kringgesprek.

Ja, dat kan heel diep gaan soms. Ineens gaat een kind vertellen... Ik weet of dat bij jullie ook wel gebeurt.

- Nou, weinig denk ik.

Dan kan een kind ineens een heleboel gaan vertellen, waarvan je denkt... Oei... Dat gebeurt wel eens. Maar ik denk dat dat eerder nog met de anderen gebeurt.

- **En emoties herkennen?** Hoe leer je de kinderen het verschil te zien tussen blij en boos en bang en verdrietig?

Heel veel oefenen. En met echt voorbeelden: een kind zit te huilen. Kijk: ik neem hem nou op schoot. Wat was hij nou? Ja, verdrietig. Tenminste zo zou ik het doen en dan heb ik die doos vol gevoelens daar helemaal niet voor nodig. Hè, een kind is heel blij, dat kan soms... Als je bepaalde muziek aan zet, dan heb je wel eens bij kinderen dat ze zo, hè, die kunnen niet meer op hun stoel blijven zitten. En dan: kijk eens hoe blij die...

Nou bang... Ontruimingsoefening vandaag. Ik gebruik al de dingen die gebeuren in de groep met sociaal emotioneel om daar even over te praten. Nou, er was gelukkig niemand bang. We wisten allemaal wat we doen moesten. "Ik was niet bang, hè juf" krijg je dan nog een keer. "Ik was ook niet bang", "Ik was ook niet bang".

- **Dus eerder praktijkvoorbeelden gebruiken?**

Ja.

- **Zelfcontrole, dus controle over je....**

Gevoelens. Dus niet erop slaan. Dat is ook intraineren, hè. Dat kan met dit, maar dat kan ook met stickerkaarten, met beloningen... En dan eigenlijk altijd de positieve manier, maar dat zullen jullie ook wel doen.

- **Gewetensvorming heb ik hier staan.**

Heel moeilijk hè, dat zal bij de één wel komen en bij de ander niet.

- Dat is nog een beetje te hoog gegrepen?

Ja, maar... Ze zeggen hier ook wel van: "dat is niet zeg of doe iets aardigs", dus ze weten best wel wat verkeerd is en wat goed is. En vooral als je daar ook heel veel op hamert, dat is in de positieve vorm natuurlijk hameren, met voorbeeldjes en met boekjes en met... Belevingswereld uitspelen. Dat vormt zich wel op deze leeftijd, dus dat moet wel kunnen. Maar of je daar nou die 'Doos vol gevoelens' zoveel mee...

- **Nou, het is puur voor mij om te kijken, met welke methodiek kunnen we zo veel mogelijk de sociaal-emotionele ontwikkeling bevorderen op zoveel mogelijk punten.**

Ja, ik zou hem zeker in de kast willen hebben staan.

- **Agressie? Dat hoort natuurlijk ook wel een beetje bij zelfcontrole...**

Ja, dat hoort er allemaal bij.

- **Weerbaarheid. Doen jullie iets aan weerbaarheid?**

Ja, het pestproject hè, dat stop zeggen. Dat is echt... Dat stop zeggen en niet flauw hè, maar echt: STOP! En als een kind lekker in zijn vel gaat zitten en succeservaringen opdoet, dat krijg je dat ook hè... Maar dat heeft er dus veel meer mee te maken, dan alleen zo'n methode, hè. Je moet echt niet zo'n methode aanschaffen en dan...

- **En dan denken dat alles daarmee... En omgang met leeftijdgenoten?**

Ja, daar heb je zo'n methode natuurlijk ook niet voor nodig, want dat doen ze de hele dag.

- **Worden er bij jullie de effecten van de methodieken gemeten?**

Kinderen die hierin uitvallen, dat wordt dus... Wij hebben een leerlingvolgsysteem het OVM en die dat wordt dus ook beschreven in een leerlingbegeleidingsformulier... Die leerlingen hebben dus al extra begeleiding van een leerkracht, dus die krijgen ook onbewust dan, ja bewust moet je dan zeggen, veel meer training. Want dat weet je gewoon als je voor de klas staat: dat je die daarvoor moet inzetten en die daarvoor. En als dus ze echt blijvend uitvallen, dus vooral in weerbaarheid, in het omgaan met anderen, dan hebben we op school ook nog sociaal-emotionele training extra. Dat is dan een middag in de week.

- **Wie doet dat dan?**

De psychologisch assistente. Die geeft dus echt die training een middag in de week en dat is vooral voor de kinderen die niet weerbaar zijn, maar ook voor de kinderen die nergens rekening mee houden. Die overal maar doorheen... Daar worden groepjes van gevormd, meestal een kind of 8 denk ik. Maar de kleuters zijn daar nog te jong voor, groep 3 eigenlijk ook nog. Vanaf groep 4.

- En waarom zijn ze daar te jong voor?

Omdat het dan nog niet pakt. Je moet een kind eerst laten vormen en dan moet je zien waar ze uitvallen. Tenminste... Dat is mijn verklaring hoor... En dan proberen met zoveel mogelijk hulp, wat ze hier dan krijgen en in groep 3 nog en lukt het dan niet, dan zit daar ergens een hiaat en dan moet dat opgevangen worden.

- En dat leerlingvolgsysteem vul je dan in voor een kind en hoe vaak doe je dat?

Vier keer per jaar. Dat OVM hè, het ontwikkelingsvolgmodel is dat, op de computer en dat zijn dan vakjes, 27 lijnen per kind. En het sociaal-emotionele zijn acht lijnen geloof ik, of zeven. Juist die lijnen worden doorgezet naar groep 3 en 4. Zo wordt dan het kind gevolgd. En dan kun je zien op welke leeftijd waar die moet zijn.

- Dus hoeveel achterstand dat hij heeft?

Ja, of vooruit loopt hè, kan ook hè...

- Dus dat is wel de manier om te zien hoe de vooruitgang is. Maar je hebt dus niet gemeten in hoeverre 'Schatkist' of andere dingen daarbij...

Ja, maar dat is ook onmogelijk omdat ik hier ook alles door elkaar gebruik. En ik denk: je kunt nooit echt sec één methode gebruiken. Er zit zoveel van jou zelf dan in, ja? Dat het niet te meten is. Maar dit is wel een heel goed meetsysteem.

- Dus het effect van een methodiek zelf kan je dan eigenlijk niet meten? Naast wat je meet, ervaar je natuurlijk wel dingen hè. Meten is natuurlijk officieel, maar u weet zelf ook wat u ervaart... **Welk effecten ervaart u dan van, in dit geval 'Een doos vol gevoelens'?**

Dat vind ik heel moeilijk... Ik zie heel veel voordelen van 'het pestproject', omdat ze die gedragsregels zo goed houden, zich er echt goed aan houden, dat werkt echt subliem, maar van die 'Doos vol gevoelens' kan ik er niet zoveel over zeggen. Het is een hulpmiddel om dingen nog weer duidelijk te maken en niet alles mondeling of auditief te moeten verwerken voor de kinderen. Dat ze ook zien...

- Dus visueel maken? **Wat denkt u dat een werknemer nodig heeft om zoiets als 'Een doos vol gevoelens' te kunnen uitvoeren? Wat moet je kunnen of weten?**

Weten waar je naartoe wil. Weten wat je wil. Kijken hoe je daarmee werkt...

- Veel observeren dan? Aan de hand van observaties weer aanpassen?

Ja, bijvoorbeeld. Ik zou echt niet op het programma zetten: elke week een half uur 'Een doos vol gevoelens', maar ik zou hem erbij pakken als het nodig is.

- Ja. En heeft een werknemer verder nog kennis nodig, of...?

Ja, de normale dingen: hoe ga je met elkaar om. En natuurlijk weten: hoe ontwikkelt zich een kind, dat je niet te hoge eisen aan een kind gaat stellen. Uhm... Aansluiten op waar hij zit.

- Aansluiten op het niveau?

Ja, wat heb je nog meer nodig? Zeker niet te grote stappen nemen. Dus heel dicht bij het kind blijven. Ja, dus gewoon kennis hebben van de ontwikkeling van een kind, kennis hebben van een speciaal kind.

- En buiten zo'n methodiek... **Wat kan je nog meer gebruiken om de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen te bevorderen? Jullie hebben natuurlijk de regels van 'het pestproject'...**

Een echte groep maken van je groep. Dat is altijd mijn eerste taak als ik een nieuwe klas heb, daar een groep van maken. Zich verantwoordelijk voelen voor het materiaal, voor de spullen, voor elkaar, voor zichzelf...

- En wat moet je daar als werknemer voor kunnen?

Ja, zien waar het mis gaat, en dat sturen...

- Uhm... **Hebben jullie trainingen gevolgd voor het werken met methodieken?**

Nee, nee.

- De volgende vraag is, **hoe wordt de kennis van methodieken actueel gehouden? Zijn jullie samen bezig over de methodieken? Over 'Schatkist' of over...**

We praten er wel over met elkaar.

- Maar je hebt geen overleggen daarover, studiedagen, of...?

Nee, nee, nee. Het komt zomaar op de plank en toen moest ik daarmee aan de gang. En ik loop hier ('Schatkist', red.) heel erg tegenaan het is veel te moeilijk voor ons.

- **Wat vind je het voordeel van het gebruiken van een methodiek?**

Ik denk voor mensen die niet weten waar ze mee bezig zijn, dat ze houvast hebben.

- Houvast hebben. **En wat is het nadeel ervan van het werken met een methodiek.**

Daar je meer gefocust bent op het materiaal en op wat daar in staat, dan om te kijken van wat er in jouw groep gebeurt, want daar moet je eigenlijk op aansluiten en niet wat toevallig de methodiek zegt. Ik heb natuurlijk al heel veel ervaring... En dan maak je nog wel eens een inschattingsfout, ook al sta je al heel veel jaren voor de klas. Maar ook daarvan proberen te leren en denken hoe kan ik het anders doen. Dus heel veel bij jezelf ook zoeken en niet altijd het kind de schuld geven. Hoe kan ik het op een andere manier gaan draaien, hoe kan ik dit voorkomen...

- Ik heb nu gevraagd wat is het voordeel en het nadeel van het gebruiken van een methodiek maar ik wil ook nog wel weten **wat is het voor- en het nadeel van 'Een doos vol gevoelens' specifiek?** Wat is het voordeel?

Nou, dat het hele goede uitdrukkingen heeft, die kinderen echt goed begrijpen. Die kun je zomaar even pakken en je hebt het. Dan hoeft je niet meer een plaatje op te zoeken op de computer of welk boek je erbij moet gebruiken... Nee, dit pak je als het hierover moet gaan, dan staat het er. Ik vind het heel handig. Ik vind het ook hele duidelijke plaatjes.

Ja, en het nadeel, ik zou het niet als methode willen hebben, want ik zou er echt niet elke week mee willen werken.

- Want?

Dan zou ik gauw uitgedaan zijn...

- Het is te beperkt?

Ja. Maar je kunt het heel goed, zo nu en dan, een keer gebruiken. Maar je kunt ook een prentenboek gebruiken, een eigen verhaaltje, een verhaal waar de kinderen mee komen, wat ze thuis hebben gehoord, wat er gebeurt in de groep, uh... Dat ligt veel dichterbij de kinderen dan, dan alles wat jij allemaal verzint.

- Want je hebt de vier basisplaten, maar **de andere materialen...** Je hebt ook die situatiekaartjes en die huisjes waar je ze in kan stoppen. Heb je dat ooit gebruikt?

Ja, bij een klassikale logopedieles maar dat vind ik hele lastige kaartjes, want sommige weet je niet waar het over... Maar die vind ik nog best moeilijk. En die halen soms verhalen overhoop dat je denkt van: oei.

- Dat gaat te diep?

Ja, soms, maar dat mag ook wel, hoor. Het mag ook soms best wel eens diep gaan hoor. Soms haalt het zo veel uit kind, dat je er heel druk mee bent, dat er een verhaal uit komt waar je zo van schrikt. En daar moet je dus op voorbereid zijn... Dat het kind niet ziet dat jij zo verschrikkelijk schrikt. Maar dat vind ik eigenlijk... Het is ook wel heel goed hoor dat je dat weet. Dat heb ik net wel misschien te veel gezegd dat je er zo van schrikt, want dan zitten er andere kinderen bij en dan moet je soms echt eventjes improviseren, want dat je denkt hier moet ik echt even op door gaan. En ik wil eigenlijk niet dat andere kinderen dat weten, dat horen.

- Dus dat is meer voor een één op één situatie zou dat zijn dan?

Ja. En ik vind ze soms ook heel moeilijk.... Dat ik niet weet, is dit nou boos? Maar dat maakt ook niet uit, als een kind daar een verhaal bij heeft...

- Uhm... **Mist u nog vragen?** Mijn doel is dus het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling... Dat u denkt, dit doe ik ook, maar daar hebben we het eigenlijk niet over gehad? Of hebben we het al...

Ja, ik denk het wel. De klassenregels vind ik heel belangrijk, En zelfredzaamheid hoort er nog bij, daar hebben we het niet over gehad. Die hoort er ook nog bij en die vind ik heel belangrijk vooral.

- Bedankt voor uw medewerking aan het onderzoek en voor uw tijd!

‘Een doos vol gevoelens’ - Interview 3

- Het is misschien handig als ik vertel over mijn onderzoek, dat jij dan vertelt wat je hier doet en dat we daarna naar de vragenlijst kijken.

Ja, dat is goed.

- Ik loop stage bij kindercentrum De Elzengaard van Stichting Cello in de regio Den Bosch. Op het kindercentrum hebben we eigenlijk kinderen van 0 tot 18 met een verstandelijke beperking, op allerlei niveaus, of een ontwikkelingsstand, of observatiegroepen voor kinderen waarvan nog niet duidelijk is wat er speelt. Mijn groep is een groep van 3,5 tot 5 jaar, kinderen met een licht verstandelijke beperking of ontwikkelingsachterstand. Die wij voorbereiden op een overstap naar school, dus bijvoorbeeld een SBO-school of een SO-school of in een enkel geval een reguliere basisschool met een rugzakje, maar dat is echt sporadisch. De kinderen zijn meestal een jaar of anderhalf jaar bij ons, wij vormen een beeld van dat kind, ook door middel van onderzoeken bijvoorbeeld: logopedie, fysiotherapie, orthopedagoge doet onderzoek. En wij doen dingen met de kinderen die ze voorbereiden op school, dus in de kring, fruit eten, hè, alle dingetjes die daarbij komen kijken.

Ik ben bezig met mijn afstudeerstage, ik ben vierdejaars Pedagogiekstudente en vanuit mijn collega's is de vraag gekomen: wij zouden wel willen weten hoe wij meer kunnen doen aan het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen. En wij doen dat nu al, maar niet met een onderbouwde visie of bepaalde materialen. Ik ben dus die sociaal-emotionele ontwikkeling gaan uitzoeken en gaan kijken: wat past daarbij. Eén van de dingen die wij zelf ook al kenden, was 'Een doos vol gevoelens'. Die hebben wij ook al eventjes op proef gehad. Dus ik ben daar een beeld van gaan vormen: in hoeverre is die toepasbaar bij kinderen met een beperking? Bij een afstudeeronderzoek hoort ook een praktijkonderzoek. Nou, de vraag van mijn instelling was: kan je aangeven wat de effecten zijn van de methodieken. Dus op welke scholen wordt die gebruikt en hoe ervaren zij de methode? En ik heb dus gekozen voor scholen voor speciaal onderwijs, omdat dat het dichts aansluit bij onze doelgroep. En ik wil me ook het liefst zo veel mogelijk richten op de jonge kinderen, dus kinderen die zo dicht mogelijk komen bij die 4/5 jaar die wij hebben. Dus dat is mijn stukje.

Dan zal ik vertellen wat ik hier precies doe. Ik begeleid de kinderen die een beperking hebben, dat zijn kinderen met of zonder een rugzak, waarvan de leerkracht of de intern begeleider aangeven dat ze Sova (sociale vaardigheidstraining, red.) nodig hebben. Daarbij heb ik onderbouw en middenbouw. En het aller laagste heb ik eigenlijk niet. Ik heb vanaf onderbouw B en daar beginnen ze met lezen en schrijven. Dus ongeveer 6 jaar zijn ze dan, nou dat sluit aardig aan bij... Bij jou zijn ze tot 5, hè?

- Ja.

Ik werk bijna bij al die kinderen in de onderbouw met 'Een doos vol gevoelens', ja. En we hebben die methode hier. En ik werk nu een half jaar hier, maar voor die tijd heb ik er ook mee gewerkt. Maar hier werkt het heel goed, het spreekt de kinderen aan, je hebt verschillende manieren om het te gebruiken, ze vinden die kaartjes geweldig, en om ze in de brievenbus te stoppen en plaatjes... Het spreekt ze enorm aan. Ik gebruik het zelfs nog bij de kinderen eind onderbouw, begin middenbouw om het... Het is heel duidelijk, hè, veel visualisatie. Maar dan merk je op een gegeven moment toch dat ze het te kinderachtig gaan vinden. Maar we gebruiken hem dus heel veel en eigenlijk dagelijks.

- Want de kinderen komen bij jou voor een aantal uur in de week?

Ja, twee keer per week vijftig minuten.

- Oké. Want jouw **functie** is LGS-begeleider en waar staat dat voor?

Uh... Leerling gebonden financiering. Dus de rugzak eigenlijk. En dan ook nog kinderen die uitvallen op het gebied van de sociale vaardigheden.

- **Heb je een idee waarom er hier binnen de school gekozen is voor 'Een doos vol gevoelens'?**

Ik heb gehoord van onze intern begeleider, die had dus veel positieve verhalen erover gehoord in het netwerk. En ze hebben hem een tijdje op proef gehad en degenen die er toen mee gewerkt hadden vonden hem en overzichtelijk en uitgebreid. Je kunt er net zo veel of zo weinig mee doen als je zelf wilt, natuurlijk. En het spreekt de kinderen aan, ja.

- Gebruiken ze naast 'Een doos vol gevoelens' ook nog andere methodes of methodieken?

Nou, echte methodes niet, we doen dan wel rollenspellen en zo, buiten de methode om. En gewoon de alledaagse gebeurtenissen nemen we daarbij mee. Maar het meeste is toch wel echt met 'Een doos vol gevoelens'.

- Oké. Eén vraag van mij is **hoe het is ingebed in het groepsprogramma** maar dat is dus op jou niet van toepassing.

Nee, dat is niet van toepassing.

- Welke materialen uit 'Een doos vol gevoelens' gebruik je?

De doosjes met de kaartjes, de knipplaatjes: dan moeten ze voor mij uitzoeken wat hoort er bij boos, wat hoort er bij verdrietig... Want dat is bij de kinderen hier nog best, dat merk jij misschien ook wel bij die van jou, dat is best heel moeilijk om daar mee om te gaan. En ook het masker op, om te spelen dat je dus boos bent, of blij bent, of... Dat vinden ze erg leuk!

- De maskers...

Dat is eigenlijk het meeste dat ik gebruik.

- Ja, want je hebt ook dat draai... Uh...

Ja, dat hebben we nog niet zoveel gedaan, nee.

- Oké. Uhm... Hoe pas jij de methode aan voor kinderen met een beperking, met een rugzakje?

Ja, je maakt eigenlijk kleine stapjes. Dus je begint... Ik begin dan met één onderdeel... Met één gevoel, dus bijvoorbeeld met blij, want dat is dan ook wel leuk om mee te beginnen, om ze kennis te laten maken. En dan gaan we van daaruit verder werken. Maar je kunt niet echt alles uit de methode volgen, dus je neemt inderdaad kleine stukjes ervan, en wat spreekt het kind aan en wat absoluut niet. Dus je past het eigenlijk steeds weer aan het kind. Dus na iedere sessie kijk je van: nou, wat hebben we gedaan en wat is zinvol om de volgende keer weer verder te doen.

- Ja, dus... Want hoe kies jij wat het kind aanspreekt?

Ja, eigenlijk ook een beetje uitproberen...

- Oké, op basis van ervaring doe je dan aanpassingen?

Ja, ja.

- Ik vertelde net dat ik de sociaal-emotionele ontwikkeling heb uitgezocht. Ik heb daarbij een aantal kopjes gemaakt. En ik wil met jou graag de kopjes langs gaan en **dan wil ik weten of je met de methodiek, met 'Een doos vol gevoelens' deze onderdelen van de sociaal-emotionele ontwikkeling bevordert.**

Ja.

- Uh... Eigen identiteit?

Ja, want de kinderen krijgen een idee van hoe ze zelf in elkaar zitten. Dus je hebt ook bijvoorbeeld die autistische kinderen... Die moeten gaan zwemmen en die zeggen dan: "ik voel me zo raar in mijn buik". Wat is dat dan? Dan ga je dus vragen van: wat denk je dat dat is. Dan pak je die kaartjes erbij van blij, boos, verdrietig, bang. En dan komt er op een gegeven moment van: "oh, is dat bang!". Die kunnen die gevoelens nog niet benoemen, dus daarmee bevordert je ook een stukje eigen ik.

- Oké. Uh... Zelfstandigheid?

Ja, ik denk uiteindelijk ook wel: doordat ze hun eigen gevoelens leren kennen en daardoor daar beter mee om kunnen gaan en dus dingen beter zelf kunnen 'handelen'. Op den duur, op den duur hoor, want dat gaat niet zo heel snel.

- En zelfbeschrijving?

Ja, ja, zeker. Want een mens bestaat natuurlijk toch uit emoties, gevoelens, en als je die van jezelf kunt benoemen dan ben je al heel ver in jezelf weergeven en beschrijven.

- Ja, en hoe doe je dat dan met de kinderen? Heb je daar bepaalde oefeningen voor?

Ja, we laten er ook... Ik zit meestal met twee of drie kinderen. Dan moet één kind even het kamertje uit... Een soort spelletje er van maken, van: je gaat heel boos kijken, zomaar ineens, als het kind groot is kan je ook zeggen je gaat nu heel boos doen. En het kind komt dan binnen en dan zeg je: er is iets veranderd met net. En dan gaat die natuurlijk rond zitten kijken, want dan hebben ze nog niet meteen het idee dat het daarover gaat en het jongentje zit helemaal zo... En dat ze het op die manier gaan herkennen bij een ander en uiteindelijk ook bij zichzelf.

- **Oké. En beseft van verschil tussen een jongen en een meisje?**

Dat niet echt. Hierbij niet echt. Dat komt eigenlijk... Als een soort vervolg gebruiken we 'Handleiding voor jezelf' voor eind onderbouw en middenbouw en daar komt het iets meer naar voren. Ik vind bij dit, wat wij ermee doen, vooral gaat over het herkennen van gevoelens, ja.

- **Uh... Aan wensen en eisen van de omgeving voldoen, dat noemen ze in de literatuur socialisering.**

Ja, ik denk het wel, want op een gegeven moment wordt er ook van jou verwacht dat je om leert gaan met je gevoelens en als je ze niet herkent... Dus ook niet je basisgevoelens leert kennen, dan voldoen je zeker niet aan de wensen en eisen van de...

- **En hoe kleedt je het in met de kinderen? Hoe gebruik je dat?**

Uhm... Ja, wij maken dan ook stappenplannen naar aanleiding hiervan. Dus als ze dan gevoelens gaan herkennen. Zo van: je ziet dan een ander boos is, wat doe jij dan? Snap je? Stap 1: je vraagt waarom de ander boos is. Stap 2... Zo echt stapsgewijs moeten ze dat aanleren.

- **En kan je dat bij de kinderen van 6 ook al gebruiken?**

Jawel, met picto's. Pictoplannetjes. Ja, en dan met rollenspellen inoefenen: situaties uitspelen.

- **Ze zitten altijd in een groepje?**

Ja.

- **Oké. Het volgende kopje is 'theory of mind': weten dat jij eigen gedachten en gevoelens hebt, maar iemand anders ook...**

Ja, dat komt hier ook naar voren, alleen dat merk je dus dat dat bij de onderbouw kinderen, bij de jongere kinderen best nog heel moeilijk is. Het is al heel moeilijk om dat bij jezelf te herkennen, laat staan dat je zou kunnen beseffen wat een ander zou denken of voelen. Vaak is het al erg moeilijk om dat van jezelf te herkennen. En soms kunnen ze het wel herkennen, maar kunnen ze er nog niet naar handelen.

- **Maar, werk je er met hun wel aan?**

Ja, we werken er wel aan, want bij sommigen pakt het wel en alles wat ze meenemen is goed natuurlijk. Maar het is best een hoog doel hoor, het is best moeilijk.

- **Ja. En empathie?**

Ja, dat heeft daar ook natuurlijk weer een beetje samenhang mee, dat betekent ook je kunnen verplaatsen in een ander en dat blijft moeilijk. Je kunt het wel met deze methode proberen, aanbieden, maar het blijft vaak bij onze kinderen heel moeilijk.

- **En hoe biedt je dat dan aan?**

Uhm... Ja, ook vaak weer met rollenspellen en ook met de maskers. Dat is echt het uitbeelden, het laten ervaren. En ook van: een ander is verdrietig, wat doet dat bij jou? Er zijn kinderen die dan zeggen: "ik moet lachen". Maar wanneer lach je? Je lacht als je blij bent... Zo, op die manier, hè. "Ga je dan lachen als iemand verdrietig is?". Ja, daar moeten ze dan toch wel eens even over nadenken. Sommigen zeggen dan van: "nee, dat doe je niet". Ze doen het dan wel, maar verstandelijk hebben zo zoiets van: "nee, dat hoort niet", maar dat is vaak onmacht dan, hè. Ligt ook een beetje aan het niveau waar ze op zitten.

- **Ja, ja. En behulpzaamheid?**

Ja, ook, want doordat ze bij anderen die gevoelens horen te gaan herkennen, leren ze daarbij ook hoe je dus een ander kan helpen als die verdrietig is, en pijn heeft of juist blij is. Wat je dan doet. En dat is ook weer veel met dingen uitspelen en met korte verhaaltjes en vragen wat ze er van vinden. Wij doen heel veel toneelstukjes. En die verhaaltjes op die kaartjes ook. En dan: "hoe zou jij het doen? Wat vind je ervan?"

- **Dus de situatiekaartjes gebruik je dan ook?**

Ja, ja.

- **En als je denkt aan delen? Doe je daar iets aan?**

Eigenlijk niet echt met 'Een doos vol gevoelens', nee.

- **En spelen met anderen?**

Ja... Maar ook niet echt met deze methode. Wij hebben dan een stappenplan en dan beginnen we bijvoorbeeld in de klas met spelen, in een kleine setting. Met wie ga je spelen? Wat ga je kiezen? En dan op een gegeven moment een pleinplan, van: wat ga je kiezen, met wie ga je spelen? Dus meer voorstructureren dan dat we dat echt met 'Een doos vol gevoelens' doen. Nee.

- **Uh... Emoties beleven?**

Ja, dat wel weer en dat doe je dan eigenlijk weer met die rollenspellen.

- En welke materialen gebruik je daar nog meer voor?

Ja, ook met die maskers. En ook die kaartjes wel weer hoor.

- De situatiekaartjes?

Ja, de situatiekaartjes.

- Uhm... **Gezichtsuitdrukkingen en emoties herkennen?**

Dat is heel veel. Dat is één van de doelen die bijna bij ieder kind voorkomt in het handelingsplan. Ja.

- En wat voor oefeningen gebruik je daarvoor?

Nou, we hebben dan van die 'social sequences'. Dat is ook een methode, zeg maar. Die doen we daar dan weer bij. Uh, de maskers, de grote platen, ook met die kopietjes: uitknippen op een blad plakken van boos, op een blad plakken, hè... En dat is bij onze kinderen vooral een hele grote basis en de uitdrukkingen van anderen herkennen, de mimiek, maar ook die van jezelf.

- Ja, ja.

En dat is eigenlijk het gene dat we het meeste doen met 'Een doos vol gevoelens'.

- Oké. **Uh... Zelfcontrole?**

Ja, dat ook wel: "wat doe ik als ik voel dat ik boos ben, wat doe ik als ik verdrietig ben?" Maar dat doen we niet alleen maar specifiek met 'Een doos vol gevoelens', want daar hebben we ook stappenplannetjes voor, de picto's.

- Ja, want de picto's zijn van...?

Die hebben we van 'PictoWord', dat is een methode van de Mgr. Bekkersschool. Digitaal: je tikt het in en het komt er in picto's uit. Dat is helemaal geweldig!

- Even denken... Hebben we nou genoeg over zelfcontrole? Ja. **En gewetensvorming?**

Dat is bij die kleintjes nog... Nee, bij 'Een doos vol gevoelens' komen wij daar niet aan toe nog.

- Oké.

Nee, dat komt pas later.

- **Agressie?**

Dat iets meer: wat doe ik als ik boos ben? Want op een gegeven moment leren ze dus hoe het voelt als je boos bent. En dan probeer je ze ook wel aan te leren wat je dan doet en ook met die situatiekaartjes weer, van: is het goed als je zo doet? En wat kun je beter doen, wat kun je anders doen?

- Oké. **En weerbaarheid? Degene die aan de andere kant van de agressie staat, zeg maar...?**

Ja, ook weer met die situatiekaartjes vooral, want dat vinden ze ook wel heel erg leuk moet ik zeggen. En ook leren met rollenspel, en dan degene die een hele grote mond heeft het slachtoffer laten spelen. En de andere die een beetje meer terug getrokken is, die is dan aan het pesten is op dat moment. Dus zo'n verhaaltje van zo'n situatiekaartje en dan uit laten spelen.

- En dan de rollen omdraaien?

Ja, juist. Dat ze ook eens ervaren van: hé, dat is toch echt niet fijn als iemand zo tegen jou doet. En die ander heeft dan zoiets van: jeetje!

- Ja, want hoe is het dan voor degene die zeg maar weerbaar gemaakt moet worden?

Die vindt dat heel eng, die vindt dat heel eng... En diegene die heel erg weerbaar is en zich een beetje, hè... Die vind dat ook heel moeilijk, want die wil dat niet hè, die wil juist die touwtjes graag in handen hebben. Maar op zich, het werkt wel hoor, want op een gegeven moment ga je ze letterlijk zeggen wat ze moeten zeggen. Ze moeten dan gewoon jou nazeggen of nadoen. En als je dat een aantal keer gedaan hebt, dan merk je dat het toch wel effect heeft en dat ze ook gaan zeggen van: nou, dat voelt niet fijn of dat is niet leuk. En degene die totaal niet weerbaar is, die zegt dan van: zo wil ik niet doen, hoor, want dat was toch wel heel erg. Maar... Hè, daar hebben we het dan wel over, je mag wel zeggen dat je iets niet fijn vindt.

- Maar wat leer je ze dan om te zeggen?

Als een ander iets doet wat jij niet wilt: "stop, hou daar mee op!". Kort, duidelijk... En we leren ze dan eigenlijk schoolbreed aan van: dat zeg je drie keer, werkt het dan nog niet, dan ga je naar de juf of meester die in de buurt is.

- **Oké. Omgang met leeftijdsgenoten?**

Ja, ook wel, want doordat ze dus emoties gaan herkennen, leren ze uiteindelijk ook beter omgaan met anderen, omdat ze meer inzien hoe een ander reageert op bepaalde situaties. Dus als ze bijvoorbeeld een spel aan het spelen zijn en ze banjeren maar door en een ander kind... Of die volgt het niet meer, of die gaat verliezen en moet huilen. Kijk, er zijn kinderen nu nog die dat helemaal niet zien. Die het spel zien en helemaal niet naar de kinderen kijken. En als ze dit dus een beetje op gaan pakken zie je ook dat ze daar meer oog voor hebben.

- *Oké. Dan komen we weer verder bij de vragen. Eén vraag dus, wat ik net al verteld had, de instelling wil weten: wat zijn de effecten van de methodiek. En dan wil ik als eerste weten: **worden de effecten bij jullie gemeten?***

Nou, echt gemeten... Je kijkt hoe ze in het begin zijn, aan het begin van een periode. Je krijgt bijvoorbeeld uit de klas te horen: een kind heeft totaal geen zelfvertrouwen, of een kind lacht bij alles wat er wordt gezegd. Als je boos bent, lacht hij, als je verdrietig bent, lacht hij. En dan ga je na die zes of acht weken met de leerkracht samen zitten. Om te kijken van nou: wat merk jij in de klas, wat heb ik gemerkt, zit er vooruitgang in of blijft het nog hetzelfde? Misschien wordt het wel erger... Dus eigenlijk meer door overleg. Overleg met leerkracht en je eigen bevindingen, als je terug kijkt naar je beginsituatie.

- **Welke effecten meet je dan?**

Ja, wat er in de doelen staat eigenlijk hè. Als het doel is, herkent... We beginnen meestal met twee basisemoties bij de jongste kinderen. Dan zeg je van, nou: herkent hij en kan hij benoemen boos en blij? Dus heel minimaal soms, maar goed...

- *Dus voor je begint, stel je een doel...*

En daarvandaan ga je weer kijken van goh, hebben we dit bereikt? En soms bereik je het niet, of heb je er maar één bereikt en soms denk je van: och, we hebben ze alle vier al gedaan, het ging zo goed.

- *Ja, oké. Dus één van de effecten die jij meet is het herkennen van emoties. Kan je nog meer voorbeelden geven?*

Ja, omgaan met de emoties van anderen. En dan heb je het eigenlijk al aardig gehad bij die van ons. Want als ze die van zichzelf en van anderen al kunnen herkennen. Heel soms kom je er bij van: hoe ga je om met emoties van anderen, maar dat is maar sporadisch. Dan zitten ze meestal echt al in de middenbouw.

- *Ja, dus echt herkennen bij zichzelf en bij anderen?*

Ja, ja. En omgaan met... De kinderen die dat eigenlijk al vlot kunnen die komen weer niet bij mij.

- *Oké. Je kan dus dingen meten en je kan dingen ervaren. We hebben het net al gehad over wat je meet.*

Is een verschil tussen wat je meet en ervaart?

Nee, bij ons eigenlijk niet echt. Het is eigenlijk allebei wel een soort ervaren, wel. Want we hebben niet echt een score, zeg maar.

- *Uhm... **Wat heeft een werknemer nodig om de methode 'Een doos vol gevoelens' uit te kunnen voeren?***

Ik denk dat als je er nooit mee gewerkt hebt, dat je je even in de methode moet verdiepen. Dus echt de handleiding goed doornemen en kijken wat er allemaal mogelijk is. En ik denk dat je ook wel een zekere ervaring al moet hebben met omgaan met kinderen.

- *En als je nou kijkt naar het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling in zijn algemeenheid?*

Wat heeft een werknemer buiten het gebruik van een methodiek nog meer nodig?

Ja, kennis van hoe een kind in elkaar zit, dus van de psychologie van een kind. En van de problematiek natuurlijk, wat je ook mag verwachten, want bij sommige kinderen weet je gewoon dat het heel erg moeilijk is of misschien zelfs niet haalbaar. Dus dat je niet te hoge verwachtingen gaat hebben. Dus je moet ook theoretische kennis wel hebben.

- *En waar kan je die...*

Ja, de meeste denk ik toch in hun opleiding en uhm... Ik zou zeggen ook het dossier van het kind, dus de verslagen doornemen. Want daar wordt meestal ook wel duidelijk in aangegeven wat de beperkingen zijn en ook wat je mag verwachten op een bepaald moment.

- *Ja, en je zegt via opleiding, is het zo dat iedereen die een pedagogische opleiding heeft gehad, die zou dat moeten kunnen?*

Die heeft in ieder geval een stukje psychologie ook wel gehad, een stukje kinderpsychologie. En je hebt niet heel veel nodig, maar een beetje basiskennis is toch wel handig. Ja, en wat ik ook nog vindt, kinderen moeten zich op hun gemak voelen, wil jij met die kinderen kunnen werken, dus ze moeten zich veilig voelen. Ze moeten niet het idee hebben van: "oh, nou moet ik daar naar toe en dat vind ik eng". Ze moeten zich echt op hun gemak voelen. Van mijn part ga je eerst een week lang alleen maar gewoon spelletjes met ze zitten doen, kwartetten of memory of zo. Als ze maar het idee hebben van: "hier mag ik rustig mezelf zijn". Dat is ook wel heel belangrijk.

- *Ja, want begin jij daar dan ook mee? Als jij nieuwe kinderen...*

Ja, ja. De eerste keren: "oh, maak eens een mooie tekening voor hier. En wat vind je leuk om te doen?". Heel vaak doe ik ook als eerste de zelfbeeldvragenlijst met ze doornemen. Dat gaat in het begin over hele algemene dingen: "welke kleur vind je mooi? Als je jarig bent, wat zou je dan graag willen hebben? Wat doe je graag als je uit school komt?". Op een gegeven moment ga je meer gericht op school en dan ga je ook meer van: goh, vind je het moeilijk om sommen te maken? Of: vind je het moeilijk om met iemand anders te spelen? Of met wie zou je graag spelen? Met wie helemaal niet? Dan krijg je al een beetje een beeld van een kind. En een kind vertelt aan de hand van die vragen vaak meer dan dat er alleen in die vragen komt. En dan inderdaad een leuke tekening laten maken, of een spelletje, net wat ze leuk vinden. En dan na twee of drie keer kan je zeggen: nou gaan we dit eens doen. En dan inderdaad ook eerst heel speels brengen en langzaam weer dieper gaan.

- ***Heb je een training gevolgd met betrekking tot de methodiek?***

Nee, nee. Ik heb wel een keer bij een... Bij een informatiebijeenkomst ben ik geweest, maar ik heb geen training gehad.

- *Wat voor informatiebijeenkomst?*

Over 'Een doos vol gevoelens', kwamen ze over vertellen op de vorige school, al jaren geleden.

- *En heb je enig idee vanuit waar dat kwam?*

Ja, dat ging toen vanuit de schoolbegeleidingsdienst. Die hebben toen informatie gegeven daarover, hoe die een beetje in elkaar zat, en... Maar dat is echt al lang geleden.

- *Uhm... Hoe wordt de kennis van de methode bij werknemers actueel gehouden?*

Om eerlijk te zijn denk ik eigenlijk niet... Over deze methode... Nee, nee.

- *Oké. Wat is het voordeel van het gebruiken van 'Een doos vol gevoelens'?*

Voorheen werkten ze hier met gewoon zelf dingen bedenken, van: oh, dan doen we dit, dan doen we dat. Je hebt toch een beetje een houvast. Je kunt er wel van afwijken en je kunt ook nog wel je eigen dingen erbij doen, maar je hebt toch een houvast en een beetje een rode lijn waar je langs kunt...

- *En is het ook een voordeel dat je af kunt wijken?*

Voor sommige kinderen is het fijn als je even wat anders erbij doet zeg maar, vind ik, ja...

- *Nog meer voordelen aan 'Een doos vol gevoelens'?*

Ja, hij spreekt de kinderen enorm aan, door de vrolijke plaatjes en duidelijke plaatjes. Niet te veel ruis, dus ook de autistische kinderen kunnen er goed mee uit de voeten. En het is ook handig, het is geen hele ingewikkelde, uitgebreide handleiding, dus je kunt heel makkelijk iets opzoeken, dat vind ik ook altijd wel prettig.

- *Ja, oké. En wat vind je het nadeel van het gebruik van 'Een doos vol gevoelens'?*

Ja, dat is niet echt een nadeel van de methode, maar ik loop er tegenaan dat je op een gegeven moment richting de middenbouw... Dan zijn de onderwerpen heel goed, alleen dan wordt het te kinderlijk voor de iets grotere kinderen.

- *Ja, en ken jij 'Een huis vol axen'?*

Ja, die hebben we.

- *Want dat is eigenlijk het vervolg erop hè...*

Ja, maar daar moeten ze ook wel weer een zekere basis voor hebben. Dus je hebt ook kinderen die je pas krijgt als ze aan het eind van de onderbouw zitten en dan zit je een beetje van: ja... Je moet een aantal dingen van 'Een doos vol gevoelens' hebben voordat je daar mee verder kunt. En dat is wel eens een beetje, dat je zegt van: hoe moet je dat nou doen, dat vind ik best wel eens even lastig. Want die zijn eigenlijk net te groot voor 'Een doos vol gevoelens' en ze hebben eigenlijk net nog even de basis nodig.

- Ja, en als je kijkt naar de jongste kinderen, kinderen vanaf 6? Zijn er dan bij die kinderen nog nadelen van het gebruik van 'Een doos vol gevoelens'?

Nee, vind ik niet. Want je kunt het natuurlijk net zo snel en langzaam laten gaan als je zelf wilt, hè. Dus je kunt het heel langzaam aan opbouwen. En je kunt bijvoorbeeld ook bij één gevoel drie weken stil staan en je kunt het bij sommigen ook in twee sessies al voor elkaar hebben dat ze zich vormen hè. Ik neem sowieso altijd alle gevoelens even door, zodat je zeker weet dat ze het gevoel hebben, hè? Dat ze het echt herkennen en kunnen benoemen.

- Ja. **En wat is het voordeel van het gebruik van een methodiek in het algemeen?**

Uh... Dat je een houvast hebt en dat je niet alles zelf bij elkaar hoeft te gaan zoeken.

- Dat je de materialen al voor je hebt?

Ja.

- Nog andere dingen?

Weet ik eigenlijk niet. Ja, dat je niet alles zelf hoeft uit te vinden. Anders moet je toch een opbouw maken, en die zit al in de methode. En verder weet ik het eigenlijk niet.

- **En het nadeel van het gebruik van een methode?**

Een nadeel zou kunnen zijn als je er heel strak aan vast houdt... Dat je dan met sommige dingen eigenlijk denkt: daar wil ik dieper op, of anders... Dan zou het een nadeel kunnen zijn. Maar ik denk dat de meesten die daarmee werken ook wel een beetje eigen initiatief erin brengen.

- Dus je bedoelt als je er heel strak aan vast houdt, dan...

Dan kun je wel eens vastlopen. Dat je dingen tekort zou komen of meer nodig hebt. Wij doen dus heel veel rollenspel ook die niet alleen maar daar vandaan komen. Dus ook situaties gewoon uit de klas of van het plein. En als je denkt: ik moet alleen maar... Nu is deze les aan de beurt... Hè? Soms moet je ook gewoon in kunnen spelen op de situaties.

- Ja, ja...

En dat is hier op het speciaal onderwijs natuurlijk toch meer dan in het reguliere basisonderwijs.

- Dit waren eigenlijk al mijn vragen. We hebben het super snel doorlopen. Als je nu even terug denkt aan het begin, aan mijn introductie, dat ik bezig ben met hoe je de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen kan bevorderen... En dan nu specifiek met 'Een doos vol gevoelens', **heb je dan dingen gemist?**

Nee, ik denk dat je het heel uitgebreid hebt bevraagd, ja.

- En heb je alles kunnen vertellen over wat jij met een doos vol gevoelens doet?

Ja, ik denk het wel, want het is en, en, hè. En situaties uit de groep én de materialen uit de doos, ja, ja...

- Nou, oké.

Ja, kun je er wat mee?

- Jazeker!

Bedankt voor je medewerking aan mijn onderzoek.

‘Een doos vol gevoelens’ - Interview 4

- Het is misschien het handigst als ik begin te vertellen over mijn onderzoek, dat jij daarna even vertelt over de doelgroep van je klas en dat we daarna aan de vragenlijst beginnen.

Dat is goed.

- Ik loop stage bij De Elzengaard, dat kennen jullie denk ik wel, het kindercentrum, op groep Blauw. Een groep met kinderen, op dit moment van 3,5 tot 5 jaar, kinderen met een licht verstandelijke beperking of ontwikkelingsachterstand. Ik heb daar net mijn afstudeerstage gedaan en ik ben voor hen nog bezig met een onderzoek voor mijn scriptie. Die is gebaseerd op de vraag van collega's dat zij eigenlijk meer willen doen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen. En eigenlijk niet zo goed weten hoe ze dat aan moeten pakken en wat ze daarvoor kunnen gebruiken. Nou daarvoor heb ik dus een onderzoek gedaan naar de sociaal-emotionele ontwikkeling en daar zijn dan ook twee methodieken uit voort gekomen. Waarvoor ik heb gekozen om die te onderzoeken omdat ik denk dat die waardevol zouden kunnen zijn voor De Elzengaard. En eentje is dus 'Een doos vol gevoelens' en daarvoor ben ik hier. **Dus ik ben benieuwd naar jouw klas en de doelgroep...**

Nou, dat is in ieder geval de kleutergroep. Wij zijn natuurlijk gewoon een basisschool, maar dan een speciale basisschool...

- SBO?

Ja, SBO, speciaal basis onderwijs. En kinderen in de kleutergroepen zijn eigenlijk de risicokinderen. Dus dat zijn veel kleuters die het in het regulier niet redden of die uit andere... Net zoals een Elzengaard of een medisch kleuterdagverblijven komen. Waar hier eigenlijk bekeken wordt wat de problematiek precies is en hoe je daar mee om kunt gaan en hoe het kind zich vervolgens ontwikkelt. En een grote groep daarvan stroomt door binnen onze eigen SBO, dus dat zijn eigenlijk alle kinderen met beperkte leermogelijkheden tot zeer beperkte leermogelijkheden. Wij hebben wel het hele scala, dus de vroegere LOM en MLK zitten allemaal bij ons op school.

- Oké, ja.

En er is een groep die van hieruit weer uitwaaiert naar ZML of andere... Cluster 2, cluster 3. In ieder geval allemaal wel met een aardig forse problematiek, ontwikkelingsproblematiek.

- Hebben zij ook allemaal een verstandelijke beperking?

Ja, ja... Wij hebben natuurlijk ook wel kinderen die tegen die bovengrens aan zitten, maar waardoor andere problemen zo'n grote rol spelen dat ze toch niet in het regulier geplaatst konden worden. Over het algemeen is het niveau wel vrij laag hoor, als je zo in de kleutergroepen kijkt, dan is het over het algemeen vrij laag.

- Ja, ja. Nou, de eerste vraag van mijn vragenlijst is: **waarom er binnen deze school voor 'Een doos vol gevoelens' is gekozen?**

Nou, eigenlijk hebben wij die al heel erg lang, omdat wij toch veel kinderen hebben met problemen in de sociaal-emotionele ontwikkeling. En het zijn ook kinderen voor wie het niet altijd makkelijk is om het concreet te maken. Je moet het gewoon heel erg concreet aanbieden om al die abstracte begrippen inhoud te kunnen geven en die 'Doos vol gevoelens' die doet dat prachtig. Wij hebben wel op school zelf een methode voor sociaal-emotionele ontwikkeling die van groep 1 t/m 8 loopt: Sova, maar in de kleutergroepen... Daar doen we wel wat mee, maar door de hele dag heen, dus eigenlijk: goed op je stoel zitten, goed luisteren, proberen met elkaar te spelen. Dat zijn eigenlijk een beetje standaard dingetjes, maar die methode is te moeilijk om daar echt iets... Dus wij verweven dat wel in ons programma, maar wij geven nog niet echt sovalessen of zo. En 'Een doos vol gevoelens' gebruiken we meestal in een bepaald thema in het jaar. Dat je even al die gevoelens concreet inhoud kan geven, waar je dan de rest van het jaar weer op verder kunt borduren.

- Ja, want dat is ook een vraag: **hoe jullie de methodiek gebruiken in jullie groepsprogramma?**

Ja, eigenlijk naar eigen inzicht. Dus hij is op school, hij is ook voor iedereen te gebruiken en het hangt een beetje van je groep af. Soms heb je een groep waar heel veel in sociale interacties gebeurt en dan gebruik je hem vooral in het herkennen van emoties: wat zie je aan hem? Wat gebeurt er nou? Hoe ontstond die situatie nou? Dus dan gebruik je hem om op die manier dingen aan te pakken. Dit jaar hebben we een groep met veel toch kinderen met autistiform gedrag en dat soort problematieken die gewoon ook de emoties niet goed herkennen en ook niet van zichzelf herkennen. En dan doen we het echt als thema en dan pak je al die basisgevoelens en die ga je proberen langzaam aan inhoud te geven

en te koppelen aan hun eigen dingetjes die ze mee hebben gemaakt en dat soort dingen. En ja, en verder ligt het een beetje aan de groep. Wij werken eigenlijk ervaringsgericht, dus wij kiezen een thema uit, we hebben daar wel plannetjes omheen, maar wij laten ook een beetje van de groep af hangen hoe dat thema zich gaat ontwikkelen.

- En hoe zou het thema dan heten? Is dat het thema Emoties?

Ja, dat ligt er een beetje aan, ik denk niet dat we het echt een naam geven. Afgelopen jaar hadden we het thema Gevoelens en dan zijn we gewoon begonnen met blij. Toen was het net carnaval geweest, dus dat kwam heel mooi uit. En dat was eigenlijk al heel snel van de baan, want dat vond iedereen een heel normaal iets. Daarna kwam bang, daar waren ze heel erg mee bezig, toen hebben we ook een banghoek gemaakt en toen werd het het thema Banghoek... Het is maar net hoe ze het noemen. En dat hebben we daarna uitgebreid met boos en met verdrietig. Heel veel met de situatiekaartjes gespeeld, heel veel poppenkast gespeeld... Dat soort dingetjes.

- Maar even terugkomend op de eerste vraag: waarom jullie voor de methodiek hebben gekozen... Je gaf aan dat het heel concreet is...

Ja, heel concreet. En het is een doos waar van alles in zit, waardoor je zelf kan bepalen hoeveel je er van doet en wat je er van doet en dat is erg fijn. Dus je kan hem gewoon helemaal aanpassen op je groep en op je programma.

- Ja.

En we gebruiken hem ook heel veel om eens een keer met één of twee kindjes, wat dan toevallig speelt, om even te pakken. Of als er toevallig iets verdrietigs is gebeurd, om even die kaartjes erbij te pakken, daar gebruiken we hem ook voor.

- Oké. En de tweede vraag is of er naast deze methodiek nog een andere methodiek wordt gebruikt?

*Want je gaf net aan Sova.... **Gebruiken jullie verder nog andere methodieken?***

Nee, want daar zit eigenlijk alles in, dus die heeft naar de hogere groepen toe... Heb je elke periode, ik geloof een week of 2/3, heb je een standaard uitspraak waar de hele school op dat moment mee bezig is en op let. En naar de hoge groepen toe wordt het steeds uitgebreider en daarnaast hebben we natuurlijk de sociale weerbaarheidstrainingen, maar dat valt buiten de methodiek van school.

- Uhm... En als je hem in de groep gebruikt, gebruik je hem tijdens bepaalde activiteiten? Als je denkt aan het dagprogramma...

Ja, ik zit even te denken. Nou ja, sowieso veel in kringmomenten, maar eigenlijk proberen we er dan alles een beetje aan op te hangen. We proberen altijd wat hoeken te maken die er mee te maken hebben. Bijvoorbeeld een verteltafel met een prentenboek wat dan echt heel sterk een gevoel aangeeft, poppenkast... Het nodigt niet echt uit tot hoeken, maar we proberen er toch wel een beetje mee bezig te zijn, zodat het ook de hele dag in het programma verweven zit.

- Ja, dus je kleedt het thema ook wel daar mee aan... Met de materialen?

Ja.

- Welke materialen uit 'Een doos vol gevoelens' gebruik je?

Uhm... Ja, eigenlijk alles. In ieder geval veel de grote platen waar de gevoelens op uitgebeeld staan...

- Met de basisemoties, ja...

Vooraf ook om te leren hoe je dan je gezicht laat zien. Heel veel de situatiekaartjes en dan eigenlijk ook de spelletjes die daar bij horen, die zijn ook hartstikke leuk.

- Welke spelletjes bedoel je dan?

Dan heb je zo... Met zo'n klok, mogen ze draaien, dat situatiekaartje moeten ze dan erbij zoeken. Of die brievenbusjes... De brievenbusjes slaan nooit zo heel erg aan, moet ik zeggen, nee... Maar ja het is maar net hoe je klas is en je thema. Eigenlijk hebben we wel alles wel een keer gebruikt. Het meest eigenlijk de handleiding: daar staan ontzettend veel tips in wat je rondom emoties allemaal kan doen. En dan hebben we het ook nog zo: alles wat we eigenlijk zelf erbij bedenken, je hebt wel eens een knutselactiviteit of dat je denkt van hé, dat was nou iets leuks er omheen. Dat werken we dan in het kort uit en doen we ook in die doos erbij, zodat je langzamerhand ook zelf...

- Dus jullie vullen hem zelf ook aan?

Ja, niet heel veel, want hij is al heel uitgebreid en heel concreet, maar als je toevallig iets leuks erbij hebt bedacht, dan...

- Ja, ja. En jullie hebben hier kinderen met ontwikkelingsproblematiek... **Hoe pas jij de materialen aan en de methode aan op die kinderen?**

Ja, ik denk niet zo zeer in het materiaal, maar de manier van bevragen. Als we kinderen hebben die nog heel weinig emoties herkennen, zijn we daar heel erg mee bezig. We hadden nu de jongste club die dat heel moeilijk vond en dan gaan we in de gymzaal en dan echt aan de gang met alleen maar die maskers. Want dat is gewoon heel eenduidig. Nu ben ik boos, nou dan ga maar bij boos staan. Dus echt het herkennen van die basisemoties, benoemen van de begrippen. En hoe meer ze daar mee kunnen... Hoe taliger ze ook zijn, hoe meer je ook met die situaties kunt gaan doen. En het leukste is dan als ze echt wat verder zijn, dat je dan bijvoorbeeld een rij met kaartjes neer legt en dan speel je een poppenkastverhaal en: wat heb ik nu gespeeld? Welk kaartje was dat nou? Dat ze ook die situatie nu herkennen. Of: hoe zou het zich nu op kunnen lossen? Dat soort dingen. Je kan er eigenlijk alle kanten mee op. Ja, het hangt er een beetje vanaf...

- Ja, maar voor jullie kinderen, uhm... Je zegt net: ik pas de manier van bevragen aan, en verder?

Eigenlijk is het: hoe jonger en zwakker, hoe concreter en eenvoudiger.

- Qua taal dan vooral?

Ja, met name qua taal, dan is het echt het benoemen van de begrippen. Ja, mensen gaan samen met taal denken hè? Als ze zich kunnen verplaatsen in de ander dan ga je ook meteen meer in situaties... Maar dan wordt het ook meteen verbaler.

- Ja, ja. Oké. Ik heb voor mijn scriptie de sociaal-emotionele ontwikkeling uitgezocht. Daar heb ik een aantal kopjes bij gemaakt, zoals die in de literatuur worden gebruikt. En ik zou graag die kopjes af willen gaan om te kijken **welke onderdelen van de sociaal-emotionele ontwikkeling je kan bevorderen met 'Een doos vol gevoelens'**. Dus: in hoeverre gebruik je 'Een doos vol gevoelens' om dat deel van de ontwikkeling te bevorderen. Het eerste puntje is: **een eigen identiteit...?**

Ja, nou... Misschien in de zin van dat een kind zijn eigen emoties kan herkennen en dat kan laten zien, maar ik denk niet echt direct met persoonlijkheidsontwikkeling. Ik denk dat we dat meer door de dag heen doen met van alles en nog wat. In de zin van: iemand zijn en zelfvertrouwen mogen hebben en dat ze succeservaringen opdoen.

- Ja. **En als je denkt aan zelfstandigheid?**

Dat is moeilijk... Dat zit voor ons ook niet in 'Een doos vol gevoelens', maar dat komt denk ik ook omdat wij dat de hele dag mee bezig zijn. Het is natuurlijk... Voor ons is het grootste punt de sociaal-emotionele ontwikkeling en daarna komt pas de cognitieve ontwikkeling. Zelfstandigheid is voor ons meer dat ze gewoon zelfstandig opdrachtjes kunnen doen. Ze hebben bij ons ook hun eigen symbooltje, hun eigen tafel, hun eigen stoeltje... Dat ze zichzelf helemaal kunnen redden, hè. Alles kunnen pakken, zoveel mogelijk zelf kunnen proberen zonder dat je meteen hulp nodig hebt, meer in die zin.

- Ja, oké. **Het kunnen beschrijven van zichzelf?**

Ja, dat wel. Omdat je ze een handvat geeft om dingen te benoemen, uh... Het zijn hele abstracte begrippen die wel nodig hebt, die ook inhoud gaan krijgen, die ook betekenis gaan krijgen...

- En hoe pak je dat aan? Wat is dan een concrete activiteit die je daarbij zou doen?

Je begint eigenlijk met de houding, op de plaat bijvoorbeeld. De meeste kinderen weten wel hoe dat eruit ziet. En dan ga je het zelf eens nadoen en dan is het eigenlijk een beetje: wat hoort bij boos? Meestal maken we ook zo'n woordveld, van: boos, kan je nog herinneren wanneer je boos was? Wanneer ben je allemaal boos? En dan krijg je, omdat je hele verschillende kinderen hebt, krijg je ook hele verschillende inhouden. Sommige kinderen houden het bij ruzie, maar er zijn ook kinderen en die zeggen: "ja, ik had straf en ik had het niet gedaan, dus dat was niet eerlijk" en dan kom je al op een heel ander niveau. En dat neemt elkaar een beetje mee ook. En wanneer mag je boos zijn en wanneer mag je niet boos zijn? Hoe kan je boos zijn nou uiten, zonder dat je anderen daarmee... Nou, dat soort dingen komen dan allemaal vanzelf aan bod.

- Oh, oké.

Wel heel veel in kringgesprekken. Of we doen zelf wel eens... Wij zijn vaak met z'n tweeën, dat we een toneelstukje doen en dat we iets uitspelen. Waarvan de kinderen meteen zoiets hebben van: ja, maar dat kan je niet maken. Dat je bij binnenkomst en dat je echt de deur dicht knalt en dat soort dingen. Van: zo hoort dat niet, ja maar wat dan wel? Maar ik ben wel heel boos... Ik kan heel erg boos zijn, dus dat je op die manier...

- Dus jullie doen dan het rollenspel?

Ja, dat is voor de kinderen echt nog te moeilijk.

- Ja, ja.

Maar ze herkennen dat al wel, dat is wel heel leuk. Dat is vaak overdreven, een beetje 'over the top', maar dat geeft ook weer meer inhoud. We zij dus eigenlijk heel veel bezig met inhoud geven van alle abstracte begrippen in het herkennen bij jezelf en het herkennen bij anderen.

- Ja, oké. Uh... **Het besef van het verschil tussen jongen of meisje?**

Nee, zit denk ik niet in 'Doos vol gevoelens', die houden het echt bij die basisbegrippen.

- Oké. **En aan wensen en eisen van de omgeving voldoen?**

Ja, dat zit daar wel in. Met name in hoe je reageert als je bepaalde emoties voelt. Dus daar komt voor ons ook veel het adequaat reageren bij... We hebben heel veel kinderen die nog niet adequaat reageren op sociale situaties, dat probeer je daar dan met heel veel verwoorden en benoemen...

- Ja, en zijn dat ook weer die kringgesprekken?

Ja... Voordoen, nadoen. Ja, maar ook wel die situatiekaartjes, want je hebt meteen een situatie die voor kinderen vaak heel herkenbaar is en dan kan je uitbouwen met: hoe zou je dat dan doen? En wat vinden andere mensen daar dan van?

- Ja, oké. *Het volgende kopje heb ik 'theory of mind' genoemd, zo wordt dat in de literatuur beschreven. Dat betekent dat je weet: ik heb eigen gevoelens en gedachten, maar iemand anders kan iets anders voelen. Ben je daar mee bezig?*

Ja, daar zijn we heel veel mee bezig, om toch te proberen... Bij ons zit natuurlijk precies die overstap van egocentrische naar het bewustwording van de omgeving. Dat is wel iets wat we de hele dag door doen, maar dat is ook iets waar we de situatiekaartjes nog wel eens een keer bij halen. Hè, als er dan iets op het schoolplein is gebeurd... Op het moment dat je zo'n kaartje laat zien, dan haal je daarmee toch de emoties eraf, want dan is het veel afstandelijker en dan kunnen ze daar op een andere manier tegenaan kijken. Want dan zijn het ineens twee kinderen die dat mee hebben gemaakt en niet jij en hij.

- Oké.

Ja, dat zit er wel veel in.

- **En empathie? Meeleven?**

Ja, ook...

- En hoe doe je dat?

Ja, ook weer met heel veel bespreken. Het is wel heel verbaal hè? En het uitspelen van dingen, ook wel weer. Waar wij heel veel aan hebben gewerkt bijvoorbeeld is: oké, je hebt verdriet, dat mag... Wanneer is het niet nodig dat je verdriet hebt, hebben we ook besproken. En als je een keer, nou ja, als je een keer een muggenbultje hebt, hoeft je niet om te huilen, bijvoorbeeld. Want dat is dan weer niet adequaat. Maar wat we ook hebben besproken is bijvoorbeeld: wat doe je nou als iemand verdriet heeft? Je ziet dat iemand verdriet heeft, kan je iemand troosten? Hoe doe je dat? Hoe kan je dan iemand troosten? Dus op die manier, ja. Vaak weten kinderen ook gewoon niet wat ze dan moeten doen. En ook met boos: als iemand heel boos is, hoe kan je hem dan helpen?

- Ja, dat is mijn volgende puntje: **behulpzaamheid...**

Ja, nou ja, op dat gebied.

- En hoe moeten ze een ander kind dan helpen?

Ja, eigenlijk proberen om voor elkaar de emoties... Om te relativeren. Een beetje het idee van: als je verdrietig bent, dat is oké en als iemand je dan troost, dan is dat fijn. En dan gaat het daarna ook wat rustiger. Op die manier. En wat zei je nou net? Wat was het voor...?

- **Behulpzaamheid.**

Ja, behulpzaamheid... Ja, verder zit dat de hele dag door een beetje bij de kinderen eigenlijk. Je merkt gewoon bij die 'Doos vol gevoelens', het is niet zo zeer dat je specifiek dingen, daar aan aan het werken bent. Maar ze zijn zo met die emoties bezig, dat het heel veel dingen oproept. En bij de ene klas is dat dit en bij de andere klas is dat dat. Dus het is maar net: welke kant gaat het op. Hier waren ze dit jaar heel erg bezig met: hoe moet je dan troosten en hoe kan je iemand helpen die boos is... Echt met elkaar: als ik merk dat een ander dat is, hoe kan ik daar een rol in spelen. Ik heb ook wel eens een klas gehad en dan bleef het bij: dan ben je bang en dan ben je boos, om dat niet door elkaar te halen.

- Dus de inbreng van de kinderen bepaalt wel hoe je het inzet?

Ja, ja.

- *Het volgende kopje is: **delen met elkaar?***

Ja, er komen natuurlijk heel veel situaties dat ze ruzie krijgen omdat er niet gedeeld wordt.

- *Dus ook wel het gevolg ervan?*

Ja, maar dat is ook wel iets dat de hele dag door... Dat speelt denk ik meer een rol in de dagelijkse dingetjes dan in 'Een doos vol gevoelens'.

- *Oké. **Spelen met elkaar?***

Ja, hetzelfde denk ik. Dat komt meer aan bod in het programma dan in 'Een doos vol gevoelens'.

- *Oké. **Emoties beleven?***

Ja, dat is natuurlijk helemaal intensief.

- *Misschien een beetje voor de hand liggend, maar...*

Ja, maar wel heel belangrijk. Want je gaat het dan een beetje sturen, waardoor het ze niet zo overkomt. Dus dat is toch wel anders. Of dat ze juist in zo'n woordveld... Dan komen er ook wel eens dingen boven, dat ik denk van: ja... Oké, we hebben natuurlijk verschillende populaties op school, die maken nog al eens wat mee. Dat je dat ook gewoon wat afstandelijk eens kunt bespreken. Wat leuk was: vandaag had ik een manneke en die zei zijn buurvrouw was heel erg ziek en nou is ze dood gegaan. En toen zat hij heel rustig... En toen zei iemand: "heb je nou verdriet?", "ja, eigenlijk wel, maar ik hoef niet te huilen" zei hij. "Ja, maar dat hoefde toch ook niet, want je kon ook gewoon droevig kijken, moeten we jou nou troosten, of helpt het als je gewoon kan vertellen?". Nou, toen had ik echt zoiets van: wow, dat gebeurt niet vaak hoor! Dankzij de 'Doos vol gevoelens'... Dan zie je dat ze daar toch wel mee bezig zijn geweest.

- *Een ander kopje is **gezichtsuitdrukkingen en emoties herkennen...***

Ja, daar doen we heel veel mee.

- *Kan je nog voorbeelden geven van activiteiten die je daarvoor gebruikt? Dingen die we nog niet genoemd hebben...*

Nou niet echt wat niet echt in de 'Doos vol gevoelens' zit. Wel bijvoorbeeld in de gymzaal een soort ren-je-rot. Dus je hebt op verschillende plekken in de gymzaal die maskers hangen en dan benoem je iets of je doet iets voor, of je laat een gezichtsuitdrukking zien en ze moeten de juiste erbij zoeken. Maar allerlei spelletjes in die richting.

- *Ja, oké. **En zelfcontrole?***

Ja, dat is met name het adequaat reageren op je eigen emoties. Maar dat is wel heel erg moeilijk vind ik. Ze zijn eigenlijk nog te klein om het te bespreken op het moment dat ze die emotie voelen. Dus als een kind echt heel boos is, kan je het op dat moment niet bespreken. Dus je moet hem eerst rustig laten worden, maar als je hem rustig laat worden is het moment voorbij en is het heel moeilijk om terug te pakken, want zo ver gaat het denken vaak nog niet. Dus dat is wel heel moeilijk. Dus dat is meer in de zin van: je mag best heel boos zijn, maar je mag geen anderen pijn doen daarbij of je mag geen stoelen omver gooien of zo, het blijft een beetje daar bij.

- ***Gewetensvorming?***

Ja, dat is een leuke. Dat komt ook in die situatiekaartjes heel veel naar voren. Dan krijg je dingen dat ze dan: een ruit is ingetrapt. En er zijn kinderen die schrikken zich echt helemaal een hoedje, van... Vreselijk! En andere kinderen hebben zoiets van: nou ja, dan bel je aan en vraag je je bal terug. Dus dat is wel heel leuk om dat dan aan te grijpen. Dat maakt het ook wel weer even heel concreet, want gewetensvorming is natuurlijk heel moeilijk. Het is niet dat we daar nou specifiek aan werken, maar dat komt denk ik wel regelmatig erbij toch aan bod. Ook als een ander verdriet heeft, dat is niet om te lachen, daar moet je niet om te lachen. Dat is vaak toch nog een puntje van, ja... Ook dat gevoel hebben voor anderen, die empathie, dat speelt een beetje met elkaar samen.

- *Oké. **Agressie?***

Ja, bij boos hè, komt dat natuurlijk tot uiting. Dat proberen we natuurlijk een beetje binnen de perken te houden.

- *En hoe doe je dat in de groep?*

Wij proberen... Boos, soms ook bij bang... We proberen agressie om te buigen naar verbale agressie. Je mag het echt in je houding laten zien en dat oefenen we ook. Sommige kinderen hebben het ook te weinig, dus je probeert echt dat te oefenen en dan ook in rollenspel. Eén van ons is dan de moeder of zo, en je moet echt boos zijn tegen je moeder. En dan moet je zó boos zijn dat ze van de stoel af valt, want als je niet boos genoeg bent, valt ze niet van de stoel af. Zo op die manier. Een beetje maken we er een spelletje van.

- *Ja, dus dan is het één van jullie en één kind?*

Ja, vaak wel. Maar ook wel eens naar elkaar. Nou, oké... Er gebeurt iets buiten met spelen wat je niet wil. En hoe zeg je dat? We hebben natuurlijk het stop-hou-op-teken. Maar dat helpt niet als je er niet boos bij kijkt. Van hoe kan je dat nou op een boze toon zeggen dat het toch nog binnen de grenzen blijft. Daar zijn we wel heel veel mee bezig.

- *Ja, oké. En weerbaarheid?*

Ja, dat hangt daar mee samen natuurlijk

- *Dat is een beetje de andere kant van de medaille, hè?*

Ja, ja. Eigenlijk pakken we dat altijd samen. Sommige kinderen moeten dat net wat meer en sommigen net wat minder. En daar probeer je dan een beetje die middenweg in te laten zien. Voordoen, nadoen heel veel.

- *Ja, en welke materialen gebruik je er dan bij of hoe gebruik je ze?*

Ja, eigenlijk niet. Eigenlijk gewoon rollenspel. En gewoon leren van lichaamstaal. Voordoen, nadoen. Het verschil laten voelen. Van: als ik nou eens héél erg boos tegen jou ben, omdat je mijn potlood op de grond hebt laten rollen. Ja, dan hebben ze echt al meteen zoiets van: ja, maar dat was niet nodig. Dus dat je ze laat ervaren wat adequaat is en wat niet adequaat is. Meer kan je denk ik ook niet doen, hoor. Ik denk gewoon door heel veel ervaringen mee te geven, dat je op die manier eigenlijk alles meer inhoud geeft.

- *Ja, het laatste puntje is omgang met leeftijdsgenoten. In hoeverre gebruik je 'Een doos vol gevoelens' daarbij?*

Ja, eigenlijk niet. Dat zit bij ons meer in het hele programma, gewoon de hele dag door. Zo gauw er iets gebeurd op sociaal gebied, pakken we dat meteen op en dan bij zwakke kinderen met voordoen, nadoen. Zo is dat gewoon, zo doe je dat. Als iemand inbreuk maakt op spel, zeg je: nee, even vragen: mag ik met jou spelen? Een kind mag ja zeggen, een kind mag nee zeggen. Gewoon heel veel concreet benoemen. Dus dat pak je meer in alles wat gebeurt, want dan heb je meteen een aanleiding. En dat komt wel eens voor in 'Een doos vol gevoelens', omdat je heel veel situaties daarmee... Ja... De revue passeren, maar niet bewust nee. Ja, alles hangt met elkaar samen bij kleuters, dus dat is ook heel moeilijk te zeggen: dat of dat.

- *Ja, je komt in de literatuur ook wel tegen dat zeggen: het is moeilijk om sociaal-emotionele ontwikkeling te scheiden, omdat het met heel veel andere delen van de ontwikkeling te maken heeft.*

Ja, klopt. En je ziet ook vaak als kinderen zich veiliger gaan voelen en meer zelfvertrouwen krijgen, dat meteen de hele rest van de ontwikkeling er achteraan komt. Dus het is maar net... Het hangt heel erg met elkaar samen. En ik denk ook dat het anders zou zijn als je die 'Doos vol gevoelens' een heel jaar door zou gebruiken. Wij doen dat eigenlijk niet, omdat we heel veel concrete situaties aangrijpen om zo op die manier heel veel te benoemen en te bespreken. En wij kijken heel veel naar sociaal-emotionele ontwikkeling, wij hebben ook zo'n heel boek met al die fases om te kijken wanneer een kind daar extra hulp... Maar dan kijken we ook per kind: wat voor hulp kan ik nou extra bieden om uit die fase... Je hebt wel eens kinderen die in die koppigheidsfase blijven hangen, of kinderen die té loyaal zijn. Daar probeer je wat gericht begeleiding aan te geven. 'Doos vol gevoelens' is voor ons meer wat algemeen om die emoties inhoud te geven, zodat je weer houvast hebt om weer dingen te bespreken. Maar ik kan me ook voorstellen dat je het ook echt een heel jaar in je programma zou verweven. Ik vind zelf, als je het zo een week of 4, 5 doet. Dat het zo intensief is dat het heel veel los maakt bij de kinderen. En dat vind ik weer minder als je het af en toe pakt, dan moet je het elke keer weer ophalen. Bijvoorbeeld ook: als je een week met een basisgevoel bezig bent, dan is het genoeg dan zijn ze er ook klaar mee. En dan pak je het volgende gevoel en na een week of 3, 4 is het af, dan hebben ze er genoeg over gepraat en gedacht en dan vinden ze het wel weer genoeg.

- *Ja. Oké. Wat ik voor mijn onderzoek ook graag wil weten, is: wat hier de effecten zijn van 'Een doos vol gevoelens'. En effecten kan je meten en die kan je ervaren. En mijn eerste vraag is of jullie de effecten daarvan meten?*

Nee. Maar dat komt denk ik omdat het bijna niet te meten is. Want je kan niet een test of zo afnemen, dus het komt sowieso op gevoel uit. Wij hebben een ontwikkelingsvolgmodel waarin we de sociaal-emotionele én de cognitieve ontwikkeling in fases inkleuren wat wij dus de hele dag door zien. En dan houden we bij, maar dat houden we het hele jaar door bij. Dus ik weet niet wat het effect van 'Een doos

vol gevoelens' is op wat er toevallig... Misschien zit een kind toevallig net in die overstap en helpt je hem net daar doorheen. Ik denk niet dat dat te meten is.

- Nee. Daarnaast kan je natuurlijk ook effecten ervaren. **Welke effecten ervaar jij in je klas?**

Nou, in ieder geval dat de emoties meer inhoud krijgen, meer concreet zijn voor kinderen, zodat ze zelf in ieder geval kunnen hanteren. Dat geldt niet voor alle kinderen, maar dat is wel het effect ervan. Meer herkennen in elkaar en in jezelf. Dat is in ieder geval waarvoor we het doen.

- Zijn er nog andere effecten die je merkt bij de groep?

Ja, dat is heel wisselend... Hangt er een beetje vanaf hoeveel het losmaakt en hoeveel niet. Het is in ieder geval wel ons basisdoel altijd en verder natuurlijk het kunnen verwoorden van je gevoelens en het daarmee om leren gaan. Dat is moeilijk aan te tonen...

- Ja, oké.

Je hebt wel eens kinderen die praten als brugman in die vier weken en die vier weken zijn voorbij en dan hoor je ze nergens meer over. Dan denk ik: had het nou effect of niet? Het zou kunnen, ik weet het niet. Ik denk niet dat je dat kunt terughalen. Dat is misschien ook een stukje vertrouwen wat je gewoon moet hebben. Als je zelf een goed gevoel hebt bij die doos en het werkt gewoon lekker. En die vier weken dat groeit gewoon helemaal uit tot een thema, dan denk ik wel dat het goed is.

- Oké. **En wat denk je dat werknemers nodig hebben om 'Een doos vol gevoelens' te kunnen uitvoeren?**

De doos. En verder... Kijk, het is natuurlijk heel handig als je ervaring hebt met kleuters, dat je feeling hebt met die sociaal-emotionele ontwikkeling. Maar ik vind dat in de handleiding zo veel leuke, bruikbare tips staan, ik denk zelf als je een stagiaire die doos uit zou laten... Daar komt altijd wel iets goeds uit. Ik denk dat het het belangrijkste is dat je naar de kinderen kan kijken en luisteren en dat je daarop in kan spelen.

- Ja, en dat komt denk ik neer op mijn volgende vraag: **wat heb je buiten een methodiek nodig om de sociaal-emotionele ontwikkeling te kunnen bevorderen?**

Ja, het is heel veel observeren van kinderen: wat gebeurt er nou, wat zie je nou? Dat vooral... Vooral de kinderen die niets zeggen, wat gebeurt daar dan mee? Ik denk dat dat belangrijk is. Het is geen doos om te zeggen: dit lesje geef ik vandaag. Want zo werkt het niet, je moet er echt wel qua sfeer wat meer mee doen.

- Ja. Zijn er nog andere dingen die werknemers nodig hebben om de sociaal-emotionele ontwikkeling te kunnen bevorderen?

Volgens mij niet... Ik denk dat heel veel leerkrachten dat gevoel al heel veel hebben.

- Als je een methodiek gebruikt op een school, **dan kan je daar soms een training voor volgen. Hebben jullie dat gedaan hier op school?**

Nee, maar daar vind ik hem eigenlijk ook te klein en te concreet voor. Ik geloof niet dat dat nodig is.

- Oké. **Hoe wordt de kennis bij jullie actueel gehouden?**

Bedoel je kennis rondom dit thema, of...?

- Ja, in principe is het de kennis rondom 'Een doos vol gevoelens', maar je zegt net: hij is eigenlijk te klein...

Ja, niet om 'Doos vol gevoelens', maar...

- Doen jullie iets rondom het werken met sociaal-emotionele ontwikkeling? Dat je daar met het team nog...

Ja, wij hebben regelmatig studiedagen. En omdat wij natuurlijk een SBO zijn, komt dat onderwerp gewoon heel veel aan bod, zowel gedragsproblematiek als sociaal-emotionele problematiek. Dus ja... Ja, je maakt eigenlijk zo veel mee en je praat zo veel met elkaar daarover dat je op die manier ook de kennis steeds meer uitbreidt.

- Ja, dus meer van elkaar leren?

Ja, heel veel van elkaar leren en wij hebben elk jaar gerichte studiedagen die een bepaald onderwerp, hè... Teruggetrokken gedrag... Aandachtvragend gedrag... Hechtingsstoornis... Meestal is er steeds wel een bepaald thema, ook op sociaal-emotioneel gebied waar dan ook wel professioneel dingen over verteld worden.

- Oké. **En wat vind je het voordeel van het gebruik van 'Een doos vol gevoelens'?**

Ja, het concreet maken van die abstracte begrippen. En vooral ook dat je het materiaal bij de hand hebt, want het is heel moeilijk om zomaar... Ja, bedenk maar eens een situatie met boos, dan blijft het zo verbaal allemaal. En het materiaal zit er allemaal gewoon in, je kan het zo pakken.

- *Ja. Wat vind je het nadeel van 'Een doos vol gevoelens'? Of het gebruiken daarvan?*

Nou, ik geloof dat ik zo geen nadeel kan noemen... Ik zou het niet weten. Je kan het gebruiken zoals je het wil, wat kan er dan voor nadeel aan vast zitten? Nee, niet echt.

- *Nee, oké. En als kijkt naar het gebruiken van een methodiek in het algemeen. Wat is daar het voordeel van?*

Nou ja, dat je veel bewuster sowieso met sociaal-emotionele ontwikkeling omgaat. En dat je kinderen door de leerjaren heen gewoon veel bagage mee kunt geven, al hebben ze zelf het gevoel niet, dan kan je ze nog heel veel meegeven om zich gewoon te redden in de maatschappij. Onze kinderen... Bijna alle kinderen hebben daar ergens een slecht gevoel in. Ja, er zit vaak ook veel aan stoornissen vast. Maar veel van onze kinderen hebben gewoon sociaal-emotioneel problemen. Dus daar moet je iets mee doen om die problemen dan zo veel mogelijk... Om daar mee om te leren gaan.

- *Oké. En wat is het nadeel van het gebruiken van een methodiek? In z'n algemeenheid?*

Ik vind het nadeel... En dan niet 'Een doos vol gevoelens' maar de algemene methoden, dat je niet meer helemaal vrij bent wanneer je onderwerpen aankaart. En dan kan het wel eens gebeuren dat jij in het begin van het jaar met iets bezig bent geweest, wat eigenlijk pas twee maanden later ineens in jouw klas heel erg leeft. Waardoor als je er dan in zou springen er veel meer effect uit zou halen. Maar je kan niet een methode kiezen tot en met groep 8 van: nou, kijk maar hoe de situatie is. Dat kan niet. Als je tot en met groep 8 een methode hebt, dan moet je ook echt wel met vaste punten gaan werken en dat vind ik dus een nadeel. Dat het niet meer helemaal situatiegerelateerd is en dat je daar wel het meeste effect uit zou kunnen halen. Je kan natuurlijk wel dingen terug pakken. Maar het is anders om het over pesten te hebben als dat afstandelijk is, dan wanneer op dat moment ook echt iemand in jouw klas heel erg gepest wordt. Dan heeft het een heel andere lading.

- *Ja, oké. Ik ben eigenlijk al door mijn vragen heen...*

Ik doe mijn verhaal, ha ha. Ik wist niet dat er zo veel over te vertellen was!

- *Als je nou terug denkt aan het begin, aan mijn introductie... Ik ben dus bezig met sociaal-emotionele ontwikkeling en in dit geval met hoe 'Een doos vol gevoelens'... Hoe waardevol die zou kunnen zijn voor De Elzengaard. Zijn er dan dingen waarvan je denkt: die hebben we niet besproken of die vraag had ik verwacht? Of misschien wel: dit had ik erover willen vertellen, maar dat is nu niet aan bod gekomen?*

Nou, nee niet echt. Erg volledig. Ik moet er diep over nadenken.

Ik denk wel... Als ik aan De Elzengaard denk... Je merkt hier bij onze jongste kleuters dat je een beetje blijft binnen de grens van: welke emotie is het? Hoe kan je dat uiten? Hoe kan je dat laten zien? Hoe kan je dat herkennen in elkaar? Maar dat stapje verder waar wij zo veel uithalen met al die situatiokaartjes... En wat doe je dan? En troosten en dat soort dingen. Daar is het denkniveau denk ik te hoog voor. Dus dat denk ik dat het moeilijk is om dat bij De Elzengaard aan bod te laten komen. Want je moet ook wel wat uit de klas kunnen laten komen, wil je daar op in kunnen springen, dat is niet iets wat je zo... Dus ik denk dat daar misschien een deel van wat minder gebruikt zou worden.

- *Ja, dus wat bij jullie al wel kan en bij ons waarschijnlijk nog niet?*

Ja, dat heeft gewoon een stukje met leeftijd te maken en een stukje empathie. Dat is denk ik nog heel moeilijk op die peuterleeftijd, om dat ook echt... Ze moeten zich al kunnen verplaatsen in een ander om ook te bedenken wat je ermee kan doen. Dat is denk ik wel erg moeilijk. Het helpt natuurlijk wel... De hele concrete situaties, maar er zitten ook heel veel materialen in, dat ik denk: nou... Dat is denk ik te hoog gegrepen. Maar van de andere kant kan je zeker een goede basis mee geven waar vanzelf weer op verder wordt gewerkt. Want ik denk dat er wel heel veel scholen zijn inmiddels met een sociaal vaardigheidsprogramma.

- *Oké. Nou... Bedankt voor je tijd!*

'Een doos vol gevoelens' - Interview 5

- Ik zal eerst even vertellen over mijn onderzoek.

Oké.

- Ik loop stage bij een kindercentrum in Den Bosch van Stichting Cello. Ik heb stage gelopen op een groep met kinderen van 3,5 tot 5 jaar, kinderen met een licht verstandelijke beperking of ontwikkelingsachterstand.

En hoe heet dat?

- Dat is De Elzengaard. Op mijn groep proberen wij de kinderen zo goed mogelijk voor te bereiden op school. We proberen eigenlijk een zo goed mogelijk beeld te vormen van het kind. Door middel van onze observaties en daarnaast aan de hand van testen die bijvoorbeeld door een orthopedagoge afgenomen worden. Daarnaast doen we met de kinderen schoolse activiteiten, zoals in de kring zitten, fruit eten, werkjes maken, enzovoorts... Dat zijn dus de twee manieren waarop wij ze voorbereiden op een overgang naar school.

Mijn afstudeeropdracht doe ik in opdracht van mijn stage-instelling. Mijn collega's, de groepsleiding, heeft aangegeven dat zij meer aandacht willen besteden aan het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling. Natuurlijk wordt die ontwikkeling al gestimuleerd, maar zij willen daar meer over weten en handvatten voor hebben. Ik heb aan de ene kant een literatuuronderzoek gedaan en daarnaast doe ik een praktijkonderzoek, en daarvoor neem ik deze interviews af. Ik ben in de literatuur namelijk een aantal methodieken tegen gekomen waarvan ik denk dat ze een meerwaarde zouden kunnen hebben voor De Elzengaard. Dat zijn 'Een doos vol gevoelens' en 'Puk & Ko'. Wij gaan straks praten over 'Een doos vol gevoelens' aan de hand van een aantal vragen die ik heb gemaakt. **Maar allereerst wil ik graag wat meer weten over jouw klas, dus misschien kan je daar iets over vertellen?**

Ja, ik heb een groep van acht kinderen, allemaal met kenmerken van, of gediagnosticeerd met autisme. De kinderen die hebben, dat zal je wel bekend zijn, veel structuur nodig, veel verduidelijking. Gekozen voor expres een kleine groep. Het doel van ons is wel, dat is dan onze visie, dat we proberen om zoveel mogelijk uit te gaan van de mogelijkheden van kinderen. In tegenstelling tot vroeger, toen het was: zet ze in een autigroep, geef ze die aanpassingen en daar kwamen ze nooit meer uit. Wij proberen dan gewoon toch zoveel mogelijk toch wel met de kinderen sociale activiteiten te doen. Ook wel heel veel kringactiviteiten, gewoon omdat we toch willen kijken van: is het mogelijk dat ze toch naar een grotere groep kunnen doorstromen, dat is zeker met het oog op de toekomst prettiger. En mijn insteek is dat kinderen met autisme die hebben inderdaad bepaalde voorzieningen nodig en verduidelijking, maar je kan ze ook dingen leren. En omdat ze nog zo jong zijn, kun je er nog alle kanten mee op. Dus dat is iets waar wij gewoon heel erg mee bezig zijn.

- Ja, en zij hebben allemaal kenmerken van een Autisme Spectrum Stoornis of zijn er al mee gediagnosticeerd. Hebben daarbij ook een verstandelijke beperking?

Ja, de meesten wel.

- En de leeftijd?

Uh... 4 tot en met 7 jaar

- Oké. Dat is duidelijk. Ik heb begrepen dat jullie 'Een doos vol gevoelens' gebruiken op de groep. Heb jij een idee... Mag ik je zeggen, trouwens?

Ja, graag.

- Heb je een idee **waarom er binnen jullie school ervoor gekozen is om die hier aan te schaffen?**

Nou, wij hebben meerdere methodes. Wij hebben ook de PAD-methode, daar werken we ook mee. Het voordeel van 'Een doos vol gevoelens' vind ik en ik kan me ook voorstellen dat zij daarom daarvoor gekozen hebben, is dat je het visueel kunt maken voor kinderen. En dat vind ik met PAD wat minder. Bijvoorbeeld al het verhaal vind ik al heel veel talige informatie, voor mijn groep dan. En met 'Een doos vol gevoelens' kan je heel erg veel kanten op, want het laat je gewoon vrij. Je kan gewoon zelf gebruik maken van de materialen en daarmee aan de slag, ze geven wel tips... Maar je kan het ook gewoon helemaal aanpassen op je doelgroep.

- Ja, dus je denkt dat dat de reden is dat ze ervoor hebben gekozen? En je noemt net de PAD-methodiek. Want de volgende vraag is: **of jullie nog andere methodieken gebruiken?** Dus jullie gebruiken PAD... Ja, en 'Ik & Ko' voor sociaal-emotioneel. Dat zit eigenlijk meer verweven in de taal- en rekenlessen. Dus wij hebben daar wel een handleiding van, maar dat is dan zeg maar... Kansrijke momenten die je kunt benutten tijdens de andere activiteiten.

- Dus dat zijn geen specifieke activiteiten voor sociaal-emotionele ontwikkeling?
Nee...

- Oké. **En hoe gebruiken jullie 'Een doos vol gevoelens' in jullie dagprogramma?**

Ik heb drie keer in de week, heb ik ook echt gevoelsles, noemen we dat. En dan proberen we daar gewoon ook... Dat doen we in de kring. Dus daar proberen we toch meestal ook een praktische opdracht aan te hangen... We zijn er nog niet zo lang mee bezig. En vorige keer hebben ze een poster gemaakt met allemaal blijde gezichten. En dan moeten we ook een poster gaan maken met boze gezichten. Nou dat mogen ze dan opzoeken in tijdschriften en zo. Het leuke daarvan is... Dan ben je daar mee bezig en dan zie je de kinderen en dan komen ze allemaal vragen: "is dit goed?", "is dit goed?". En dan zie je eigenlijk pas hoe moeilijk ze het vinden, emoties herkennen. Want sommigen komen ook echt met dingen aan van: nou ja, vind je die echt blij? Die dan helemaal niet blij kijkt of zo, maar die heeft dan bijvoorbeeld een vrolijke hoed op. En dan denken ze al gelijk van: die is blij. Dat is wel heel grappig om te zien. Wat we ook doen is gewoon het aanvullen met boekjes van 'Bloe'. Dat zijn voorleesboeken en er staan ook liedjes in en zo. En die heeft dan ook de basisemoties, dus dan lezen we iets voor over boos of over blij en dat is meestal het uitgangspunt. En van daaruit gaan we dan verder met een bepaalde emotie.

- Dus vooral kringactiviteiten en daar probeer je dan iets praktisch aan vast te...

Ja, ja.

- **Welke materialen uit 'Een doos vol gevoelens' gebruik je?**

Op dit moment gebruik ik vooral de maskers en de grote platen. Maar wij zijn nog niet toegekomen aan de kleine plaatjes.

- Ja. En je hebt ook een Cd...

Ja, dat klopt, maar die heb ik nog niet gebruikt

- En je hebt een plaat met zo'n wijzer...

Ja, dat is dan net voor onze kinderen op dit moment nog een stapje te ver.

- Ja, je bent echt nog met de basis bezig?

Ja, ja.

- Oké. **Hoe pas je die 'Doos vol gevoelens' aan voor het gebruik bij kinderen met een verstandelijke beperking of Autisme Spectrum Stoornis.**

Ja, ik ga met name uit van die Autisme Spectrum Stoornis. Toch ze heel erg bewust maken van kenmerken en door het heel visueel te maken. Dus ook toen die plaatjes die we dan opgeplakt hebben, die poster hangt in de klas en dan kan je terug verwijzen. Of ik zeg van: doe eens een boos gezicht na, doe eens een blij gezicht na. In de spiegel laten kijken. Dus ja... Heel visueel maken en heel erg... Ja en ook op bepaalde momenten erop inspringen, als er iets leuks is of zo. Van: hé, je kijkt blij! Kijk eens in de spiegel: zo zie je eruit als je blij bent. Dus daar proberen om het wel in te bedden, zeg maar, in de dagelijkse praktijk.

- Oké, duidelijk. Ik heb voor mijn literatuuronderzoek de sociaal-emotionele ontwikkeling uitgezocht voor deze leeftijd. Ik heb daarbij een aantal kopjes gemaakt en die zou ik graag langs willen gaan om te kijken **welke delen van de sociaal-emotionele ontwikkeling je met 'Een doos vol gevoelens' kunt stimuleren.** Dus ik wil gewoon weten in hoeverre jullie dat op de groep gebruiken.

Ja, ja.

- Uhm. **Een eigen identiteit en beseft van 'ik'?**

Ja, die is heel belangrijk bij ons.

- En hoe gebruik je 'Een doos vol gevoelens' daarin?

Met die maskers hè. Als dit of dat gebeurt heb je dan dit gezicht of dit gezicht. Dus proberen hun eigen gevoelens... Wat ook gedaan wordt... Al mijn kinderen hebben logopedie en die logopediste doet met sommige van die kinderen ook gevoelslessen. En dan gaan ze spiegelen... Dus op die manier proberen we ze dan zich toch bewust te maken van... En gevoelens verwoorden, dus: ik zie dat je boos bent, kun je ook verwoorden wat voel je? Dat soort dingen. En dat vinden ze nog wel heel moeilijk.

- Ja, en jullie hebben daarin ook een samenwerking met de logopediste?

Ja.

- **Zelfstandigheid?**

Ja, daar werken we wel aan, maar eigenlijk niet vanuit de methodiek.

- **Oké. En zelfbeschrijving?**

Nee, dat is toch heel...

- Heel lastig?

Ja.

- **En beseft van jongen of meisje?**

Daar werken we wel mee, maar vanuit de methodiek heb ik daar niet zo heel veel, uh...

- Nee, oké. Uhm... In de literatuur noemen ze dat **socialisering**. En dat betekent eigenlijk dat je aan wensen en eisen en regels van de omgeving kan voldoen. Gebruik je 'Een doos vol gevoelens' daarbij? Uhm... Nu nog niet.

- Nee.

En ToM is heel belangrijk, hè.

- Ja, de volgende is inderdaad '**Theory of Mind**', dat je weet dat iemand anders andere dingen denkt en voelt dan jij. Wat je pas vanaf een bepaalde leeftijd pas kan, hè.

Nou ja, daar proberen we wel aan te werken. Maar mensen met autisme hebben daar natuurlijk heel veel problemen mee. En dat is voor deze kinderen echt nog een brug te ver.

- Ja.

En we proberen het hier wel constant, hè, van: als jij dat doet dan voelt dat kindje dat, of... Maar goed, het blijft niet hangen. Het is zo van: "ja, maar...".

- **Oké, en in wat voor situaties doe je dat?**

Ja, toch wel in de praktijk. Omdat er natuurlijk bij ons best wel vaak conflicten zijn bij de kinderen. Dan proberen we toch voor het andere kind inderdaad te verwoorden hoe die het beleeft, hoe die het voelt. En op die manier...

- Ja, dus heel veel benoemen. **En empathie?**

Uhm... Nee, nee daar zijn we nog niet aan toe.

- **En behulpzaamheid?**

Ja, dat proberen we... Maar niet vanuit de methode. Maar dat is wel iets wat heel centraal staat.

- **Dat je in je dagprogramma wel aan bod laat komen... En delen met elkaar?**

Ja, eigenlijk ook weer niet vanuit de methodiek. Dat zit ook echt ingebed in de rest.

- Ja. **Spelen?**

Ja, ook weer hetzelfde eigenlijk.

- **Dan komt emoties beleven?**

Ja, dat is heel moeilijk, maar we proberen het wel.

- **Dat is ook wel het gene waar 'Een doos vol gevoelens' zich echt op richt; beleven en de tweede is dan herkennen.**

Ja, daar zijn we heel erg mee bezig. Ik merk ook gewoon echt bij onze groep, van: op het moment dat je de vraag stelt: waar wordt je blij van? Dan kunnen ze het al niet verwoorden, dus dat is eigenlijk al weer te moeilijk voor ze. Ze zijn echt nog bezig met: hoe kan ik het nou zien.

- **En wat voor activiteiten doe je daarbij?**

Ja, daar gebruik ik dan die maskers voor en die platen. Net wat ik zeg: die posters maken. Dat soort dingen.

- Ja, wat je net al genoemd hebt?

Ja, dat is eigenlijk het onderdeel waar we nu gewoon voornamelijk mee bezig zijn.

- **En zelfcontrole?**

Ja, maar dat doen we ook weer op een andere manier.

- **En gewetensvorming? Je weet dat je iets doet dat niet mag?**

Nee, dat is nog te ver. Dus dat doen we gewoon wel... De hele dag is dat ingebed... Dat zijn wel dingen waar we constant mee bezig zijn en de volgende ook, agressie.

- Ja, **agressie.**

Daar zijn we ook heel erg mee bezig. **Weerbaarheid** is ook zo iets en **omgang met leeftijdsgenoten**... Dat zijn allemaal dingen die gewoon eigenlijk de hele dag terug komen.

- Maar we je nu 'Een doos vol gevoelens' nog niet voor gebruikt?

Nee, dat is echt...

- Nee, oké. Dan hebben we dat lijstje gehad. Vanuit mijn instelling willen ze graag weten welke effecten andere instellingen ervaren met het gebruik van de methode. Dus een logische vraag is dan: **worden er effecten gemeten en hoe?**

Ja, we hebben daar geen meetinstrument voor, dus dat is gewoon heel moeilijk. Dus je moet dan toch afgaan op wat je ziet.

- Ja.

Dat is wel heel jammer. Wij hebben wel in ons leerlingvolgsysteem hebben we wel scoringslijsten voor sociaal-emotionele ontwikkeling.

- Ja, en welk leerlingvolgsysteem hebben jullie?

Uhm... LVS 2000. En dat hebben we dan zelf helemaal geïmplementeerd, die lijsten...

- Ja. En daaraan kan je wel de vooruitgang van de kinderen zien?

Ja, ja. En daar kun je ook tevens aangeven of het iets is voor het handelingsplan om daaraan te gaan werken.

- Ja, ja. Naast wat je meet kan je ook dingen ervaren. **Welke effecten ervaar je in de groep?**

Dat ze veel meer gaan benoemen wat ze zien aan emotie. Ze pakken dan ook veel... Daarom heb ik die posters ook een prominente plaats gegeven in de klas, dan kunnen ze daar ook steeds op terug pakken. En dat zie je dat ze daar mee bezig zijn. Ook als je verhaaltjes voorleest dan merkt je dat ze ook wel die link kunnen leggen naar wat ze zelf wel eens meemaken. Dat zijn ook allerlei situaties die daar worden voorgelezen over wat eigenlijk gewoon... De juf is jarig, daar wordt je blij van.

- Situaties die dicht bij de kinderen staan?

Ja, dus daar kunnen ze zich ook wel mee identificeren. Op die manier kun je het wel merken.

- Dus je merkt dat ze het veel meer benoemen en er ook wel meer mee bezig zijn?

Ja.

- Ja, oké. **Wat denk jij dat werknemers nodig hebben om 'Een doos vol gevoelens' te kunnen uitvoeren?**

Ja, ik denk dat in mijn specifieke geval; in een autiklas, denk ik dat je moet weten wat autisme is. Maar dat vind ik sowieso voor een leerkracht.... Want ja goed, als jij niet weet dat zij problemen hebben met die ToM. Dan ga je al... Want ja... Ik bedoel...

- Ja, dan zijn je verwachtingen al...

Ja, dan zijn je verwachtingen misschien al te hoog. En snap je niet dat ze dat niet begrijpen. Dus dat vind ik het heel belangrijk. En voor de rest vind ik dat je ook gewoon moet weten van de ontwikkeling van het jonge kind. Want anders dan weet je ook niet... Want je hebt oh zo gauw dat je te hoog gaat zitten. Want zelfs wij realiseerden ons heel snel dat we te hoog instaken door alleen al te vragen: waar wordt je blij van? Want dat konden ze al niet benoemen, dus dan moet je echt helemaal terug naar de basis.

- Ja.

Dus dat moet je wel weten, want anders denk je te snel: het kind heeft een probleem. Nee, ze zijn gewoon nog heel jong. Dus dat is ook wel heel belangrijk.

- En buiten het gebruik van een methodiek? **Wat heb je als werknemer nog meer nodig om de sociaal-emotionele ontwikkeling te kunnen bevorderen?** (stilte) Dus net als de dingen waarvan je zegt: dat doen we de hele dag door, wat je buiten de methodiek om doet?

Ja, ik denk toch... Want het is allemaal niet zo concreet wat je ervoor gebruikt, dus ik denk goede afspraken. Op één lijn zitten vind ik heel belangrijk. Dat het ook voor de kinderen duidelijk is. Heel consequent daarin zijn, dat vind ik ook heel belangrijk. Want als de ene zegt: "oh, kom maar hier ik doe je jasje wel even dicht" en ander zegt: "nee, jij moet het eerst proberen en als het dan niet lukt, dan mag hij het vragen" dan... Qua materialen kan ik... Ja, ik kan er in feite van alles voor inzetten. Ik denk fantasie... Dat dat ook wel... Vindingrijkheid. Toch steeds weer proberen om een ingang te vinden bij de kinderen en dat heeft ook... Ik denk dat het wel belangrijk is dat je het dan interessant voor ze maakt. Ik kan wel heel droog gaan zitten vertellen, maar dat spreekt ze niet aan, dus je moet wel op hun niveau...

- Ja. Dan kom ik weer terug op het vorige stukje... Je moet eerst het niveau kunnen inschatten en daar dan op inspelen. Oké. Een vraag is ook... **Voor sommige methodieken kan je een training volgen...**

Nee, nee.

- *Dat heb je niet gedaan?*

Nee.

- ***En is er een manier bij jullie om de kennis van de methodieken actueel te houden?***

Nee, nee. Want ik heb hem zelf... Wij hadden hem eigenlijk al heel lang in de kast staan. Voorheen was het sociaal-emotionele gewoon een beetje verweven door de dag. En toen moesten we ons rooster aanpassen en toen moest het sociaal-emotionele ook echt een les worden. En toen...

- *En wie heeft dat...?*

Dat moest vanuit de inspectie... En toen heb ik dat ook inderdaad zo ingebracht. En dan moet je dus gaan werken met een methode, toen ben ik die doos gaan gebruiken. Ik kende hem al wel vanuit mijn tijd op de PABO en mijn eigen dochters hebben hem ook gehad. Maar om te zeggen dat het actueel wordt gehouden... De methodiek zelf niet. Maar het is ook, vind ik... Wat ik al zei hè, het is een hele vrije methodiek, want je kan eigenlijk gewoon doen wat je wil met de spullen.

- *En binnen jullie team van je groep? Dus met je collega en de stagiaire? Doen jullie daar nog niets aan afstemming over hoe je hem gebruikt?*

Nou ja, eigenlijk... Ik ben de leerkracht en de andere collega is assistent. Dus ik doe meestal de les voorbereiden en zij neemt het dan eventueel over van mij en dan bespreken we wel hoe of wat.

- *Ja. Dus jij maakt de lesvoorbereiding en de uitvoering bespreek je dan?*

Ja.

- *Daarnaast wil ik graag weten wat het voor- en nadeel is van het gebruiken van een methodiek. En dan eerst specifiek van 'Een doos vol gevoelens' en daarna van een methodiek in het algemeen. **Dus wat je vind je het voordeel van 'Een doos vol gevoelens'?***

Nou, het voordeel vind ik toch de vrijheid die je hebt om zelf ook gewoon invulling te geven.

- *Ja, dat zei je net ook al hè?*

En het nadeel vind ik dat er geen meetinstrument bij zit. En die vrijheid kan ook soms wel een nadeel zijn, want dan denk je van: wat moet ik nou weer gaan verzinnen. Dus dat kan ook...

- ***En het gebruiken van een methodiek in het algemeen? Wat vind je daar een voordeel van?***

Wat ik persoonlijk een voordeel vind, is dat je zeker weet dat je je kerndoelen behandelt.

- *En nog andere voordelen van het werken met een methodiek?*

Ja, het is voor jezelf makkelijker, omdat je minder voorbereiding hebt. Je hoeft het wiel niet opnieuw uit te vinden, hè.

- *Ja. **En het nadeel van werken met methodieken?***

Het nadeel vind ik dat soms de thema's niet aansluiten op de actualiteit. Dus als er iets gebeurd wat heel actueel is, wat de kinderen ook gewoon meekrijgen, dan zit je af en toe van: oké, hoe ga ik dat nu doen, want het pas niet bij mijn thema. Dan proberen we wel met 'Ik & Ko' ook zoveel mogelijk met seizoenen rekening te houden en zo, dus dat we altijd een thema hebben dat past bij een gebeurtenis die in dat thema valt. Ja, dat vind ik dus... En gelukkig hebben we dan met onze methodes bij de kleuters... Hebben we dan die vrijheid, maar dat vind ik wel sowieso altijd wel een nadeel.

- *Ja, oké. En we zijn al door mijn vragen heen. **Als je nou terug denkt aan het onderwerp van mijn onderzoek, dus aan die sociaal-emotionele ontwikkeling, en het bevorderen daarvan. En dan specifiek voor deze interviews het gebruik van een methodiek. Heb je dan nu dingen gemist daarover?***

Nee, nee. Ik vond hem heel uitgebreid.

- *Ik weet niet of je van tevoren al dingen in gedachten had waarvan je dacht dat ik die zou vragen?*

Nee, ik mis eigenlijk geen dingen... Wat jij ook... De meetbaarheid en zo, dat is allemaal aan bod gekomen. En dat vind ik, ja... Toch wel heel belangrijk. En je hebt ook van: wat je nodig hebt...

- *Je hebt ook wel alles kunnen vertellen wat je daarover... Wat je van 'Een doos vol gevoelens' vindt?*

Ja, ja.

- *Nou, oké. Dank je wel!*

Graag gedaan.

‘Een doos vol gevoelens’ - Interview 6

- Ik heb een vragenlijst meegenomen, maar ik denk dat het het beste is als ik eerst vertel over mijn onderzoek, dat jij dan iets vertelt over jouw klas en dat we daarna pas hiernaar gaan kijken.

Oké.

- Ik studeer Pedagogiek op de Fontys in Tilburg, ik ben nu bijna klaar met de opleiding, dit is mijn afstudeerscriptie. Ik heb dit jaar stage gelopen bij een kindercentrum in Den Bosch, op een locatie in Rosmalen. En het kindercentrum is van 0 tot 18 jaar, maar de groep waar ik stage heb gelopen was van 3,5 tot 5 jaar, dat waren kinderen met een licht verstandelijke beperking of een ontwikkelingsachterstand. Ze komen vaak een jaar tot anderhalf jaar bij ons. En als ze een jaar of 5 zijn, krijgen ze een schooladvies en stromen ze door naar meestal een vorm van speciaal onderwijs. Dus wij proberen een beeld te vormen van de kinderen. Vaak worden er ook testen afgenomen: logopedie, fysiotherapie, psychologische testen... Wij observeren natuurlijk heel veel en we doen heel veel schoolse activiteiten, dus in de kring zitten, samen aan tafel, werkjes maken, ontwikkelingsmateriaal, knutselen, dat soort dingen...

Maar je zei achttien of acht?

- Ja, het is tot 18 officieel.

Maar dat zijn dan ander deel?

- Ja. Mijn afstudeeropdracht is in opdracht van mijn stage-instelling. Daarvoor heb ik aan mijn collega's op de groep gevraagd wat zij nog graag wilden weten, waar zij onderzoek naar wilden laten doen... En zij gaven aan dat zij meer wilden doen aan het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen. En dat doen zij al wel, zij stimuleren dat wel, maar...

Niet vanuit een methode.

- Nee, vanuit jezelf en vanuit je kennis en ervaring, maar niet vanuit een onderbouwd iets.

Dus, ik ben daar ingedoken en ik heb allereerst een literatuuronderzoek gedaan en daar kwamen onder andere methodieken uit. ‘Een doos vol gevoelens’ en ‘Puk & Ko’; wat vooral in de kinderopvang wordt gebruikt, maar wat onder andere gebruik maakt van een vertelpop. Ik heb dus een vragenlijst gemaakt aan de hand van een aantal dingen die ook voorkomen in mijn scriptie, die wil ik dajik graag met jou doornemen.

- Allereerst is het, denk ik, goed om te weten **wat voor klas dat jij hier hebt en wat voor kinderen...?**

Nou, dit is een onderbouw één, dat is eigenlijk, groep 1/2 is het, dus kleuters. Dat is wel heel leuk, even een kleine inleiding... Wij zijn vorig jaar begonnen met een nieuwe methode: ‘Kinderen en hun sociale talenten’ en daar ben ik dus ook mee begonnen, maar die was véél te talig. Het is natuurlijk toch zo: het is een speciaal onderwijs, en het is herkenbaar dat vooral kinderen hier het erg moeilijk vinden om hun gevoelens te uiten. Dat is gewoon typisch ook wel... Wij zijn ook een MLK/LOM, dus leer- en opvoedingsmoeilijkheden, die combinatie hebben we. Dus die ‘Sociale talenten’ was te moeilijk, toen kwam er in het begin van het schooljaar een pilotcursus: sova-training. Nou, daar ben ik met mijn collega naar toe gegaan en daar werden een aantal dingen bekeken. Van daaruit kwam die ‘Doos vol gevoelens’ naar voren, bleek achteraf dat wij die ook al hadden bij de rugzakbegeleiding... Zo werkt dat dan... Maar daar was ik meteen heel enthousiast over, omdat die zo heel basaal is. Zo simpel, zo eenvoudig... Ik denk: ja, maar dat wil ik! We moeten eerst eens weten: waar hebben we het over. En ik kan wel allerlei rollenspellen gaan doen en allerlei dingen bedenken vanuit die andere methode, maar zo ver zijn wij gewoon nog helemaal niet. Van daaruit ben ik die ‘Doos vol gevoelens’ gaan bekijken en ik denk: ja, dat is het, hier ga ik mee beginnen! Dus daar werk ik nou bijna driekwart jaar mee. Uh, ik heb een stagiaire gehad van januari tot een week of drie geleden. Zij heeft ook een groepje gehad, ook voor haar studie... Ik heb het andere groepje gehad, dus langs elkaar af hebben wij om en om de opdrachten gedaan en dat werkte gewoon heel goed. Je kunt er gewoon heel lang meer vooruit. En er staan gewoon leuke opdrachten in en dan is het ook gewoon een stukje creativiteit van jezelf om bepaalde opdrachten net dát beetje anders te doen, zodat het voor de kinderen anders lijkt, terwijl je gewoon hetzelfde vraagt. Dat is dan je eigen ding... En ik merk wel, maar ik weet niet of dan te hard vooruit loop... Ik heb het nu driekwart jaar gedaan, en een aantal kinderen blijft volgend jaar hier, dat ik het meer ga gebruiken als een bronnenboek. Samen met nog een aantal andere dingen. Ja, want ik vind om dan... Je kan niet opnieuw beginnen en ik kan er nog wel een aantal dingen uit herhalen en blijven gebruiken...

Maar dan vind ik het nu wel interessant om er aantal dingen bij te gaan halen. Dus het is echt voor jonge kinderen en echt de eerste stap in de richting van sociaal-emotionele ontwikkeling, vind ik. Hij is gewoon, ik zeg al: heel basaal, heel simpel... De vier basisgevoelens en er zitten materialen bij die heel duidelijk zijn... Ja, en de opdrachten zijn heel erg leuk.

- *Ja, ja.*

Dus ik ben er... Voor de jonge kinderen ben ik er heel enthousiast over.

- *Ja, want je hebt hier groep 1/2, dat zijn kinderen in de leeftijd van?*

4 tot en met 7 jaar.

- *Oké, en deze kinderen hebben een verstandelijke beperking?*

Een leerprobleem, dat kan ook een stoornis zijn van ADHD tot PDD-NOS, hè, Autisme. Dus ja, voor hen zijn gevoelens sowieso heel erg moeilijk.

- *En zij hebben wel een ontwikkelingsachterstand?*

Ja, allemaal, ja.

- *Oké. Ja, want inderdaad de eerste vraag van mijn vragenlijst is: **waarom is er binnen deze school gekozen voor het aanschaffen van 'Een doos vol gevoelens'?***

Nou, vanuit die pilotcursus... De aanbieding die er was en ja... Het was ook een stukje uitproberen en weer teruggeven in die cursus, van: hoe bevalt me dit? Is dit voldoende? Moet er meer bij komen? Want je hebt ook die methode, maar daar heb ik niks meer mee gedaan, 'Roos en Tom'. Dat is weer meer voor groep 3/4 eigenlijk. Dus we hebben met een aantal mensen gewoon dingen uitgeprobeerd en onze ervaringen... En voor mij was het daarom toen 'Een doos vol gevoelens', daarom is die keuze toen gemaakt. En ook bewust in die pilotcursus gegaan, omdat hier ook niks lag, als wel die nieuwe methode, maar dat, ja... Daar kwamen we snel achter dat die inderdaad te moeilijk was.

- *Oké. Mijn tweede vraag is: **wordt er naast 'Een doos vol gevoelens' nog andere dingen gebruikt? Je noemde net al 'Kinderen en hun sociale talenten', maar die gebruik je nu dus niet.***

Nee, die heb ik nu niet gebruikt, maar ik heb wel bijvoorbeeld... En dat is heel simpel, maar ik zeg al: dat is je eigen creativiteit... Uh, dit boek gebruik ik... En, maar dat heb ik natuurlijk...

- *'Blij, boos, bang, verdrietig'.*

Ja, daar staan gewoon opdrachtjes in die je dan... En dan heb ik ook nog een boekje gekocht 'Spelen met je hele lijf', die is vooral heel erg gericht op het lichamelijke.

- *Wat bedoel je daarmee? "Lichamelijke"?*

Nou, het is hier op deze school vinden kinderen het heel erg moeilijk om hun gevoelens te uiten, zeker met woorden. We hebben ook echt een stappenplan, bijvoorbeeld... Van: als het fout gaat buiten, eerst zeg je: "hou op", de tweede keer kijk je ook boos en laat je met je mimiek zien dat je het echt meent: "hou op". De derde keer zeg je: "hou op, of ik ga naar de juffrouw" en die vierde keer ga je dus naar de juffrouw. Dus eerst proberen zelf op te lossen, dat is een algemene regel hier op school, omdat dat een hele moeilijke stap is voor kinderen. Dus we zijn daar al heel bewust mee bezig, en... Ik wilde eigenlijk iets anders zeggen...

- *Ja, je had nog een boekje...*

Ja, ja, "waarom lichamen" zei je. Ja, dus in principe is bijna al het lichamen contact is hier negatief. Altijd stompen, schoppen, afduwen, dus bijna altijd valt dat hier in het negatieve. En dat is jammer, want lichamen contact is niet negatief.

- *Nee.*

Je mag gerust een aai geven of langs elkaar zitten en elkaar aanraken... Dat is niet eng of stom, of... En nou, dat boekje kwam ook uit die pilotcursus, die is vooral op lichamen contact... En de eerste opdrachten zijn: het weer, we hebben ook zelf geoefend bij die cursus... En dan gaat iemand achter je staan en dan maken ze regen: tikketikketik: de rug aantikken, of wind... Dus heel simpel, maar toch wel aanraken. En ook in een kring... Samen gewoon: eerst bij jezelf op de benen en dan bij elkaar...

- *Dat is geen 'Sherborne'?*

Nee, dat zegt me niets... Nou, dat ga ik nou volgend jaar erbij pakken. 'Een doos vol gevoelens' is niet meer voldoende voor mij, ik ben er nou dit bij aan het pakken en dan die met die bewegen nog. En dat is dalk mijn complete pakketje, dus dan zijn het bronnenboeken... En dan zal ik gegarandeerd ook uit die 'Kinderen en hun sociale talenten' iets gaan pakken, maar dat is dan maar summier...

- Ja, oké. **Hoe gebruik je 'Een doos vol gevoelens' in jullie dagprogramma?**

Wij hebben drie keer per week een half uur de tijd voor sociaal-emotionele ontwikkeling en dat doe ik dus ook. En dan hebben we ook echt een half uur en dan ga ik in de kring, of een andere opdracht... Een beetje net wat ik bedenken... Maar daar zijn we echt op gaan hameren: het is gewoon een heel belangrijk onderdeel en dat moet ook echt gewoon erin zitten. Je bent heel snel geneigd om als het druk is, net als in deze tijd, van och: wat laat ik vallen... Nee, dat hebben we juist heel bewust, van: dat moet je gewoon niet laten vallen, want het is juist een hot item hier, hè, het uiten van...

- Ja, en je zegt kringactiviteiten...?

Ja, maar ook doeactiviteiten, bijvoorbeeld: toen we nog met twee groepjes zaten, nou ben ik weer alleen dan... Dan was de stagiaire binnen en dan ging ik bijvoorbeeld die dag naar buiten. Wat ik bijvoorbeeld met een bal deed: overgooien... "Nou, dan ga je heel boos kijken", vooral die mimiek weer, hè. "Kijk eens hoe boos hij kijkt", herkenning hè... En blij: "nou, dan zijn de ogen open en dan lach je". Spelenderwijs gewoon elkaar laten zien, hè... En zie je ook het verschil? Zie je ook wanneer iemand boos kijkt? En dat komt dan ook weer terug in dat stappenplan: "als je ziet dat iemand boos kijkt, is het niet goed. Dat betekent dat je even moet luisteren, want dan is er waarschijnlijk iets aan de hand". Dus dat is dan weer wat dagelijks terug komt, dus bang, dat blij, dat verdrietig en dat boos, de vier basisemoties.

- Oké, en welke dingen uit 'Een doos vol gevoelens' gebruik je? Er zit van alles in, hè, in de koffer.

Ja, ik heb de maskers gebruikt, vooral om te kijken hoe de gezichtsuitdrukking is.

- Ja.

De kaartjes heb ik gebruikt, vooral ook in het begin, want hier moeten heel veel dingen gevisualiseerd worden. Kijken, kijken, kijken... Van daaruit heb ik bijvoorbeeld ook weer van: "we hebben de plaatjes gezien: die is blij. Zie je nou in die tijdschriften hier ook mensen die blij zijn?". Dus van: wat is dan weer hetzelfde en of waarom juist niet? En dan weer naar aanleiding van de kaartjes ga je dan ook weer een opdracht erbij verzinnen...

- Gebruik je ook die huisjes/brievenbusjes?

Nee, die heb ik niet gebruikt gehad, nee. Ja, één keer.

- En je hebt ook een Cd met die muziek...

Ja, die vinden ze heel erg leuk. Ja, dat was ook heel duidelijk... Ik heb die niet meteen gebruikt, maar wat later. En ze herkenden ook echt wel van: "oh, dit is geen fijn liedje, dit is geen mooie muziek" of "hè, dit is wel een hele vrolijke", ja ja. Niet allemaal hoor, maar een aantal kinderen voelden dat heel goed aan.

- Ja, ja.

En ik denk ook, omdat je al heel veel herhaald hebt, hè. Van: "blij... Blij is fijn, hè... Wanneer ben je blij: cadeautjes, verjaardag...". Nou: verdrietig: "verdriet is meestal niet zo fijn". Wat ook heel leuk is: verdriet en boosheid hoe dicht dat bij elkaar ligt. Dat je boos bent en daarom kunt gaan huilen en andersom ook. Ja. Een aantal kinderen herkenden die wel heel duidelijk.

- Dan heb je nog die draaischijf met het wijzertje erop, daar zitten ook poppetjes bij?

Oh, dat doosje, ook niet zo heel veel... Nee, nee, ik heb toch vooral wel heel veel kringactiviteiten gedaan. En wat ik zei: bij jezelf kijken ook heel veel doen en uhm... Dat heb ik in tijdschrift een keer gedaan. Nee, ik heb niet alles evenveel gebruikt.

- Ik heb voor mijn literatuuronderzoek de sociaal-emotionele ontwikkeling uitgezocht van kinderen. Daar heb ik een aantal kopjes bij gebruikt en ik wil eigenlijk graag even die kopjes langs gaan om te kijken of je die delen van de ontwikkeling stimuleert met 'Een doos vol gevoelens'. Dus gewoon hoe jij hem gebruikt in de klas.

Ja.

- **Eigen identiteit** en beseft van: ik ben iemand.

Ja, als ik jou goed begrijp, dan geef ik even een voorbeeldje... Een kind met PDD-NOS: "wanneer ben jij boos", "ik ben nooit boos". Terwijl ik een situatie van thuis wist: hij had straf gekregen, toen moest hij naar zijn kamer toe, want hij had zijn zusje lastig gevallen. Hij had hier verteld dat hij heel erg boos was, want papa had hem niet begrepen. Ik gaf dat voorbeeld terug... En: "oh ja, hij was wel boos". En ooit als een situatie hier zich voordoet: "nu ben je ook boos, voel je dat?". Een stukje leren herkennen van zichzelf. Ik weet niet of je dat bedoeld?

- *Ja, en ook wel het besef van dat je zelf een persoontje bent en zelf invloed kan hebben op dingen.*

Ja, even kijken. Jawel, wat we ook hier leren is: iedereen heeft zijn eigen ding. En iedereen is ook anders en dat mag ook, want wat jij leuk vindt, hoeft ik niet leuk te vinden. En natuurlijk is het belangrijk dat je ook samen speelt, maar je mag ook "nee" zeggen. Als jij het even prettig vindt om alleen te zijn, of alleen op die fiets, ook al kan er iemand bij, dan mag dat. Het is natuurlijk niet handig als je altijd tegen "nee" tegen iedereen gaat zeggen, want dan kom je niet samen tot iets.

- *En gebruik je 'Een doos vol gevoelens' daar ook voor?*

Ja, want dan koppel je ook... Sowieso buiten situaties terugkoppelen daarin van: hoe ga je met elkaar om? Ook het stukje respect naar elkaar toe, wat ik zeg: "dat mag, het kan zijn dat iemand niet met jou wil spelen, dat wil niet zeggen dat hij jou niet leuk vindt, maar hij heeft er gewoon even geen zin in, dat mag". En ook situaties bespreken van de gevoelens die er dan zijn. Dat sommige kinderen juist heel erg boos worden, of juist dingen ondergaan. Want je ziet dan ook bijvoorbeeld als je observeert, dat er zand gegooid wordt en dat zo'n kind dan niks doet. Terwijl je ziet dat ze het vervelend vindt. Nou, dan koppel je dat terug, van: "hoe voel je je dan?" "Ja, dat was niet fijn", maar "heb je dat ook laten zien?"

- *Ik moet even denken aan mijn kopje **weerbaarheid**.*

Ja, dat kan, misschien lopen er wel dingen door elkaar.

- *Ja, dat is natuurlijk... Als je het over sociaal-emotionele ontwikkeling hebt, dan heeft het allemaal met elkaar te maken, hè.*

Ja, dat hangt allemaal met elkaar samen.

- *Ik zal even een wat concreter kopje pakken: **verschillen tussen jongen of meisje?** Gebruik je 'Een doos vol gevoelens' daarvoor?*

Nee, nee. Er zitten wel twee verschillende plaatjes in, maar dat is niet als zodanig gebruikt. Nou... Dat klopt niet helemaal. Wat we wel ooit eens benoemen: "jongens vinden het wel leuk om soms heel stoer te doen". Dus dat is wel eens benoemd, ja.

- *Maar gebruik je dan ook echt op dat moment de materialen van 'Een doos vol gevoelens' erbij?*

Nee, nee, toch niet.

- ***En empathie?***

Uh... Stukje inleven... Ja, het kijken naar elkaar. Dat is ook wat ik zeg met die gezichtsuitdrukkingen: leren naar elkaar te kijken, daar gebruik ik hem wel voor. Ja, ook dingen nadoen, wat ik zeg met die bal: "kijk eens boos" en "wat zie je aan die ander?"

- *Maar dan ook meeleven met elkaars emoties?*

Ja, dat is wel heel moeilijk hier... Ja, dat is wel gebruikt, maar dat ligt wel heel moeilijk hier. Wat ik dan bijvoorbeeld straks ook al zei: het was vandaag heel druk in de groep. En één kindje was continue aan het botsen tegen iemand. Dus dat kindje was al drie keer tegen mij komen mopperen, van: "juffrouw, nou doet hij het wéér". En op een gegeven moment zag ik het ook gebeuren, en ik zeg: "X kijk nou eens even naar Y, wat zie je nou? Ziet hij er blij uit? Nee. Wat denk je dan, vindt hij het prettig? Nee. Nou, dit al de derde keer dat Y aangegeven heeft dat hij het niet fijn vindt, ik zie ook aan hem dat hij het niet fijn vindt, dus dan moet het toch duidelijk zijn dat je dat niet meer moet doen", maar dat lukt nog niet, hij is nog heel jong. Maar op die manier probeer ik dat wel terug te brengen.

- *Ja, je gaat het wel benoemen?*

Ja, kijken naar iemands gezicht. En dat is wat ik wel heel vaak benoemd heb: gezichtsuitdrukkingen.

Boos kijken, blij kijken, kenmerken...

- *Ja, dat staat ook op mijn lijstje: **gezichtsuitdrukkingen en emoties**.*

Ja, dat is wel héél sterk... Ik denk wel het meeste naar voren gekomen. Van naar elkaar kijken en: "wanneer zie je nou wanneer iemand boos is of blij is, of bang is of verdrietig is". En dan heb ik ook echt... Ik heb bijvoorbeeld een spelletje gedaan: "en nou ga je van de ene naar de andere kant lopen en nou loop je heel boos". En toen heb ik echt benoemd: als je boos bent, dan is het dit: vaak kijk je naar beneden, of juist boos naar iemand. Maar je schouders zijn een beetje dit en vaak heb je vuisten gespannen. En hetzelfde voor blij, hè: "vaak wil je dat aan iedereen laten zien, van: hé yes! En vaak loop je dan een beetje wat meer te zwieren". En dat zijn dingen die ik heel vaak gebruikte. Want ik zeg al: dat is wat ze hier heel moeilijk vinden: aan elkaar zien hoe iemand zich voelt. Dus dat heb ik het meest belangrijk gevonden. De mimiek en lichaamshouding.

- ***En emoties beleven bij zichzelf?***

Ja, ik heb de spiegel gebruikt: ook naar zichzelf kijken. Niet zo heel veel hoor, maar wel een paar keer.

- **En spelen met elkaar**, heb je daar 'Een doos voor gevoelens' bij gebruikt?

Ja, rollenspellen hebben we daarvoor gedaan. Maar dat is ook in combinatie met 'Sociale talenten', daar zitten heel veel rollenspellen in. Zo van: een kindje dat valt en wat doe je dan? En met troosten en vragen of je kunt helpen.

- **Ja, helpen** heb ik er ook op staan. Dus helpen meer als een kind valt...?

Een beetje aanvoelen toch wel... (stille) Ja, dat lag meer op het troostgebied, ja.

- **En delen met elkaar**, doe je daar iets mee met 'Een doos vol gevoelens'?

Het delen van ervaring bedoel je?

- *Nee, meer spullen ook.*

Ja, want, ja... Dat is weer de hele combinatie die ik dit jaar gemaakt heb, met een stukje spelbegeleiding. Dat heeft een beetje bij elkaar gezeten, want dat lag er hier ook niet echt. Ik heb daarvoor Memelink gebruikt en ik heb van Pravoo een observatielijst gebruikt. En dat allemaal in combinatie met die sociaal-emotionele ontwikkeling... Dus ik heb geobserveerd, ik heb gekeken: wat gebeurd er in hun spel? Is er samenspel? Niet? Licht het aan het materiaal? Kunnen ze met het materiaal omgaan? Dus ik heb één totale map die ik dit jaar zal maken, die ik dus volgend jaar vanaf het begin af aan ga gebruiken en dat is die combinatie van inderdaad samen spelen: wat gebeurd hier? Dus dat is ook een combinatie geweest dit jaar, met de bedoeling om het op te gaan zetten... Dus zowel 'Een doos vol gevoelens' was nieuw voor mij als dat hele begeleid spel dalk, zowel binnen als buiten. En er komt dan een map uit, die heb ik bijna klaar en vanaf volgend jaar is er gewoon een basis. En dan hebben wij nog op schoolniveau een lijst die wij kunnen afnemen: de SCOL. En naar aanleiding daarvan is het ook de bedoeling dat je je lessen in gaat vullen.

- *Oké. Even kijken hoor... Zelfcontrole? Controle over jouw emoties, wat vaak ook opwindend en frustratie geeft.*

Nou, dat was wel een heel goed voorbeeldje vandaag, het was zo druk vandaag! Nou, ik heb een nieuw kind, een observatiekind en die kan heel druk, heel beweeglijk zijn. En die ben ik nou aan het leren... Hij heeft gewoon heel veel structuur nodig... In het begin ging hij steeds over de rooie en dan was het gewoon echt afkappen. En nu bespreek ik het meer: "wat gebeurd hier nou? Kijk nou eens wat je doet: je gaat gewoon door, je luistert niet naar mij. Het lijkt me gewoon heel verstandig dat je even gaat zitten en gewoon rustig blijft en dan kunnen we dalk erover praten", dus dat was met hem wel heel erg van toepassing.

- **Ja, en gewetensvorming?**

Ja, dat is eigenlijk hier continue wel aan de orde. Dat is wat ik zeg: dat duwen dat trekken, storen met werken.

- *Ja, weten dat wat je doet niet goed is, hè...*

Ja, en tachtig procent is het niet handig dat ze het doen, want ze leiden allemaal kinderen daarmee af. Dus de kinderen dat het wel goed is dat ze elkaar wel helpen... We stimuleren ze om samen te werken, om ze te toch zoveel mogelijk leren: het kan ook gewoon heel fijn zijn samen. En het samenwerken, juist als dat goed gebeurd, ze daar mee complimenteren.

- **En agressie?**

Ja, nee... Dat valt op dit moment wel mee. Wel het aanraken van elkaar op een vervelende manier, weer het terugkoppelen, wat ik straks zei.

- *Eén kopje is 'Theory of Mind', dat betekent eigenlijk dat je weet dat andere mensen andere dingen denken en voelen dan jij. Als jij pijn hebt, dat een ander dat niet heeft en andersom. Werken jullie daaraan met de kinderen?*

Ja, wat ik zeg: wat jij leuk vindt, hoeft ik niet leuk te vinden. En soms bedenkt een kind iets en dan vind een ander dat echt niet interessant en dan wordt hij boos. En dat is ook wel een stukje autisme natuurlijk, wat in het hoofd zit, dat zit erin en de ander moet daar precies in meegaan. Dan worden ze gewoon heel boos als dat niet gebeurd. Dan moet je toch even samen overleggen, of je trekt gewoon ieder je eigen plan even. En soms probeer je wat te bemiddelen, van: "goh, ik vond het ook een leuk idee. Ga het eens proberen!". Dus dat is even zoeken... Dat ligt aan het kind, vind ik. En aan hoe zo'n kind zich hier op een dag beweegt.

- **En zelfstandigheid?** Gebruik je daar 'Een doos vol gevoelens' voor?

Nee, nee.

- Ik zie dat net een vraag overgeslagen heb, dat is de vraag: **hoe pas je 'Een doos vol gevoelens' aan, zodat het aansluit bij deze kinderen, kinderen met een ontwikkelingsachterstand?**

Nou, die 'Doos vol gevoelens' is niet zo ingewikkeld, hoor. Daar heb ik niet zo veel voor aan hoeven te passen. Ik zeg al: die is heel basaal: vier hoofdgevoelens, op zich kennen ze die alle vier wel. Op zich zullen ze die niet altijd herkennen bij zichzelf of herkennen bij de ander. Maar iedereen weet dat je boos kunt worden als iemand anders iets afpakt. En iedereen weet dat je blij wordt als er een verjaardag of een cadeautje of net wat is. En iedereen weet dat die bang is voor spinnen... Dus het wel ze alle vier heel goed benoemen. En het is niet altijd herkenbaar en ze zien het niet altijd en daarom is het gewoon heel veel kijken naar elkaar en naar de mimiek en het lichaam en de stem... Maar ik heb niet hoeven aan te passen eigenlijk. Ik doe wel heel veel visualiseren, door middel van een boek soms, dat je dan een verhaaltje had gebruikt, maar dat je dan zorgt dat er bij dat verhaal ook plaatjes zijn. Dus niet alleen maar een verhaal van Jip en Janneke, maar echt een verhaal...

- Een prentenboek?

Ja, waar de gezichtsuitdrukkingen wel heel duidelijk zichtbaar zijn. Dus wel het visualiseren. Dus eigenlijk elke les gebruik ik wel iets om te zien. Als is het soms maar het masker, van: "we gaan het hier nou..." ... Want soms had ik één gevoel, want in het begin heb ik de gevoelens apart behandeld, en daarna in twee en daarna door elkaar gehusseld. Want dan kun je ook alle materialen gebruiken, anders word je ook zo beperkt.

- Ja, oké. Mijn instelling wil graag weten van de methodieken die ik onderzoek, wat daar de effecten van zijn. Nou heb ik aan de ene kant dalijk de vraag wat je ervaart aan effecten in de groep. **Maar de eerste vraag is of je effecten meet.**

Nee, zo sterk heb ik dat niet gedaan. De stagiaire heeft dat wel gedaan vanuit haar... Als opdracht zijnde... Heeft ze twee kinderen... Daar is ook een handelingsplan uitgekomen, die hebben we ook daadwerkelijk gebruikt. We hebben twee keer per jaar een evaluatie: dan worden de kinderen geëvalueerd. Dus dat is ook echt gebruikt... Ik heb in die zin gemeten, ik zeg al: die combinatie van spelbegeleiding, observatie en dat. Maar ik heb niet alleen van 'Een doos vol gevoelens' op papier staan van: nou ik heb dat gezien. Nee.

- Maar hoe heb je die andere dingen wel gemeten dan? Of hoe heeft zij dat gemeten?

Met die observatielijst en dan die conclusies kunnen trekken. Bijvoorbeeld wat ik in het spel zie: of dingen wel of niet lukken.

- En als je dan het effect van 'Een doos vol gevoelens' gaat bekijken, dan gebruik je dus een observatielijst om de voortgang van het kind te meten?

Ja.

- Oké. Want de volgende vraag is: **welke effecten van 'Een doos vol gevoelens' ervaar je?** Wat heb jij ervaren sinds je 'Een doos vol gevoelens' gebruikt?

Ja, dat is weer een totale combinatie natuurlijk, ook van hoe je met alles omgaat en daar zit het dan weer in verweven. Ik vind het gewoon heel belangrijk ook dat kinderen naar elkaar kijken.

- Maar heb je dingen ervaren die beter zijn geworden sinds je 'Een doos vol gevoelens' gebruikt?

Jawel, ook... Er is eerder reactie. Ze herkennen eerder de dingen die ik bedoel, van: kijk eens: "oh nee, ik zie inderdaad geen blij gezicht", duidelijk. Ook als iemand niet fit is en stil is, dan vraag je er ook naar, van: "hoe gaat het? Nou jongens, ik merk dat X vandaag... Val die maar niet lastig!".

- Nu merk je meer begrip bij de kinderen doordat je die emoties benoemt?

Ja, het wordt gezien en vaak werkt het ook wel. Ja, dat merk ik wel.

- **Wat denk je dat je als werknemer nodig hebt om 'Een doos vol gevoelens' uit te kunnen voeren?**

Een stukje gezond verstand, ha ha. Meer niet, denk ik. Het is een hele duidelijke methode, het is een hele handelbare methode... En het is vooral inzicht hebben in: wat heb ik in de groep, wat voor kinderen heb ik, wat kan ik maken...

- Dus vooral inzicht in...

Van kinderen wel een stukje: weten wie je voor je hebt. Want het is goed om dingen te benoemen.

- **Wat heb je buiten zo'n methodiek nog meer nodig als werknemer om de sociaal-emotionele ontwikkeling te kunnen bevorderen?**

Uhm... Dat vind ik... Als ik op schoolniveau ga kijken: duidelijkheid. Ik ben hier zeven jaar geleden begonnen met werken en toen waren een aantal regels niet duidelijk, maar ze werden ook niet door iedereen gehandhaafd.

- *Je bedoelt de schoolregels dan? De schoolbrede regels?*

Ja, maar die hebben continu te maken met contact met elkaar, die regels.

- *Voor de kinderen dan?*

Ja, op schoolniveau ook wel. Ik merk dat we een aantal zaken... We hebben een cursus gehad en daar zijn gewoon dingen benoemd. En het is zo belangrijk dat een aantal dingen duidelijk zijn, ook nepvechten. Niet elk kind ervaart het nepvechten ook als nep, dus is dat beangstigend.

- *Dus je bedoeld dat je als leerkrachten eigenlijk allemaal dezelfde lijn moet trekken om de kinderen duidelijkheid...*

Ja, en niet denken: "ah, dat is nep, laat maar", want jij weet niet hoe dat kind zich voelt. Vechten is gewoon niet leuk, dat is geen positief iets.

- *Dus als je als team schoolbreed wil werken aan sociaal-emotionele ontwikkeling, dan begint het met regels?*

Absoluut.

- En wat heb je dan als werknemer naast die regels en naast die duidelijkheid nog meer nodig om aan die sociaal-emotionele ontwikkeling te kunnen werken?

Ja, dan kijk ik weer... Want dat is ook... Als ik kijk naar de buitensituatie: er moet voldoende veiligheid zijn voor de kinderen, we hebben ons surveilleerrooster al aangepast bijvoorbeeld. Dus we gaan toch met drie mensen buiten lopen in plaats van twee, we hebben de groepen al uit elkaar gehaald.

- *Wat bedoel je dan met wat je als werknemer nodig hebt?*

Een veilige plek, kinderen moeten zich veilig voelen... Er moet continuïteit zijn...

- *Maar is dat niet meer wat de kinderen nodig hebben?*

Ja, maar wij moeten de ruimte hebben om dat ook te bieden.

- *Dus dan heb je als werknemer ook vooral nodig dat je de mogelijkheid hebt om goed naar de kinderen te kijken, dus de tijd en dat...*

Ja.

- *Ik zie bij een aantal methodieken dat je de mogelijkheid hebt om een training te volgen. Is er bij jullie een training gevolgd?*

Nee. Ik zeg al, vanuit die pilotcursus is die bij mij gekomen.

- *Maar die pilotcursus... Was dat ook een soort training over hoe je de dingen kan gebruiken?*

Nee, het was geen training...

- *Of was het echt informatief?*

Ja, nou, om te onderzoeken. Kijken wie gaat wat doen en waar loop je tegenaan of wat is juist heel positief?

- *Oké. En hoe ga je nou al die kennis die je dit jaar opgedaan hebt, hè, over al die sociaal-emotionele ontwikkeling... Hoe ga je die actueel houden?*

Nou, wat ik afgelopen jaar gedaan heb is heel letterlijk die methode gebruiken. Nu wordt het voor mij een bronnenboek en dan heb ik gewoon wat meer dingen samen.

- *En je hebt die map gemaakt dan, hè?*

Ja, ik heb nou dus echt een map voor spel en sociaal-emotioneel, waarin wel mijn jaarplan komt en daar komt ook voor sommige kinderen een behandelingsplan. Dus nou wordt het van alles wat.

- *Maar bijvoorbeeld als jij nou volgend jaar een stagiaire krijgt, of een nieuwe werknemer, hoe gaat die kennis dan weer overgedragen worden?*

Naar de collega bedoel je?

- *Ja, naar je nieuwe collega...*

Nou, volgend jaar moet ik hem alleen doen, want ik heb wel een onderwijsassistent...

- *Maar hoe zorg je dat zij dan de dingen weet die jij nu ook weet?*

Oh zo... Ik moest even jouw vraag... Uh... Door samen te doen eerst ook, want ik denk dat het goed is om eerst samen te zien... En als dat blijkt dat het een haalbare zaak is, want ja, elke stagiaire is anders, hè... Dus dan is het gewoon even kijken, wat zijn de mogelijkheden en dan splits ik op.

- *Dus je gaat het aan haar voordoen en dan...*

Ja, eerst samen...

- *Wat vind je het voordeel van het gebruiken van 'Een doos vol gevoelens'? Je hebt net al een aantal dingen genoemd...*

Nou, eerst was hier niks, zal ik maar zeggen, als die 'Sociale talenten'...

- *Maar waarom zou jij die 'Doos vol gevoelens' aanbevelen aan anderen?*

Bij jonge kinderen? Omdat hij zo eenvoudig is, en juist daarom zo waardevol.

- *Ja, want als je mensen ergens van overtuigt, noem je juist de voordelen, hè? Daarom stel ik de vraag even zo.*

Ja, hij is gewoon zo eenvoudig, ook voor de kinderen... Want je bent continu met hetzelfde bezig, maar steeds op een andere manier. Maar elke keer komen weer die vier gevoelens terug. Dus het is heel veel herhaling, maar op een andere manier. Maar dat is hier juist zo positief.

- *Ja, dat is juist fijn?*

Ja, voor deze school is dat juist heel erg fijn. Ik kan me voorstellen op een school waar dingen wat makkelijker lopen, dat je er eerder mee klaar bent, dat kan ik me best wel voorstellen. Maar hier was hij perfect.

- *Ja, want je gaf straks ook aan: het is heel basaal, heel eenvoudig, maar je zei ook: je kan er lang mee vooruit en de materialen zijn duidelijk en de opdrachten zijn duidelijk.*

Ja, het is echt een makkelijke methode, daar kun je gewoon mee beginnen. Als je inderdaad je even inleest en je gebruikt je eigen dingen een beetje, dan kun je een hele tijd vooruit. Maar er blijven nu vier kinderen hier en ik ga niet nog een keer allemaal hetzelfde doen.

- *Nee, dat snap ik. En wat vind je het nadeel van 'Een doos vol gevoelens'?*

Op een gegeven moment ben je uitgeput. De eenvoud is ook meteen het minpunt.

- *Ja. Wat vind je het voordeel van het gebruiken van een methodiek in het algemeen?*

Een stukje basis, een stukje leerlijn... Weten waar je naar toe wilt werken, ja... Een stukje houvast. En ook gewoon de doelen die je hebt, hè.

- *En het nadeel van het werken met een methodiek?*

Ja, weet je. Als ik kijk naar het begin toen ik hier werkte, toen volgde ik alles van de methode klakkeloos. Een aantal zaken doe je nog natuurlijk, met rekenen en taal, maar op een gegeven moment heb je ook een stukje ervaring en dan worden het meer bronnenboeken.

- *Maar dat klakkeloos volgen is een nadeel dan?*

Nee, maar je hebt die ervaring niet. Een beginnende leerkracht zal de eerste twee jaar wel ongeveer doen wat er staat. Terwijl nou bedenk je af en toe totaal iets anders.

- *Dus je gebruikt het meer, zoals jij zegt, als bron en dan...*

Ja, terwijl in het begin ga je echt letterlijk de opdrachten pakken. Terwijl op een gegeven moment doe je hetzelfde, maar in een ander jasje.

- *Ja. Dus het nadeel van het gebruik van een methodiek is dat je, als je geen ervaring hebt, dat je dan hem vaak letterlijk volgt?*

Nee, dat is geen nadeel, dat geeft jou houvast. En dat heb je nodig als beginnende, denk ik, waar je ook gaat werken. Dat je weet wat je moet doen. Maar op een gegeven moment heb je wel die ervaringen en dan kan je daarmee gaan stoeien. En dat vind ik het leuke en dat heb ik met deze ook.

- *Maar zijn er dan wel nadelen aan het werken met methodieken?*

Nee, in principe niet.

- *Je vindt een methodiek gebruiken eigenlijk gewoon heel positief?*

Ja, mits dat je niet slaafs wordt aan een methodiek.

- *Wat bedoel je daarmee?*

Als je alleen maar vanuit een methodiek kunt werken, dat zou heel jammer zijn. Als je niet die creativiteit hebt om dingen soms net wat anders te buigen en het daarom ook juist aantrekkelijk te maken.

- *We hebben mijn vragen gehad. Je hebt super veel verteld, bedankt voor alle informatie!*

‘Een doos vol gevoelens’ - Interview 7

- Ik heb een vragenlijst meegenomen, maar ik denk dat het het beste is als ik eerst vertel over mijn onderzoek, dat jij dan iets vertelt over jouw klas en dat we daarna pas hiernaar gaan kijken.

Oké.

- Ik studeer Pedagogiek in Tilburg op de Fontys, ik ben nu laatstejaars. Ik heb stage gelopen, afgelopen jaar, bij een kindercentrum in Den Bosch van Stichting Cello. Dat is daar een grote organisatie voor zorg aan verstandelijk beperkte kinderen en volwassenen. Het kindercentrum is echt voor kinderen van 0 tot 18 jaar. Ik heb stage gelopen op een groep van 3,5 tot 5 jaar, dat waren kinderen met een licht verstandelijke beperking of ontwikkelingsachterstand. Ze blijven een jaar, anderhalf jaar, meestal bij ons. En als ze 5 zijn, stromen ze door naar een vorm van onderwijs, vaak speciaal onderwijs of speciaal basisonderwijs. Wij bereiden de kinderen voor op school, door sowieso beeldvorming van het kind. En daarnaast doen we heel veel schoolse activiteiten, net als in het kringetje, samen fruit eten, knutselen, ontwikkelingsmateriaal, eigenlijk een beetje de gebruikelijke dingen...

Mijn afstudeeropdracht is gelinkt aan mijn stage. Daarvoor heb ik mijn collega's op de groep gevraagd, van: "wat zouden jullie nog graag willen weten?". Toen gaven zij aan dat zij meer wilden weten van het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen. Het wordt natuurlijk wel gedaan, maar het is niet theoretisch onderbouwd en ze hebben geen speciale materialen daarvoor. Ik ben daar vervolgens ingedoken en ik heb aan de ene kant een literatuuronderzoek gedaan en deze interviews zijn voor mijn praktijkonderzoek. Want ik ben in de literatuur een aantal methodieken tegen gekomen waarvan ik denk die misschien wel, op hun eigen manier waardevol zouden kunnen zijn voor De Elzengaard, voor het kindercentrum. 'Een doos vol gevoelens' is daar één van, waarover ik dus interviews afneem. En daarom ben ik hier. Is dat duidelijk?

Ja, ja.

- **Dus ik zou graag willen weten wat voor klas je hebt...**

Ik heb dertien kinderen in de klas, dat zijn externe kinderen, dus die gewoon de hele dag naar school gaan en met de taxi naar huis. En van de dagopvang en kinderen van de dag- en nachtopvang. Die combinatie zit in de groep. En de leeftijd is van 4 tot 7.

- **Dus dat is heel breed?**

Heel breed, ja.

- **En zijn het allemaal kinderen met een verstandelijke beperking?**

Nee, nee hoor. Het zijn vooral kinderen die thuis of hier op school... Met cluster 4 indicatie, hè. Dus met gedragsproblemen... Problemen thuis... PDD-NOS, ADHD, oppositioneel gedrag, ja... Het varieert heel erg.

- **En dat zijn helemaal geen kinderen met een verstandelijke beperking of wel enkele?**

Nou, het kan voorkomen dat je dus ontdekt dat een kind verstandelijk dus heel zwak is. Maar ze hebben niet echt een verstandelijke beperking. Maar het kan wel eens gebeuren.

- **Oké. Je gebruikt dus in de klas 'Een doos vol gevoelens'... Weet je waarom er voor gekozen is binnen deze school om die aan te schaffen?**

Waarom is die gekozen, oh jee, dat is een goede vraag. Dat weet ik niet. Want we hebben hem al lang hoor, al jaren. Ook echt om iets aan die sociaal-emotionele vorming te doen, hè.

- **Gebruiken jullie verder nog andere methodieken?**

Ja, we hebben een dramadocente, hè. Die doet gewoon heel veel aan sociaal-emotionele vorming en zelf doe je dus al heel veel, maar niet vanuit de methode of zo. Maar nu met die doos, dan werk je dus toch wel veel... Vind ik wel heel gericht.

- **En verder op andere gebieden, werken jullie daar nog met methoden?**

Ja, wij... Ik weet niet precies wat ze hier, uh... De SEO, sociaal-emotionele ontwikkeling. Ik weet niet precies hoe het heet, maar ze werken hier ook met een SEO-methode. Ik weet niet precies hoe het heet, want ik zit in de kleuterbouw en dat is anders dan in de middenbouw.

- **Ja, dus jullie hebben verder geen andere methoden?**

Nee, nee. Nou wij hebben dus die dramadocente op dinsdag en daarnaast gebruik ik dus die 'Doos vol gevoelens'. We hebben het toen wel in een bespreking daarover gehad dat het goed is als juist die dramadocente de doos heel intensief gebruikt. En dat heeft ze wel een tijdje gedaan, maar dan wil ze natuurlijk toch weer haar eigen dingen daarin hebben...

- *Maar komt ze dan bij jullie in de klas, of...?*

Met de hele klas in een aparte ruimte, werkt zij. Maar ik vind het zelf gewoon heel erg leuk, die doos, dus ik gebruik die zelf heel veel. Dit jaar heb ik hem wel minder gebruikt, moet ik eerlijk zeggen, omdat ik minder ben gaan werken... Dan doe je weer anderen dingen... Maar als ik hem gebruik... Ik vind het wel heel leuk om ermee te werken.

- *Ja, en in wat voor dingen in het dagprogramma gebruik je hem dan?*

Ja, dan begin ik er altijd in de ochtend mee. En dan heel gevarieerd, de ene keer kom ik zelf met een verhaaltje...

- *Maar dan bijvoorbeeld in de kring, of...?*

Ja, in de kring.

- *Ja, dat bedoel ik met activiteiten, hè. Dus welke delen van het dagprogramma dat je hem...*

Ja, echt in de kring, met z'n allen. En je kunt hem ook apart gebruiken natuurlijk. Maar ik heb hem altijd in de kring gebruikt met alle kinderen. Ja, ze vinden het... Oh, dat komt misschien straks nog.

- *En welke materialen uit de doos gebruik je daarbij?*

Uit de doos? Ja, alles. De grote platen, de maskers, de situatiekaartjes, de huisjes, ja.

- *Maar bijvoorbeeld ook die draaischijf en die poppetjes?*

Ja, ja. Ik gebruik eigenlijk alles.

- *Hartstikke goed...*

Ja, dat is de variatie een beetje, hè, die je erin kunt brengen. Maar het ligt eigenlijk hoofdzakelijk een beetje aan de kinderen, zo van: wat ze op dat moment nodig hebben of wat ze op dat moment voelen.

- *Want hoe pas je de materialen van 'Een doos vol gevoelens' aan voor jouw doelgroep, zodat het goed past?*

Uhm... Ja, ik kijk eigenlijk een beetje wat er leeft in de groep. Als ik bijvoorbeeld zie dat de kinderen heel veel aan het ruzie maken, of ze pakken veel van elkaar af, of ze zijn juist heel blij, of er is een kind heel verdrietig. Dan kan het wel eens zijn dat ik er zelf een kaartje uit pak en dan lees ik het voor... Of dan speel ik het na, dan speel ik het met de kinderen en hoe kan het anders? Dan spelen we het weer. Zo kan ik het doen. Maar het kan ook zijn dat ik een kind laat kiezen, zo van: die mag of draaien, of die mag een masker opzetten van: "hoe voel je je vandaag?".

- *En zijn er dan specifieke dingen waar je rekening mee houdt, omdat je met dit soort kinderen werkt?*

Ja, specifiek, ja... Het gaat sowieso al veel langzamer. Je moet gewoon heel duidelijk zijn... Net als de verhaaltjes zijn op zich prima voor onze school, hè: het zijn hele korte verhaaltjes, die zijn wel heel duidelijk. En één ding tegelijk... Ik haal op het moment dat ik ermee werk, herhaal ik de dingen ook, hè... Dus laten we het nog eens naspelen, of... Het hangt heel veel van de groep af op dat moment, hè. Van hoe ze zich voelen of waar ze mee bezig zijn... En dat vind ik juist het leuke van die doos, je kunt heel erg er op inspelen. Want kinderen vinden het zelf ook heel leuk van: bijvoorbeeld het zonnetje van de dag, die mag dan een masker uitkiezen. Hoe voel jij je nu? Of hoe voelde jij je gisteren? En dan zetten ze het masker op en dat vinden ze helemaal geweldig. En dan gaan we erover praten, en dan beginnen andere kinderen ook van: "oh, ik ben ook wel eens verdrietig". Er komt wel heel veel uit, vind ik. En het aller leukste vinden ze eigenlijk als ik het verhaaltje speel, hè. Dan ga ik echt naspelen... Dat vinden ze helemaal geweldig. Vooral het ruzie maken is natuurlijk... De juf maakt ruzie... Ja, dus de mogelijkheden zijn talrijk. Ja, heel wisselend.

- *Oké. Ik heb voor mijn literatuuronderzoek de sociaal-emotionele ontwikkeling bekeken. Daarbij heb ik een aantal kopjes gebruikt en die zou ik graag na willen gaan, om te kijken of je deze delen van de sociaal-emotionele ontwikkeling, of dat je die bevordert met de materialen uit 'Een doos vol gevoelens'.*

Ja.

- *De eerste is een eigen identiteit en het besef van: ik ben iemand. Gebruik je daar 'Een doos vol gevoelens' voor?*

Ik ben iemand. Ja, ja, die verhaaltjes komen er ook in voor, hè.

- *Ja, dus vooral die situatiekaartjes dan?*

Ja, die situatiekaartjes.

- *En hoe?*

Ja, ik ben iemand. Dat komt in die verhaaltjes heel sterk naar voren, vind ik.

- *Oké, en zelfstandigheid?*

Zelfstandigheid, oh jee... Dat zou ik zo niet weten. Ik zou de verhaaltjes uit de doos erbij moeten halen, want er zit wel heel veel in, hoor.

- *Ja, ik denk in principe dat je de verhaaltjes die je gebruikt, dat je die nog wel terug kan halen.*

Ja, een beetje. Zit daar zelfstandigheid in? Ja, ook wel natuurlijk. Want er zit een verhaaltje in dat een kind valt en een ander kind loopt daar gewoon overheen en die gaat weer weg. Wat zou je dan anders kunnen doen? Helpen? Of hulp halen... Misschien moet je dat zelfstandig doen, maar wat versta je precies onder zelfstandigheid?

- *Ja, ik heb helpen ook erbij staan, dus misschien valt het dan meer onder helpen. Zelfstandigheid is een stukje zelfstandigheidsbevordering. Dus zelf dingen kunnen... Dingen kunnen doen of dingen kunnen oplossen.*

Volgens mij zit het er ook in.

- *Ja, maar gebruik je het daarvoor? Gebruik je het bij jullie...*

Nou, nee. Vooral eigenlijk hoe ze zich voelen op dat moment. Dat staat wel bovenaan hoor.

- *Nou, daar komen we dalk nog wel op. **En beschrijving van zichzelf?** Dat je bijvoorbeeld zegt: "ik ben Marjolein en ik kan heel goed voetballen", dat is een beetje beschrijving van jezelf. Dat je weet wie je bent, hoe je eruit ziet, wat je leuk vindt. Een stukje persoonlijkheid misschien al wel, voor zover dat dat mogelijk is, hè...*

Ja, volgens mij zit dat er allemaal wel in.

- *Ja, maar hoe gebruik je dat?*

Ja, maar hoe gebruik je dat dan... Soms laat ik ze ook wel eens gewoon een kaartje trekken, hè, uit die vier doosjes. Nou: "uit welk doosje wil je een kaartje hebben?" En dan trekken ze er één uit en dan begin ik daarmee. Maar dan is het uit toeval.

- *Dat is meer wat er komt, zeg maar?*

Ja, dat is meer omdat iemand iets kiest. Zo kun je het ook gebruiken...

- *En **het verschil tussen jongen en meisje**, gebruik je daar 'Een doos vol gevoelens' voor?*

Nee, niet echt specifiek daarvoor.

- *Nee, aan de wensen en eisen van de omgeving voldoen, dat noemen ze **socialisering**. Dat je bijvoorbeeld ook regels weet en je daaraan kan houden. Gebruik je daar 'Een doos vol gevoelens' voor?*

Ja, als er weer zo'n verhaaltje komt, dan ga je dat vanzelf... Dat is het verhaaltje, maar je plaatst het terug in de situatie zoals die op dat moment in de klas is. Van: "gebeurt dit ook in de klas?" of "zie je dit wel eens bij ons in de klas?" of "hoe zou je dat doen?". Ik koppel het wel altijd terug, ja, van: "hé, hoe gaat dat hier? Pakken jullie ook wel eens iets af?". Dat is heel grappig als ze ruzie maken ook, "oh, jullie maken ruzie!". En je speelt dat dan na, dan hebben ze er nog geen idee van dat hun dat zelf dat ook vaak doen, natuurlijk. Als je dan naderhand zegt: "zien jullie dit ook wel eens in de klas?" of "wie heeft er wel eens ruzie?" dan komt er echt veel los hoor. Echt heel leuk.

- *Ja, oké. Het volgende kopje is: **'Theory of Mind'**, zo noemen ze dat in de literatuur en betekent dat je weet dat je gedachten en gevoelens hebt, maar dat je weet dat iemand anders iets anders kan denken en voelen dan jij op hetzelfde moment.*

Ja, wij hebben ToM-training hier op school.

- *Ja, en doe je daar met 'Een doos vol gevoelens' ook iets voor?*

Ook weer aan de hand van de verhaaltjes, maar het is wel heel erg moeilijk. Ze kunnen zich nauwelijks inleven in die ander.

- *Oké, en hoe probeer je dat te stimuleren?*

Dat ze zich inleven door ook weer het verhaaltje spelen en: "hoe kan het anders?". En waarom...

- *Gedragsalternatieven geven?*

Ja, ja.

- ***En empathie?** Meeleven met elkaar?*

Ja, moeilijk. Dat komt heel makkelijk naar voren bij verdrietig zijn, want dan is het gauw zielig en erg. Daar komt het ook wel naar voren. En blij zijn, ja het is meer met elkaar blij zijn. Het is vooral bij verdrietig zijn dan is het gauw allemaal zielig en...

- *En wat voor activiteiten heb je dan?*

Ook dan die kaartjes. Het komt veel op de kaartjes terecht. Of het masker... Ik zet zelf het masker op, van: "ik ben zo verdrietig vandaag, wat zou er aan de hand kunnen zijn? Wie is er wel eens meer verdrietig?" zo hè. Hele gesprekken... We krijgen steeds heel veel gesprekjes.

- Ja, bij ons in dat verbale nog wel heel moeilijk, denk ik. Maar... Ja, **helpen** hebben we het net al over gehad, hè. Als bijvoorbeeld iemand valt. **En delen met elkaar?** Doen jullie daar iets aan met 'Een doos vol gevoelens'?

Ja, ook al, ja.

- En wat voor dingen?

Ja, dat kies je vaak wel gericht, van... Als ze daar moeite mee hebben, dan kies ik een verhaaltje eruit dat iets met delen te maken heeft en dan ga ik dat ook voorlezen en naspelen.

- Oké. **En spelen met elkaar?**

Ja, ook hetzelfde. Het zijn echt situaties die je gericht kan pakken...

- En terugkoppelt naar hun...

Ja, terugkoppelt naar hun dagelijkse situatie.

- Ja. **En emoties beleven:** als ze zelf een emotie hebben?

Om dan direct 'Een doos vol gevoelens' te pakken...? Dat kan wel, maar dat heb ik nooit direct zo gedaan, eigenlijk.

- En als er in zo'n kringgesprek gevoelens naar boven komen. Hoe ga je dan om met het emoties beleven, benoemen, herkennen?

Praten, hè. "Wat voel je dan? En waar voel je dat dan? In je hoofdje, of in je buik? Hoe voelt het dan? Is het een fijn gevoel?". Ja, toch wel veel gesprekjes. Maar ook weer heel vaak van: "hoe loop je dan? Kun je aan iemand zien dat die verdrietig is, of boos, of blij?"

- Dus de hele lichaamshouding?

Ja, lichaamstaal, lichaamshouding... Zeer zeker ja, dat eigenlijk vooral. Bij ieder verhaal wat je speelt, is het van: "kun je dat ook zien?"

- Ja, dat is mijn volgende puntje: bij anderen **gezichtsuitdrukkingen en emoties herkennen**. En dan laat jij het als voorbeeld zien?

Ja, dan begin ik meestal zo. Ik kan dan door de klas lopen en heel somber kijken. Of boos zijn... En dan aan de kinderen vragen: "wat zien jullie?". Vooral benoemen... Het fronsen, mijn mond staat een beetje zo en je houding... En anders lopen. Dat laat ik ze dan benoemen: "wat zie je aan mij?".

- En kunnen ze dat dan bij andere kinderen ook herkennen?

Ja, op die momenten wel, dan herkennen ze het allemaal wel. Maar in de dagelijkse praktijk... Daar zijn ze ook nog wel jong voor, hè. Dan is het moeilijk om te herkennen. Dan is het toch meteen direct reageren. En dan verwijst ik wel eens, van: "goh, weet je nog... Ik heb ooit een verhaaltje gedaan en dan ging daar en daar over...". En sommige kinderen die weten het dan nog wel, maar de meesten eigenlijk helemaal niet.

- Die kunnen dan niet terug halen?

Nee, dan is het alweer een tijd geleden en er komen weer andere dingen. Maar de oudste kleuters wel, die hebben zoiets van: "oh ja, dat verhaaltje... Toen was jij dat en dat". Die weten dat wel, ja.

- Oké. **En zelfcontrole?** Controle over je opwindings... Of frustratie... Of...

Nee, daar gebruik ik het niet direct voor denk ik. Maar ook weer verhaaltjes... Dat een kind boos is en die pakt dan iets en die gooit. "Hoe zou je dat anders kunnen doen?" En: "gebeurt dat in de klas ook?". En dan komt er wel: "ja, ik was een keertje boos en toen heb ik stoelen omgegooid, en... Dan herkennen ze het wel weer goed. Maar ik denk dat het gewoon ook heel goed is dat ze in aanraking komen met... Je bent er zo gericht mee bezig dan en zo bewust... En je haalt het dan ooit weer eens terug in een situatie... En soms blijft er wel iets hangen natuurlijk, hè. "Oh, dat heb ik wel eens ooit gehoord of gezien". Vooral die lichaamsuitdrukkingen, om die van elkaar te zien, dat vind ik wel een heel goed ding, hè. Je kunt ook zien dat een kind verdrietig is, of boos is, of... Of geen contact wil of juist wel, hè. En daar hebben ze sowieso wel heel veel moeite mee, want ze gaan het liefst overal dwars doorheen. Maar je kunt het zien aan iemand. En dat zijn gewoon heel moeilijke dingen, hè, heel moeilijk. Maar dat vind ik zelf dus wel hele belangrijke dingen: dat je dingen kunt zien van elkaar. Dat dat juist heel leuk is en dat je daar ook iets mee kan doen. Maar dat is ver van mijn bed...

- Ja, vooral dat "er iets mee doen", dat is dan die volgende stap?

Ja, maar überhaupt dat je dat kan zien aan iemand dat die blij is, of verdrietig, of... Nee...

- Oké. **En gewetensvorming?** Werk je daar met de kinderen aan?

Ja, dat is ook met die verhaaltjes, van: "hoe kan het anders?" hè... Of: "hoe voelt het kind zich? Is het dan goed? En hoe zou je het anders kunnen doen? Of kun je het anders doen?". Ja, ze kunnen dat soort

dingen... Dat is toch wel grappig... Naar aanleiding van zo'n verhaaltje best wel zeggen, hoor. "Dat is niet goed en je mag niet afpakken en slaan mag niet". Ja, vaak naderhand: zijn ze met elkaar aan het werken en dan pakken ze ook dingen af.

- *Maar ze weten wel wat de regels zijn?*

En dan zeg ik: "weet je nog? We hebben vanmorgen nog een verhaaltje gedaan?", "oh, ja, ja, afpakken mag niet...". Ja, ik vind het leuke er gewoon van dat er heel direct en heel bewust mee bezig bent. En heel spelenderwijs.

- *Ja, dat komt straks ook nog wel terug. We hebben nog een paar kopjes: **agressie?** Als een kind agressief gedrag laat zien?*

Ja, de verhaaltjes...

- *Ja, ook wel? **En weerbaarheid?** Dat is juist als je niet zo goed voor jezelf op kan komen... Gebruik je daar ook situaties van?*

Uhm... Dat zal er beslist inzitten, maar... Volgens mij zit het er allemaal in...

- *Ja. En de laatste is: **omgang met elkaar**. Daar hebben de vorige kopjes ook wat mee te maken.*

Ja, dat staat er allemaal in.

- *Oké, dan hebben we het lijstje gehad. Mijn instelling wil graag weten welke effecten het gebruik van deze methodiek heeft. Daarom vraag ik ook aan de mensen die hem gebruiken of ze het effect meten? Ik wil én weten wat je meet én weten wat je ervaart. **Ik wil eerst weten welke effecten je meet?***

Echt bewust op papier meten bedoel je? Of daar een lijn in ziet? Nee, dat heb ik nooit gedaan. Dat zou wel een goed ding zijn, denk ik. En dan zou je een speciale... Meetapparaat of meetpapier moeten hebben?

- *Ja, dan zou je een meetinstrument moeten hebben... **En welke effecten van het gebruik van 'Een doos vol gevoelens' ervaar jij zelf in jouw klas?***

Het effect van 'Een doos vol gevoelens'... Ja, dat ze zich bewust zijn van wat ze aan het doen zijn. Dat ze een stukje lichaamsbesef krijgen en die emotie ook, hè... Het gevoel... Van: "wat voel je nou echt in je lichaam, hè, als je echt boos bent en blij?". En die situatie vooral ook benoemen, van: "hoe is dat bij jou? En hoe is dat bij een ander kindje?"

- *Ja, en merk je dan dat er in de klas dingen veranderen sinds dat jij bezig bent met 'Een doos vol gevoelens'?*

Ja, dan zou ik hem echt iedere week heel gericht moeten gebruiken en dat heb ik dus niet gedaan. Ik denk dat als je hem iedere week gebruikt, dat je daar effect van zult zien, ja, absoluut.

- *Want zijn er bijvoorbeeld momenten dat je merkt dat kinderen dingen terugkoppelen die jij met 'Een doos vol gevoelens' hebt gedaan?*

Ja, vooral als je die verhaaltjes nagespeeld hebt en dan gebeurd er iets... Vaak blijft dat het meeste bij. Gewoon het laten zien, het ervaren...

- *En hoe merk je dat aan hen? Dat het hen bijgebleven is?*

Uh... "Dat mag je niet doen!" of "hé, hij kijkt nu net zo blij als toen bij dat kindje van het plaatje!". Maar dat zou dan in de loop van die dag moeten gebeuren. De volgende dag of in de loop van de week wordt het al minder, denk ik.

- *Ja, ja.*

Maar ik heb wel eens periodes gehad dat ik die plaatjes gewoon ook lang op tafel liet staan, hè...

- *Dat ze gewoon in de klas aanwezig zijn?*

Ja, dat ze gewoon lang in de klas aanwezig zijn.

- *En werkt dat beter?*

Ja, absoluut. Want zo gauw als het weg is, is het voor hun eigenlijk ook weg. En nou is het visueel en dan zien ze het weer en dan: "oh ja, die was boos". Of dat stampvoeten, dat herkennen ze dan wel weer. Maar dan moeten ze het wel weer zien, anders is het snel weg.

- *Oké. **Wat denk je dat een werknemer, in jullie geval een leerkracht, nodig heeft om 'Een doos vol gevoelens' uit te kunnen voeren?***

Wat een leerkracht nodig heeft...?

- *Heb je iets nodig om...*

Ik vind hem zelf heel makkelijk. Het spreekt voor zich, tenminste dat vind ik, hoor. Ik vind het een hele makkelijke doos en ja...

- *Iedereen kan hem zo gebruiken?*

Ja, dat denk ik, ja.

- Ja, oké.

Tenminste... Ik heb er geen studie voor hoeven te volgen, ha ha. Ik heb hem zo kunnen gebruiken.

- Oké. **Als je als leerkracht in jouw klas aan de slag wil met die sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen. Wat heb je dan nodig, zelf, om dat te kunnen doen?**

Ja, dan moet je natuurlijk de ontwikkeling van het kind door en door kennen.

- Want?

Ja, je moet wel een beetje weten wat een kind van 4 kan, dat je zo'n kind niet overvraagd. En wat een kind voelt en denkt. Dat moet je wel weten. In grote lijnen in ieder geval.

- Nog andere dingen die je nodig hebt om daarmee aan de slag te kunnen gaan?

Ja, zelf kunnen improviseren en inspelen op de kinderen. En een beetje aanvoelen wat een kind nodig heeft. En het doel wat je wil bereiken, sowieso... Voordat je begint is het wel van: wat wil ik ermee? En zelf plezier erin hebben om het te doen, dat is ook belangrijk, denk ik.

- Ja, dat klopt. Uhm... Bij een aantal methodieken heb ik gezien dat je er een training voor kan volgen.

Heb je hier een training voor gevolgd?

Uhm... Wat hebben wij toch ooit gedaan... Even kijken... Ja, die nieuwe methode is toen aangeschaft, daar hebben we uitleg over gehad. Maar echt een training hebben wij nooit gedaan.

- Nee... En voor 'Een doos vol gevoelens' zelf?

Nee, daar hoeft je geen training voor te volgen, denk ik.

- **En hoe wordt de kennis van de methode bij jullie actueel gehouden?**

Deze methode? Die 'Doos vol gevoelens'?

- Ja.

We gebruiken hem dus voor de onderbouw en de orthopedagoog en psychologisch assistente gebruiken hem ook.

- Ja, en hebben jullie daarin overleg met elkaar?

Nee, hij staat gewoon centraal en iedereen kan hem gewoon pakken wanneer hij wil. En sommigen gebruiken hem één of twee weken. Die hebben hem echt in de klas staan, omdat ze een bepaald doel hebben. Zo tussendoor wordt hij wel eens gebruikt.

- Maar jullie stemmen dus met elkaar niet af, of je wisselt geen ervaringen uit of zo?

Nee, nee. Iedereen doet eigenlijk zijn eigen ding.

- En als het gaat om de sociaal-emotionele ontwikkeling? Heb je daarin in jouw team overleg?

Ja... Daar doen we ook weer te weinig aan, eigenlijk, ja. Je hebt het er met elkaar wel eens over, maar het is niet vast van: nu gaan we het erover hebben en wat doen we daarmee... Nee.

- Oké. Uhm... **Wat vind je het voordeel van het gebruiken van 'Een doos vol gevoelens'?**

Ja, dat je het gewoon zo maar ineens kunt pakken. Er gebeurt iets en je pakt de doos en je kan er iets mee doen.

- Ja, dus dat is dan inspelen op de situatie?

Je hoeft niet ellenlange verhalen door te lezen of van: wat moet ik nou doen, of dit of dat. Je kunt het gewoon meteen gebruiken.

- En dat komt door de materialen die er dan in zitten?

Ja, door de materialen sowieso die erin zitten. En het is meteen duidelijk en goed te hanteren.

Makkelijk... Als de kinderen een kaartje eruit trekken en ik lees het, dan weet ik eigenlijk van tevoren nog niet hoe of wat, maar dan weet je eigenlijk wel meteen wat je moet doen. Als ik hem zo gebruik, hè, tenminste.

- Zijn er nog andere voordelen aan 'Een doos vol gevoelens'?

Ja, je ruimt hem makkelijk op, alles past netjes in elkaar. Het is overzichtelijk...

- En de materialen zelf?

Ja, zijn goed te hanteren, duidelijk... Spreken wel aan bij de kinderen. De bruine kant van de maskers vinden sommige kinderen een beetje eng. Dat is meer: "oh ben je nou zwarte piet?", weet je niet. Dan draai je hem om, hè? En het hoeft niet hè, je hoeft geen masker op. Je dwingt niks af, het is zo spelenderwijs... Kan je hem gebruiken.

- Ja, ja, oké. **En wat vind je het nadeel van 'Een doos vol gevoelens'?**

Het nadeel... (stilt) Nee, ik vind er eigenlijk geen nadelen aan zitten.

- En als je kijkt naar het gebruiken van een methodiek in het algemeen, niet specifiek 'Een doos vol gevoelens', maar gewoon het werken met een methodiek... Wat vind je daar een voordeel van?

Voor sociaal-emotionele vorming, of wat bedoel je?

- Nee, dat mag alles zijn...

Hoe bedoel je dat precies dan?

- Nou, je hebt natuurlijk voor scholen sowieso methodieken, ook voor taal en rekenen en alles...

Ja, dat hebben we nauwelijks, hè, in de onderbouw...

- Maar uhm... Die vraag komt eigenlijk vanuit, uhm... Dat ze in mijn instelling ook hebben gevraagd van: wij weten niet in hoeverre we wel met methodieken willen werken. Dus mijn vraag dan, aan scholen en instelling, is: wat vind je het voor- en het nadeel van het werken met een methodiek? Dus eerst: wat is het voor- en nadeel van 'Een doos vol gevoelens', maar daarnaast ook het werken met het werken van een methodiek in het algemeen. Wat vind je daar fijn aan en wat vind je daar niet fijn aan?

Ja, ik werk nooit met methodes. Ja, met thema's, maar...

- Dus je kan er eigenlijk niet zo veel over zeggen?

Nee, ik kan er niet veel over zeggen. Ik vind wel die methode 'Een doos vol gevoelens' is gewoon makkelijk te pakken.

- Ja, oké. Dat waren mijn vragen al!

Zo, heb je er niet meer, ha ha.

- Als je nou terug denkt aan het onderwerp, wat ik in het begin vertelde, de sociaal-emotionele ontwikkeling en dan specifiek het gebruik van 'Een doos vol gevoelens' daarin, **heb je dan iets gemist in mijn vragenlijst?**

Uhm...

- Misschien dat je iets had verwacht dat ik dat zou vragen. Of dat je iets niet hebt kunnen vertellen?

Nee, er staat alles wel in: natuurlijk over de doos zelf en over leerkrachten, over de kinderen, de activiteiten, de werkwijze. Ja... Ik vond het heel duidelijk. Nee, volgens mij heb je er gewoon alles in zitten...

- Oké, dan hebben we het denk ik.

Ik denk ook zelf: ik zou hem meer gebruiken als we geen dramadocente zouden hebben, denk ik. Want nou staat die drama er al ingepland op dinsdag en dan ga je toch die woensdag iets anders doen, of die donderdag, of die vrijdag, hè.

- Omdat je weet dat zij er dan ook mee bezig is?

Ja, en ook met sociaal-emotionele vorming, dan wel niet met die doos... Ik gebruik hem eigenlijk puur omdat ik hem zelf zo leuk vind. Ik vind het echt heel erg leuk. En ik doe het nou ook echt te weinig, dat vind ik best jammer, want de kinderen zijn... Ik vind ook echt de aandacht van de kinderen, hè, dat is echt waar. Je hebt er dan dertien in de klas en dan is het gewoon hartstikke moeilijk dat ze echt de aandacht op moeten brengen, hè... Voor iets, voor een taalactiviteit... Maar met die 'Doos vol gevoelens' vinden altijd leuk!

- Dus dat spreekt ze heel erg aan?

Ook een beetje spanning erin en die doos die dicht zit. Nou de gleufjes vinden ze heel leuk. Dan doe ik wel eens verhaaltjes voorlezen en: "waar past die dan in?".

- Ja, want hoe gebruik jij dan die draaischijf?

Ja, dan vertel ik eerst wat erin staat en dat je dan zelf niet mag kiezen, maar dat die wijzer kiest. En door te draaien komt die dan vanzelf ergens op. Daar gaan we het dan over hebben.

- Ja, ja.

Dus dat is één van de mogelijkheden.

- En die kleine poppetjes?

Ja, die iets minder. Die zet ik wel neer en daar spelen ze wel eens mee. Daar spelen ze wel eens mee, als ze dan op de kijktafel... En dan gaan ze wat bouwen en dan zet ik er eens een paar van de poppetjes bij. Eén die boos is of die blij is aan die kant, weet je... En ze pakken dan zo'n poppetje en daar zijn ze dan mee aan het praten en doen. Dat vinden ze echt heel leuk. Het is jammer dat ik het eigenlijk zo weinig doe, nu heb ik er alweer meteen weer zin in. Ik vind het zelf echt heel leuk. Omdat het ook zo kort is en zo hè, korte verhaaltjes.

- Ja, ja. (stilte) Ik wil je bedanken voor je medewerking aan dit interview!

‘Een doos vol gevoelens’ - Interview 8 - Herman Broeren

- Ik studeer Pedagogiek op de Fontys en ik heb stage gelopen bij een kindercentrum in Den Bosch, van Cello. En Cello is een grote stichting in de regio 's Hertogenbosch voor verstandelijk beperkte mensen, dus zowel kinderen als volwassenen. Het kindercentrum waar ik stage heb gelopen is echt van 0 tot 18 jaar, en daarvan had ik een groep van 3,5 tot 5 jaar. We noemen onszelf ook wel een schoolvoorbereidende groep, omdat de kinderen vanuit ons doorstromen naar school, dus of ZML-onderwijs of Speciaal Basisonderwijs. Mijn afstudeeropdracht is gekoppeld aan mijn stage. En daar wilden zij weten hoe ze meer konden doen aan het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen. Ik ben daar ingedoken; eerst aan de hand van een literatuuronderzoek en nu dan door een praktijkonderzoek. Want ik ben in de literatuur heel veel methodieken tegen gekomen, want er is heel veel, vooral voor sociale vaardigheden. Een aantal dingen zijn niet bij ons toepasbaar, maar **‘Een doos vol gevoelens’** is één van de dingen die bij ons zou kunnen passen. En de vraag van mijn stage-instelling is dan: “hoe ervaren andere instelling dat?” “wat zijn de effecten die zij zien?”. Maar dat komt dalk in de vragenlijst terug. En dat is dus de reden waarom ik hier ben. Dus ik zou graag willen weten **wat voor klas dat jij hier hebt, wat de doelgroep is van jouw klas?**

Uhm... Eigenlijk zit hier alles door elkaar... De jongste is 5, de oudste is 8 en dan een IQ lager dan 35 tot een IQ van 76. Dus dat is heel...

- Heel divers... En dit is een ZML-school, dus...

Ja, ZML, dus ze hebben allemaal een verstandelijke beperking. En daarnaast zijn er nog kinderen met autisme, een kind met Angelmansyndroom

- Dus met bijkomende problematieken?

Ja.

- Ik heb begrepen dat jij ‘Een doos vol gevoelens’ gebruikt hier in de klas...

Ja.

- Ik zie het ook al hangen. **Weet je waarom er binnen de school is gekozen om die aan te schaffen?**

Nee. De intern begeleider heeft dat aangeschaft, toch al een jaar of vier geleden.

- **Gebruiken jullie naast ‘Een doos vol gevoelens’ nog andere methodieken in de klas?**

Nee. Ja, we hebben sinds kort ‘STIP’ en dat nu aangeschaft en daar moeten we ons nog helemaal in verdiepen. Want het zijn hele leuke onderwerpen, zeker in deze groep, vind ik. Maar daar moet je je goed op voorbereiden. Want wij missen bijvoorbeeld nog pop ‘Ies’, nou dan kun je dus eigenlijk niks.

- Nee, want die is heel belangrijk voor de eerste twee delen.

Ja, want je kunt wel een andere pop daarvoor gaan gebruiken, maar dat is niet handig, dus.

- Zijn er nog andere dingen dan ‘STIP’ en ‘Een doos vol gevoelens’?

Nee.

- **En hoe gebruik je ‘Een doos vol gevoelens’ in jouw dagprogramma?**

Op maandagmiddag staat hij sowieso op het programma en ik gebruik hem ook heel vaak als er gewoon situaties zijn... Als er buiten ruzie is geweest, dan zoek ik dat kaartje erbij en dan bespreek ik dat aan de hand van dat kaartje.

- Ja, naar aanleiding van situaties?

Ja.

- En wat doe je dan op maandagmiddag?

Ja, dat ligt eraan. Ik doe niet volgens het boekje... Maar ik pak er kaartjes uit, of ik doe met die schijf: dat ze mogen draaien en dat ze zelf dus mogen vertellen: “wanneer ben je verdrietig”. De muziek gebruik ik wel eens, de maskers, eigenlijk wel alles wat in de doos zit, maar niet volgens de handleiding.

- Ja, dat is mijn volgende vraag: **welke materialen gebruik je?** Dus de muziek, maskers, kaartjes en die doosjes die erbij horen?

Ja, ja.

- Maar dus ook die draaischijf?

Ja, ja.

- En ook die poppetjes die erbij horen?

Nee, die heb ik nog niet gebruikt.

- Dus wat je op maandagmiddag doet is eigenlijk elke keer verschillend?

Ja. Ze vinden het trouwens wel heel erg leuk, écht heel erg leuk.

- **Ja. En hoe pas je de materialen aan voor het gebruik bij deze kinderen?**

Uhm... Ja, dat is meer als ik er mee bezig ben, dat ik de vragen die ik stel aanpas. En er zijn twee kinderen die kunnen er helemaal niet in meedoen, want hun niveau is gewoon te laag.

- *En laat je die dan ook erbuiten?*

Nou, ze vinden het wel leuk om zo'n verhaaltje te luisteren, dus ze zitten er wel bij.

- *Ze zitten er wel bij, oké. Maar je zegt: "vragen aanpassen"....*

Ja, ik pas de vragen aan. Sowieso ondersteun ik dat met gebaren, want ik heb een kindje in de klas dat niet kan praten.

- *En welke gebaren gebruiken jullie dan?*

Uh... Dat is Nederlands ondersteund met gebaren.

- *Dus dan gebruik je voor één kind nog gebaren?*

Ja, maar je merkt wel dat andere kinderen ook de gebaren overnemen, ha ha.

- *Ja, nog andere dingen waar je speciaal op let, omdat je met deze kinderen werkt?*

Nee, eigenlijk niet.

- *Ik heb voor mijn literatuuronderzoek de sociaal-emotionele ontwikkeling uitgezocht. Ik heb daarbij een aantal kopjes gebruikt. Ik wil graag weten of je die delen van de ontwikkeling stimuleert met 'Een doos vol gevoelens' en als je dat doet, wat voor soort activiteit dat je dan doet. Het eerste kopje is: eigen identiteit en besef van 'ik', dus weten dat jij een persoon bent en dat jouw daden gevolgen hebben, dat soort dingen. Gebruik je daar 'Een doos vol gevoelens' bij?*

Ja, dat gebruik ik erbij... Want heel vaak... Tenminste, de kinderen hier zeggen vaak van: "een ander die is boos, ik ben ook boos" en dan zijn we daar wel bewust mee bezig, van: "nee, hij voelt zich nu boos, maar hoe voel jij je nu?"

- *Ja.*

Dat gebruiken we er wel bij.

- *Dus dat is dan, als ik het goed begrijp, dat ze zichzelf los zien van anderen?*

Ja.

- *En zelfstandigheidbevordering, gebruik je daar 'Een doos vol gevoelens' bij?*

Uhm, nee.

- *En zelfbeschrijving? Dus dat je jezelf kunt beschrijven en je eigenschappen en je uiterlijk en dat soort dingen.*

Nee. Ja.. Dat kunnen ze hier nog niet.

- *Nee, dat is nog te hoog gegrepen?*

Ja.

- *Het besef van het verschil van jongen of meisje, doe je daar iets aan met 'Een doos vol gevoelens'?*

Dat heb ik er niet voor gebruikt, nee.

- *Ja, want ik wil gewoon weten hoe jij het gebruikt, hoe je het in de klas doet, hè. En socialisering? Dat is eigenlijk aan wensen en eisen van de omgeving voldoen? Dus ook wel een stukje aan regels houden. Gebruik je daar 'Een doos vol gevoelens' bij?*

Ja, ja.

- *Op wat voor manier?*

Wij hebben hier op school schoolregels en daar staan plaatjes bij. En ze zijn er nu mee bezig om daar juist de plaatjes van de kaartjes van 'Een doos vol gevoelens' daar bij te zetten.

- *Oké.*

Dat het voor de kinderen nog duidelijker is.

- *Ja, want wordt 'Een doos vol gevoelens' dan schoolbreed ingezet?*

Ja, want wij hebben ook 'Een huis vol gevoelens'

- *Ja, oké. Schoolregels... En gebruik je dat nu ook al? Want je zegt: "ze gaan dat doen"...?*

Ja, jawel. Ja, want er zit zo'n kaartje bij dat een kindje met zand zit te spelen en die heeft met zand gegooid, of iets kapot gemaakt, of ik weet het niet... Zulke dingen pak ik daar wel uit voor als ze gaan buiten spelen, van: wat zijn de regeltjes? Niet met zand gooien, geen dingen kapot maken..."

- *Ja. Het volgende kopje is 'Theory of Mind'. In het begin zijn kinderen nog egocentrisch, hè, dan zijn ze nog bezig met zichzelf. Op een gegeven moment leren ze dat iemand anders op hetzelfde moment andere gedachten en andere gevoelens heeft. Wat je net zei "iemand anders is boos en jij op dat*

moment niet” of juist andersom: jij bent boos en iemand anders op dat moment niet. Werk je daar nog aan met ‘Een doos vol gevoelens’?

Uhm... Dat proberen we wel, maar dat vinden ze nog heel erg moeilijk. (stilte)

- En meeleven met elkaar?

Sommigen kunnen dat wel.

- En zet je ‘Een doos vol gevoelens’ daar ook bij in?

Uhm... Nee, die zet ik daar niet bewust bij in.

- Oké. En elkaar helpen?

Nee.

- En delen met elkaar?

Nee.

- Spelen met elkaar?

Ja.

- Op wat voor manier gebruik je dat?

Ja, dan is het meer van: hij speelt met iemand anders en wat is dan leuk om samen te doen? Hoe je samen moet spelen, hè, zonder ruzie... Afspraakjes maken.

- En welke materialen gebruik je dan?

Dan zijn het ook weer de kaartjes.

- De situatiekaartjes?

Ja, ja.

- Oké.

Want die zijn ook gewoon heel duidelijk voor de kinderen, hè...

- Ja, oké. En emoties beleven? Wanneer kinderen zelf een emotie hebben.

Ja, daarom heb ik die daar hangen.

- Ja, je hebt de vier grote platen hier hangen...

Ja, dat ik daar altijd naar terug... Dan zeg ik: “kijk jongens...” en er zijn ook kinderen die gaan daar zelf naar toe. Die wijzen het dan aan: “ik ben verdrietig”.

- Ja, wel goed! Heb je dan nog bepaalde dingen die je daar dan omheen doet? Wanneer zoiets gebeurt, wanneer dat je dat aanwijst?

Nou, dan is het meer van: “goh, kijk nou, hij is verdrietig. Wat kunnen we daar nou aan doen?”

- Ja, dus hoe ze daar mee om kunnen gaan?

Ja.

- Het volgende stukje is emoties herkennen en gezichtsuitdrukkingen herkennen. Hoe ga je daar mee om?

Ik gebruik dat er wel bij, want je hebt in die doos ook de gewone kaartjes, waar geen verhaaltjes op staan. Dat ze dan om de beurt bij mij komen en dan mogen ze op het kaartje kijken, en dan moeten zij dus laten zien of ze verdrietig zijn, of boos, of... En dan moeten andere kinderen raden.

- Oké, leuk. Dus iets uitbeelden?

Ja.

- En kunnen ze dat goed raden?

Jawel. Nou, aan het begin van het schooljaar niet. Nu merk je dat ze wel... Nu is het ook vaak dat kinderen zelf al zeggen van: “jullie moeten geen ruzie maken, want kijk: hij vindt het niet leuk. Hij wordt daar verdrietig van”. Ha ha.

- Ja, dus dat hebben ze wel echt opgenomen?

Ja.

- En zelfcontrole?

Hmm... Nee.

- Gewetensvorming? Daar bedoel ik mee dat ze weten wat goed is en wat niet goed is. En wat wel en niet mag.

Ja, dan hangt het een beetje samen met die regels, hè. En dan gebruik ik het wel.

- Agressie? Als agressie voorkomt...

Ik heb een hele lieve groep, ha ha.

- Dus het is niet van toepassing?

Nee.

- Oké. **Weerbaarheid?**

Ja.

- En hoe doe je dat dan?

Ook weer aan de hand van kaartjes en dan komt dat ook op maandagmiddag aan bod. Dat ik dan zo'n kaartje bespreek, van: "kijk eens wat er hier gebeurd. Het kindje vind het niet leuk... Als jij dat kindje was, wat kun je dan doen? Ik heb één kindje in de klas, die is niet weerbaar, helemaal niet. Nu de laatste weken dat ze zoiets heeft van: "nee, ik wil dat niet".

- Ja, dus nu begint dat te komen?

Ja, ja.

- Oké. (stilte) **En omgang met leeftijdgenoten?**

Uhm...

- Dus dat is in dit geval binnen de groep, hè? **Omgang met elkaar.**

Ja, ja... Dan staat het ook weer op het programma. Of ik grijp er naar terug als er iets...

- Als er iets voorvalt?

Ja, als er zo'n situatie voordoet.

- Is dat dan wat je zegt: als er met buitenspelen iets...

Ja.

- En als je dat op maandagmiddag doet? In je programma?

Uhm... Vaak probeer ik de kaartjes uit te zoeken van iets wat er die dag is geweest...

- Ja, dus inspelen ook wel op die dag?

Ja.

- Als je dan bijvoorbeeld vandaag... Want vanmiddag heb je het op het programma staan. Zijn er dan dingen die je nou in je hoofd hebt van: "dat ga ik vandaag doen, want er is iets..."?

Ja, vanmorgen was één jongen aan het duwen en aan het schoppen. Dus dat ga ik wel terugpakken nou.

- Ja, oké. Vanuit mijn stage-instelling is dus de vraag: wat zijn nou de effecten die jullie hier meten en ervaren. En de eerste vraag is dan: meet je iets? **Meet je de effecten van het gebruik van 'Een doos vol gevoelens'?**

Nou, wij hebben een leerlingvolgsysteem en daar is een stukje sociaal-emotionele ontwikkeling in. Maar wat ik daar heel moeilijk in vind... In dat te scoren, zeg maar... Dat bekijk je vanuit jezelf... Want ik kan wel zeggen dat iemand weerbaar is, maar als die volgend jaar naar een andere groep gaat, dan zegt die leerkracht misschien: "nee, dat vind ik helemaal niet". Dus dat vind ik heel moeilijk om dat....

- Om dat objectief in te vullen? En welk leerlingvolgsysteem is dat?

Ja, dat is van onszelf...

- Oké. Dus in het leerlingvolgsysteem meet je wel de vooruitgang van de kinderen, maar in hoeverre kan je dan nog bepalen welke invloed dat die materialen daarop hebben gehad?

Ja, ik zie zelf dat het effect heeft in de klas, maar goed...

- Je kan het niet...?

Nee.

- Ja. Want dat is dus de volgende vraag: **welke effecten ervaar jij in jouw klas?**

Ze zijn zich veel bewuster van de emoties. Van zichzelf, maar ook van de emoties van anderen.

- Ja...

Uhm... Ze houden veel meer rekening met elkaar.

- En hoe merk je dat dat dan uit 'Een doos vol gevoelens' komt?

Omdat dat juist dingen zijn die heel vaak aan bod zijn gekomen dat jaar. Heel veel herhaald ook, hè, want onze kinderen houden van herhaling.

- Ja, die mag nog bij wat je doet om het aan te passen aan jullie kinderen. Maar is het dan zo dat de dingen die je zelf tegen hun hebt gezegd dat je die hoort terugkomen?

Ja. Uhm... (stilte) Even denken of ik een voorbeeld heb (stilte). Nou je hoort ook wel eens kinderen tegen een ander kind zeggen: "hoe voel je je?", ha ha. Dan denk ik: "oh ja, dat staat op het kaartje". Ha ha.

- Dus ze zeggen het tegen elkaar. Heb je dan het gevoel dat ze buiten naar elkaar situaties voordoen...? Merk je dat ze daar ook nog... Hoor je tijdens het buiten of hier tijdens het spelen dingen?

Ja, buiten spelen is wat moeilijk om terug te horen... Tijdens het spelen... Ja, wel als ze in de poppenhoek spelen. Als ze dan in een rollenspel zitten, dat ze er dan ook mee bezig zijn. Hè: "mama is verdrietig", "kindje is ziek", zulke dingen, dat hoor je wel terug.

- **Oké. Wat denk je dat een werknemer nodig heeft om 'Een doos vol gevoelens' te kunnen uitvoeren?**
 Uhm.... Allereerst moet je de handleiding gelezen hebben, denk ik. Dat is toch handig...

- **Verder nog... Bijvoorbeeld kennis of vaardigheden of eigenschappen die je nodig hebt om het te kunnen doen?**
 Ja, sowieso een beetje een beeld van hoe die sociaal-emotionele ontwikkeling verloopt, zeg maar. Nu is dat bij onze kinderen natuurlijk allemaal verstoord, ja... Anders... Maar ik denk dat het wel belangrijk is om daar een goed beeld van te hebben.

- **Ja, en om daarna dan met 'Een doos vol gevoelens' aan de slag te kunnen gaan?**
 Ja, dat je ook weet waar je insteekt, van: "goh, wat wil ik eigenlijk bereiken?".

- **Dus dat je weet ook op wel niveau dat je insteekt?**
 Ja.

- **En wat wil je bereiken...**
 Ja.

- **En buiten het gebruik van een methodiek? Wat heb je dan nodig als werknemer om die sociaal-emotionele ontwikkeling te kunnen bevorderen?**
 Ik denk hetzelfde wat ik net zei, maar zonder handleiding natuurlijk. Ja...

- **Ja, dus als je kijkt naar wat je gewoon in je de dagelijkse dingen doet, hè... Want je gebruikt 'Een doos vol gevoelens' voor sociaal-emotionele ontwikkeling, maar meestal doe je in heel veel dagelijkse dingen... Ben je er mee bezig...**
 Ja, dat doe je, heb ik vaak het gevoel, onbewust... Ja, er zijn toch bepaalde waarden en normen, van jezelf, wat je toch ook een beetje op de kinderen overbrengt.

- **Ja. (stilte) Dus die bepalen ook wel hoe dat je er mee omgaat?**
 Ja, ik denk het wel.

- **Nog andere dingen die ze nodig hebben...? Werknemers?**
 Uhm... (stilte) Weet ik even niet, nee.

- **Dan gaan we naar het volgende puntje. Een aantal methodieken die ik tegen kom, daar kan je een training voor volgen. Hebben jullie voor 'Een doos vol gevoelens' een workshop of een training, of wat dan ook gevolgd?**
 Uhm, nee, nee.

- **Is er een manier hier op school om de kennis actueel te houden? Met betrekking tot zo'n methode of een methode als 'STIP' bijvoorbeeld?**
 Nee, 'STIP' daar beginnen we nu pas net mee, dus ik heb geen idee hoe dat dat verder gebeurt.

- **Nee, oké. En net als, want jij werkt hier denk ik ook nog met collega's in deze klas... Doen jullie dan samen iets over hoe dat je 'Een doos vol gevoelens' inzet en wat je ervaringen daarmee zijn.**
 Uhm... Ja, dat wordt wel altijd besproken, maar...

- **Geëvalueerd dan?**
 Ja.

- **En bepaal je daarin ook samen hoe dat je daarna verder gaat? De volgende keer...**
 Nee, dat doe ik zelf. Want waar ik dan mee overleg is de assistente.

- **Ja, oké. Wat vind je het voordeel van het gebruiken van 'Een doos vol gevoelens'?**
 Ik vind: het spreekt de kinderen heel erg aan, die kaartjes, die kleuren... Dat maakt het interessant voor de kinderen. Ze zijn erdoor geboeid, ze vinden het écht hartstikke leuk. Want ik moet altijd de doos pas gaan halen als ik hem nodig heb, want anders hebben ze hem al leeg gehaald, ha ha. Dan staat al alles op de tafel... Ja.

- **En je zei: "die kaartjes spreekt ze aan", die situatiekaartjes...**
 Ja, want dat is herkenbaar. (stilte)

- **Nog andere voordelen aan het gebruik van 'Een doos vol gevoelens'?**
 Uhm... (stilte) Nee, volgens mij zijn dat wel de belangrijkste.

- **En wat zijn de nadelen aan 'Een doos vol gevoelens'?**
 Zijn er nadelen... Nee, ik vind van niet.

- **En als je kijkt naar het gebruiken van een methodiek in het algemeen, hè... Want het is ook bij mijn instelling de vraag: in hoeverre wil je wel een methodiek gebruiken? Wat is het voordeel van het werken met een methodiek?**

Uhm... Een voordeel is dat je niet alles zelf hoeft te bedenken. Er zit gewoon een handleiding bij. Maar het is dus wel... Je past het wel altijd aan. Je hebt heel veel aan de handleiding, maar je moet er toch je eigen draai...

- Ja, dat is dan een nadeel, dat je het altijd moet aanpassen...

Ja.

- Komt dat door de doelgroep die je hebt?

Dat denk ik wel.

- Nog andere voor- of **nadelen van het werken met een methodiek?**

Ja, wat ik fijn vindt: het gebeurt door de hele school. Dus het komt in alle groepen aan bod.

- Dus een doorgaande lijn door de school?

Ja, want als je geen methodiek hebt, dan doet iedereen het op zijn eigen manier en dan weet je nooit...

Ja, hoe heeft die dat gedaan? Wat heeft die daarvoor gebruikt? En nu staat gewoon vast: dat gebruiken we daarvoor.

- Ja, oké. Nog andere dingen?

(stilte) Uhm... Nee.

- Nou, dat waren mijn vragen al... Als je nu terug denkt aan het onderwerp van mijn onderzoek en die sociaal-emotionele ontwikkeling die je dus bevordert met 'Een doos vol gevoelens' **heb je dan nu vragen gemist?**

Vragen gemist... Nee.

- Waren er dingen waarvan je van tevoren dacht: "die wil ik vertellen" of "die moet ik misschien vertellen over hoe dat ik hem gebruik" die je nu niet hebt vertelt?

Nee.

- Als ik nu even terug denk aan dat jij vertelde dat je alle materialen gebruikt, hè...

Ja.

- Ik heb eigenlijk niet gehoord, want we hebben het straks over de onderdelen van de ontwikkeling gehad, hoe dat je die Cd's... Waarvoor dat je die gebruikt?

Hoe ik die gebruik, die Cd's?

- Ja, die Cd's en die maskers en de draaischijf. Die zijn hierin... In die kopjes niet terug gekomen.

Ja, die muziek... Dan laat ik de kinderen raden wat voor muziek dat dat is. En er zijn er enkele bij die kunnen dat dus echt heel goed. Die doen dat ook bij andere liedjes, dan zeggen ze: "dit is een vrolijk liedje, daar wordt je blij van".

- Ja, is dat dan een beetje emoties herkennen?

Ja.

- En die maskers?

Ja, dat is ook emoties herkennen.

- Wat voor activiteiten doe je daarmee?

Ja, eigenlijk hetzelfde als die kaartjes waar die emoties op staan. Alleen dit is dan makkelijker...

- Met het raden bedoel je?

Je laat het kaartje zien en ze zoeken daar het goede masker bij en ze zetten dat op en dan gaan de kinderen raden.

- Ja.

En bij die andere kaartjes moeten ze het zelf uitbeelden.

- Ja. En die draaischijf?

Ja, waar zou dat onder horen... Ik laat hun draaien en als het dan bijvoorbeeld op blij komt, dan mogen ze zelf vertellen: wanneer ben je blij, of wanneer ben je verdrietig, of wanneer...

- Oké, dus die kan ik misschien zetten bij emoties beleven?

Ja.

- Dus bij die draaischijf moeten ze meer hun eigen ervaringen vertellen?

Ja.

- Oké. Nou ik denk dat we het hebben.

Kan je er wat mee?

- Jazeker. Bedankt voor je medewerking!